

ΤΟΥ ΠΑΝΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΠΑΝΤΟΔΑΙΗ.

SAPIENTISSIMI ET CELEBERRIMI

MICHAELIS PSELLI

DE OMNIFARIA DOCTRINA

CAPITA ET QUÆSTIONES AC RESPONSIONES CXCIII.

AD MICHAELEM DUCAM, IMPERATOREM CPOL.

Ex Apographo Lindenbrogiano, quod exstat Hamburgi in Bibl. S. Joannis, Græce primus edidit
et Latine vertit JOAN. ALBERTUS FABRICUS.

1. Credo in unum Patrem, principium omnium et causam, ex nullo factum et solum causæ expertem atque ingenitum : natura Patrem unigeniti Filii sui, Spiritus sancti emissorem. Et in unum Filium unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum. Et in Spiritum sanctum non natum ex Patre, sed ex essentia ejus procedentem, dictum Advocatum utpote qui voces precesque omnium excipit, per omnia similem Patri et Filio, qui ex Patre quidem procedit, sed per Filium datur, et ab omni creatura (1) accipitur. Harum trium personarum Patris, Filii, et Spiritus sancti unum principium, una est natura, una divinitas, una forma, una essentia et potentia.

2. De vocabulis quibusdam in Christianorum dogmate usurpari solitis.

Essentia et natura in sancta et consubstantiali Trinitate unum idemque denotat, ambo enim communia sunt et universalia, et de tribus personis dicuntur, quarum una natura et una substantia, una forma, una divinitas, una gratia, una paritas et æqualitas, una gloria, una confessio et una potentia.

Hypostasis et persona similiter unum et idem significant; nam ita Pater, v. g., hypostasis et persona est, hypostasis et persona Filius, hypostasis et persona Spiritus sanctus. Glorificæ igitur tres personas sive hypostases, unam vero naturam earumdem atque essentiam. Sancti quippe Patres pro uno eodemque ponunt vocabula essentiæ et

α, πιστεύω εἰς ἓνα Πατέρα τὴν πάντων ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, οὐκ ἔκ τινος γεννηθέντα, ἀνάιτιον καὶ ἀγέννητον μόνον, ὑπάρχοντα Πατέρα φύσει τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ προβολέα τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ εἰς ἓνα Υἱὸν τὸν μονογενῆ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Καὶ εἰς Πνεῦμα ἅγιον, οὐ γεννιόμενον ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, Παράκλητον ὀνομαζόμενον ὡς τὰς τῶν ὅλων παρακλήσεις δεχόμενον, κατὰ παντὸς ὅμοιον τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ, ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ἐκπορευόμενον, δι' Υἱοῦ δὲ μεταδιδόμενον καὶ μεταλαμβάνομενον ὑπὸ πάσης κτίσεως. Τοῦτων δὲ τῶν τριῶν ὑποστάσεων, Πατρὸς Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, μία ἀρχὴ, μία φύσις, μία θεότης, μία μορφή, μία οὐσία καὶ δύναμις.

β'. Περὶ ὀνομάτων τινῶν λεγομένων ἐν τῇ τῶν Χριστιανῶν δόγματι.

Οὐσία καὶ φύσις ἐπὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος τὸ αὐτὸ, ἀμφότερα γὰρ κοινὰ καὶ καθολικὰ, καὶ κατὰ τριῶν ὑποστάσεων λεγόμενα. Τοῦτων μία φύσις, καὶ οὐσία μία, καὶ μία ἐκτόπωσις, μία θεότης, μία χάρις, μία ἰσότης, μία δόξα, μία ὁμολογία, καὶ μία δύναμις.

ὑπόστασις πάλιν καὶ πρόσωπον τὸ αὐτὸ ὄν ὑπόστασις καὶ πρόσωπον ὁ Πατήρ, ὑπόστασις καὶ πρόσωπον ὁ Υἱός, ὑπόστασις καὶ πρόσωπον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Δόξαζε οὖν τρία πρόσωπα. ἦτοι τρεῖς ὑποστάσεις, μίαν δὲ φύσιν τῶν αὐτῶν καὶ οὐσίαν. Οἱ οὖν ἅγιοι Πατέρες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τάττουσι ὃ δὲ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ὄνομα. Καὶ πάλιν ἐπὶ

NOTÆ.

(1) Homīnibus puta, ut Marc. xvi, 15 : Κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.

τοῦ αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸν χαρακτήρα. Μία οὖν θεότης, μία φύσις, μία οὐσία, μία μορφή. Καὶ πάλιν τρία πρόσωπα, τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ τρεῖς χαρακτήρες, τρεῖς ιδιότητες. Ἔστι δὲ ιδιότης ἐπὶ μὲν τοῦ Πατρὸς, ἡ ἀγεννησία, ἐπὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ, ἡ γέννησις, ἐπὶ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ἐκπόρευσις.

γ'. Περὶ ἐνυποστάτων.

Πρόσεχε τῇ ἑνόματι τούτῳ, δέσποτά μου, πολυσήμαντον γὰρ ἐστὶ, τὸ δὲ κυρίως αὐτὸ σημαίνον, δυσκολώτατον. Λέγεται οὖν ἐνυπόστατα, πᾶσα ὑπαρξίς εἴτε σωματικὴ εἴτε ἀσωματικὴ, καθ' ὃ ὑρέστηκεν, ἵσως κατὰ τοῦτον τὸν λόγον εἴποις ἀνθρώπου καὶ τὸ χροῖμα καὶ τὴν οὐσίαν ἐνυπόστατον, κυρίως δὲ τὸ μὲν χροῖμα ἑτεροῦπόστατον. Οὐκ ἔχει γὰρ ἴδιαν ὑπαρξίν, ἀλλ' ἐν σώματι ὑρέστηκεν. Ἡ δὲ οὐσία κυρίως ὑπόστασις, ἀλλ' οὐκ ἐνυπόστατος. Ἄλλ' ἡμῶς καταχρηστικῶς λέγονται καὶ ταῦτα ἐνυπόστατα. Πάλιν λέγεται ἐνυπόστατον ὁ καθ' ἑαυτοῦ ἄνθρωπος, ὅπερ ὀνομάζουσι οἱ ἔξω φιλόσοφοι εἰδικώτατον. Ἐνυπόστατος δὲ λέγεται ὁ καθ' ἑαυτοῦ ἄνθρωπος, ὡς ἐν ταῖς ὑποστάσεσι θεωρούμενος, οἷον, ἐν τῷ Πέτρῳ καὶ τῷ Παύλῳ καὶ ταῖς λοιποῖς μερικοῖς ἀνθρώποις. Τρία οὖν ταῦτα τοῦ ἐνυποστάτου λεγόμενα σημαίνοντα οὐ πάνυ δύσκολα εἰς κατάληψιν. Περὶ τοῦ τετάρτου τοῦ δυσκολωτέρου ἐφεξῆς ἐροῦμεν.

δ'. Περὶ ἐνυποστάτου.

Ἐνυπόστατόν ἐστι τὸ ἄλλῳ διαφέρειν κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ἑνὸς σύστασιν προσώπου καὶ μιᾶς γένεσιν ὑποστάσεως συγκείμενον καὶ συνοφιστάμενον, μὴ μόντοιγε καὶ καθ' ἑαυτὸ γνωριζόμενον. Πρόσεχε, δέσποτά μου, τῇ ὀρισμῶ τοῦ ἐνυποστάτου. Ἡ ἁγία καθολικὴ Ἐκκλησία ἐπὶ τῆς οἰκονομίας μίαν ὑπόστασιν δογματίζει καὶ δύο φύσεις. Ὑπόστασιν τὸν σερκιωθέντα Υἱόν, φύσεις δὲ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα. Τὸ οὖν σῶμα τὸ ἔμφυχον καὶ ἔννοον, ὃ προσελάβετο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, οὐ καλεῖται ὑπόστασιν, ἵνα μὴ εὐρεθῆ λέγουσα δύο ὑποστάσεις, ὅπερ ἐφλυάρει Νεστόριος ὁ αἰρετικὸς, ἀλλ' ὀνομάζει ἐνυπόστατον, ὡς ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ ὑποστάσει τὸ εἶναι καὶ τὸ ὑποστῆναι λαβόν καὶ μηδ' ὡς ἐν βίβῃ ὀφθαλμοῦ προῦποστάν. Αὐτὸς γὰρ ὁ Χριστὸς μία ὄν ὑπόστασις, μᾶλλον δὲ, ἵνα σαφέστερον εἴπω, αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μία ὄν ὑπόστασις τῆς ἁγίας Τριάδος, γέγονε καὶ τῷ σώματι, ἢ προσελάβετο, ὑπόστασις, ὥστε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐνυπόστατον μὲν, οὐκ ὑπόστασις δέ.

ε'. Περὶ ὁμοουσίου.

Ὁμοούσιον λέγεται ὅσα ταῖς μὲν ὑποστάσεσι διήρηται ἀπ' ἀλλήλων, τῇ δὲ οὐσίᾳ ἕνιονται. Οἷον ἐγὼ καὶ εὐ καὶ πάντες οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι, ὑποστάσεις ἐσμέν διηρημένοι ἀπ' ἀλλήλων, ὑπὸ δὲ μίαν οὐσίαν ἀναγόμενοι κατὰ τὸν κοινὸν λόγον τῆς ἀνθρωπότητος· κατὰ γοῦν τὸν λόγον τοῦτον ἐσμεν ὁμοούσιοι. Ὁ Πατήρ οὖν καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, κατὰ μὲν τὰς ὑποστάσεις διήρηται· ἄλλος γὰρ ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς, καὶ ἄλλος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον·

A naturæ et formæ : ac vicissim idem illis est persona, character et hypostasis. Una itaque est Divinitas, una natura : una essentia, una forma. Nec minus tres sunt personæ, tres hypostases, tres proprietates. Est autem proprietas Patris quidem quod sit ingenuus, Filii quod genitus est a Patre, Spiritus sancti quod procedit.

3. De enhypostatis sive quæ personæ sive hypostasi insunt.

Attende, domine mi, huic vocabulo ἐνυποστάτου plura enim significat, et quid proprie denotet, non adeo dictu facile est. Dicuntur enim inesse hypostasi quæcumque res sive corporales sive incorporeales respectu ejus in quo sunt, quo sensu hominis et color et essentia inesse hypostasi dicitur, proprie tamen color ab altero habet quod subsistit, non enim gaudet ipse subsistentia propria, sed subsistit in corpore : essentia vero proprie ipsa est hypostasis, non vero inest hypostasi. Attamen et hæc subsistentibus inesse dicuntur. Vicissim dicitur etiam inesse subsistentibus homo universe consideratus, quem philosophi externi speciem specialissimam vocitant. Inesse autem subsistentibus sive individuis dicitur, quod in illis observatur, v. g. in Petro, Paulo et aliis singulis hominibus. Tria hæc significata τοῦ ἐνυποστάτου non adeo difficilia comprehensu sunt, de quarto difficiliore jam sum dicturus.

4. De Enhypostato, sive personaliter unico.

Enhypostatum illud sive personaliter unitum est, quod naturæ alteri essentia differenti in personæ unius sive hypostaseos constitutionem et compositionem additum est et coexistit, nec per se sive seorsim subsistere cognoscitur. Attende, domine mi, definitioni enhypostati. Sancta Ecclesia catholica in incarnatione Christi unam personam et duas naturas docet. Personam, Filium incarnatum, naturas vero, divinitatem et humanitatem. Corpus igitur anima et mente præditum quod Dominus noster Jesus Christus assumpsit, non vocat personam, ne inveniatur duas ponere personas, ut hæreticus Nestorius pugatus est, sed vocat enhypostatum, sive unitum personali ratione, utpote quod in Filii persona et ut sit, et ut subsistat accepit, nec per momentum antea subsistit. Sive potius ut perspicue magis dicam, Filius ipse Dei cum esset una ex personis sanctissimæ Trinitatis, etiam corpus quod assumpsit in personam suam suscepit, ut corpus Domini personæ quidem unitum esset, at persona non esset.

5. De consubstantiali.

Consubstantialia dicuntur, quæcumque subsistentiam quidem habent separatam, subsistentia vero communi junguntur. Sic ego et tu et singuli homines, personæ invicem distinctæ sumus, sed sub una substantia et communi humanitatis notione comprehendimur; eoque respectu sumus consubstantialia. Eundem in modum Pater, Filius et Spiritus sanctus personis quidem distincti sunt, alius enim est Pater, alius Filius, et alius Spiritus san-

etus, essentia vero junguntur. Essentia namque communis est personis ratio, una divinitas, una natura, una forma. Consubstantiales igitur sunt Pater, Filius et Spiritus sanctus tanquam qui unius ejusdemque sunt essentiae. Distinguuntur personis, ut dictum est, sed unum sunt essentia et natura. Ideo consubstantiales atque ejusdem naturae appellari consueverunt.

6. De simul personam constituentibus.

Simul personam constituentia differunt quidem essentia, sed in unam eandemque personam coaluerunt, ut tu, Michael imperator; compositus es ex anima et corpore. Hæ vero partes, anima et corpus, essentia inter se differunt; alia enim animi, alia corporis essentia est. Ex Christianorum vero sententia simul personam hæc constituunt, neque anima antiquior est corpore, neque corpus anima vetustius, sed simul anima corpusque, ut quæ differunt essentiae ratione, contemporanea tamen sunt et mutuo subsistunt, simulque personam constituentia et sunt et appellantur. Non vero simul personam constituentes sunt Pater, Filius et Spiritus sanctus, licet nullus horum antiquior est vel junior, siquidem essentiae ratione non differunt. Consubstantiales autem et sunt et nominantur.

7. De essentiali unitate et differentia.

Essentialis unitas est, qua multae hypostases in unam essentiam colliguntur, ut singuli homines personis distincti, sed uniti essentia sive communis humanitatis ratione. Hæc igitur hypostaseon unitio in unam essentiam dicitur unitas essentialis. Essentialis vero differentia est, quando junctæ et unitæ in unum hypostasim naturæ inconfusæ et haud immixtæ manent, ut duæ naturæ in Christo, divinitas et humanitas in unam conjunctæ personam non confusæ neque immixtæ sunt, sed essentiali differentia distinguuntur. Singula enim harum naturarum inconfusæ et impermixtæ sunt ratione essentiae, differunt autem invicem non quoad personam, una enim utriusque hypostasis, sed essentiali differentia.

8. De personali unione et differentia.

Personalis unio est, quæ diversas essentias et naturas in unam personam et unam eandemque hypostasim colligens ac constringens, ut in incarnatione Domini nostri Jesu Christi unio intercessit personalis. Duæ enim naturæ in ipso in unam eandemque personam inconfusæ sunt unitæ. Personalis vero differentia est, quando sub una et communi essentia comprehensæ personæ invicem numero distinguuntur, et proprietatibus tanquam certis nobis plures constituunt, quemadmodum tu et ego atque quivis alii homines proprietatibus et characteribus distincti ab invicem sumus, et personaliter differimus. Sic verbi gratia ego sum paulo prior, fusco colore, et subalbus. Tibi statura medio-

κατὰ δὲ τὴν οὐσίαν ἕνωονται. Οὐσία δὲ ἐστὶν ὁ κοινὸς λόγος τῶν ὑποστάσεων, ἧτοι ἡ μία θεότης, ἡ μία φύσις, ἡ μία μορφή. Ὁμοούσια οὖν ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς τοῦ γὰρ οὐσίας. Διήρηται μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, κατὰ τὰς ὑποστάσεις, ἕνωονται δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν ἧτοι φύσιν. Διὰ τοῦτο οὖν λέγονται ὁμοούσια, κατὰ ὁμοουσίαν.

ε'. Παρὶ ὁμοούσιων.

Ὁμοούσιον λέγονται, ὅσα διαφέρει μὲν ἀλλήλων κατὰ τὴν οὐσίαν, εἰς μίαν δὲ καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἀλλήλοις συντίθενται, οἷον σὺ, ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ, ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. Ταῦτα δὲ τὰ μέρη, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, διάφορά εἰσι κατὰ τὴν οὐσίαν. Ἄλλη γὰρ οὐσία ψυχῆς, καὶ ἄλλη σώματος. Ὁμοούσιον δὲ κατὰ τὴν Χριστιανικὴν δόξαν· οὔτε γὰρ ἡ ψυχὴ προγενεστέρη τοῦ σώματος, οὔτε τὸ σῶμα πρεσβύτερον τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ὁμοῦ ψυχὴ καὶ σῶμα, ὥστε ὅσα διαφέρει κατὰ τὴν οὐσίαν, ὁμόχρονα δὲ καὶ συνάλλατα ὑφέστηκαν, ὁμοούσιον καὶ ἐστὶ καὶ ὀνομάζεται. Οὐκ εἰσιν οὖν ὁμοούσιον ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰ καὶ μηδὲν τούτων πρεσβύτερον καὶ νεώτερον, ἐπεὶ οὐ διαφέρουσι κατὰ τὴν οὐσίαν. Ὁμοούσια δὲ καὶ εἰσι καὶ ὀνομάζονται.

ζ'. Παρὶ οὐσιώδους ἐνώσεως καὶ διαφορᾶς.

Οὐσιώδης ἔνωσις ἐστὶν ἡ τὰς πολλὰς ὑποστάσεις εἰς μίαν οὐσίαν συνάγουσα, οἷον οἱ κατὰ μέρος πάντες ἀνθρώποι διηρημένοι εἰσὶ κατὰ τὰς ὑποστάσεις, ἕνωμένοι δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἧτοι τὸν λόγον τῆς ἀνθρωπότητος. Αὕτη οὖν ἡ ἔνωσις τῶν ὑποστάσεων κατὰ τὴν μίαν οὐσίαν λέγεται οὐσιώδης ἔνωσις. Οὐσιώδης δὲ ἐστὶ διαφορὰ, ὅταν αἱ ἐνωθεῖσαι φύσεις εἰς μίαν ὑπόστασιν ἀσύγχυτοι καὶ ἀμείωτοι μίνωσιν. Οἷον αἱ δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, ἧτοι ἡ θεότης καὶ ἡ ἀνθρωπότης, εἰς μίαν συνελθεῖσαι ὑπόστασιν οὐ συγχύθησαν οὐδὲ ἐμειώθησαν, ἀλλ' ἔχουσι οὐσιώδη τὴν διαφορὰν. Ἐκάστη γὰρ τῶν δύο φύσεων ἀφυρτὸς ἐστὶ καὶ ἀτύγχυτος κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, καὶ διαφέρουσι ἀλλήλων, οὐ κατὰ τὴν ὑπόστασιν· μία γὰρ ἀμφοῖν ἡ ὑπόστασις· ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν.

η'. Παρὶ ὑποστατικῆς ἐνώσεως καὶ διαφορᾶς.

ὑποστατικὴ ἔνωσις ἐστὶν ἡ τὰς διαφορὰς οὐσίας καὶ φύσεις εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν συνάγουσα τε καὶ συνδέουσα, οἷον ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑποστατικὴ ἐγένετο ἔνωσις. Αἱ γὰρ δύο φύσεις αὐτῷ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἀσύγχυτως ἕνωθησαν. ὑποστατικὴ δὲ ἐστὶ διαφορὰ, ὅταν αἱ ὑπὸ τὴν μίαν οὐσίαν ὑποστάσεις διήρηται ἀπ' ἀλλήλων εἰς ἀριθμὸν καὶ πλῆθος ἐπὶ τοῖς χαρακτηριστικῶν ιδιώμασιν, οἷον σὺ καὶ ἐγὼ καὶ πάντες οἱ κατὰ μέρος ἀνθρώποι τοῖς χαρακτηριστικῶν ιδιώμασι διαφερόμεν ἀλλήλων κατὰ τὰς ὑποστάσεις. Ὡς φέρε εἶπέν ἐγὼ μὲν εἰμὶ μακρὸς, μελάγχρους, ὑποψελλὸς, σὺ δὲ μεσηλιξ, λευκὸς, τὸν προφορικὸν λόγον ὀγιῆς. Ὡσπύτως καὶ

οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι τοῖς τοιοῦτοις ἰδιώ- **A** cris, cutis candida, nihil in linguæ usu et elocu-
μασιν ὑποστατικὴν διαφορὰν ἔχουσιν. tione vitii. Similem in modum et singuli alii ho-
mines proprietatibus ejusmodi, velut personal
differentia distinguuntur.

θ'. Περὶ σχετικῆς ἐνώσεως καὶ διαφορᾶς.

Σχετικὴ ἐνωσις ἐστὶ φιλικὴ διάθεσις, ἢ θελημάτων
ὁμονοητικὴ ὁμόνοια. Οἱ γοῦν φίλιαν πρὸς ἀλλήλους
ἔχοντες, κατὰ τὸ εἶδος τῆς φιλίας λέγονται ἔχειν
σχετικὴν ἐνωσιν. Ὁ γοῦν θεήλατος Νεστόριος ὁ κίρι-
τικὸς μὴ δεχόμενος τὸ ἐκκλησιαστικὸν δόγμα, ὅτι
αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος καὶ ἠνώθη τῇ ἡμε-
τέρᾳ φύσει, τὴν μὲν καθ' ὑπόστασιν ἀπηρεαίτο,
ἐφλούρει δὲ ὅτι ἡ ἁγία Μαρία ἐγέννησεν ἄνθρωπον
φίλον, πρὸς ὃν εἶχεν ὁ Θεὸς ἐξ αὐτῆς τῆς γεννήσεως
φιλικὴν διάθεσιν, καὶ ὁμολογεῖ μὲν ἐνωσιν, οὐχ
ὑποστατικὴν δὲ, ἀλλὰ σχετικὴν, ὅθεν οὐ μίαν ὑπόστα- **B**
σιν ὁ θεόλατος ἐδογματίζεν, ἀλλὰ δύο, διηρημέναι
μὲν ἀλλήλων καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὴν ὑπό-
στασιν, ἠνωμέναι δὲ ἀλλήλαις κατὰ φιλίαν, ἢ ταῦτα
βουλίαν, ἢ γνωμικὴν διάθεσιν, ἢ ὅσα τοιοῦτα ἐληρω-
δει ἐκεῖνος.

ι'. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ἡ ἁγία καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία τὸν Πατέρα δο-
γματίζει ἀγέννητον, τὸν δὲ Υἱὸν γεννητὸν ἐκ τοῦ
Πατρὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ μόνου τοῦ
Πατρὸς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ὀνομάζει δὲ τὸν
Υἱὸν Λόγον τοῦ Πατρὸς καὶ ἀπαύγασμα, διὰ τὸ
ἔννο συνδυασμοῦ ἀπαυῶς, ἀχρόνως, ἀβρόβυστος, καὶ
ἀχωρίστως γεγενῆσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς. Υἱὸν δὲ καὶ
χαρακτῆρα τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, διὰ τὸ τέλει-
ον καὶ ἐνοπόστατον καὶ κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ Πατρὶ **C**
εἶναι πλὴν τῆς ἀγεννητικῆς. Μονογενῆ δὲ, ὅτι μόνος
ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐγεννήθη. Εἰ γὰρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ
ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἀλλ' οὐ γεν-
νητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς. Ἄλλος δὲ τρόπος ὑπάρξεως
οὗτος. Ἡ δὲ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, ὡς δὲ καὶ ἡ
ἀγεννησία οὐ σημαίνει οὐτίνας διαφορὰν, οὐδὲ ἀξίωμα,
ἀλλὰ τρόπον ὑπάρξεως.

ια'. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ὁ μὲν Πατὴρ ἀρτίος καὶ ἀγέννητος, οὐ γὰρ ἐκ
τινος, ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ τὸ εἶναι ἔχει. Ὁ δὲ Υἱὸς ἐκ τοῦ
Πατρὸς γεννητῶς. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ αὐτὸ
μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου, ἀλλ' ἐκπορευτῶς. Ἄρα
δὲ καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννησις, καὶ ἡ τοῦ
ἁγίου Πνεύματος ἐκπόρευσις. Τίς δὲ ὁ τρόπος δια-
φορᾶς γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως, οὐκ οἶδεν οὐδεὶς.
Διαφέρουσιν οὖν αἱ ὑποστάσεις μόναις ταῖς ὑποστα- **D**
τικαῖς ἰδιότησιν, ἕτοι τῇ ἀγεννησίᾳ καὶ τῇ γεννήσει
καὶ τῇ ἐκπορεύσει, ἀδιαιρέτως καὶ ταῦτα διαιρούμε-
ναι. Ἐκαστὸν δὲ τῶν τριῶν προσώπων τελείαν ἔχει
ὑπόστασιν. Ἐν γὰρ τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσι μία
ἀπλῆ οὐσία ὑπερέλειος καὶ προτέλειος. Παράκλητον
δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Υἱὸν ὀνομάζομεν, ὡς τὰς
τῶν ὄλων παρακλήσεις δεχόμενον. Τὸ μόνον Πνεῦμα
ἐκ τοῦ Πατρὸς φαρμὴν ἐκπορεύεσθαι, δι' Υἱοῦ δὲ μετα-
δίδοσθαι (2).

9. De relativa unione et differentia.

Relativa unio et amica et consentiens animorum
voluntatumque conspiratio. Qui igitur amicitiam
invicem colunt, ratione hujus amicitiae, relativa
unione juncti esse dicuntur. Nestorius itaque hæ-
reticus a furiis agitatus cum respueret ecclesiasti-
cum dogma quod affirmat Deum ipsum factum
esse hominem et naturæ nostræ unitum, illam
unionem personalem negavit, et negatus est ho-
minem nudum natum esse e sancta Maria, quem
ab ipsa usque nativitate Deus amore esset prose-
cutus : adeoque confessus quidem est unionem,
non personalem autem, sed relativam, unde non
unam personam miser ille docuit, sed duas, es-
sentia et persona invicem distinctas, junctas vero
amore et eadem volendo ac sentiendo, et quæ plu-
ra hujuscemodi ille deliravit.

10. De sanctissima Trinitate.

Sancta et catholica Ecclesia Patrem docet ingo-
nitum, Filium genitum ex Patre, et Spiritum ex
solo procedentem Patre, non ex Filio, quem vocat
Verbum Patris et splendorem, quia sine coitione,
impassibiliter, nec in tempore, et sine defluxu ac
separatione natus est ex Patre, *Filium* vero et
characterem personæ Patris, quia perfectus est et
propriam personam habet, et per omnia similis est
Patri, nisi quod ille est ingenus, *Unigenitum*
etiam, quod solus ex Patre natus est. Nam licet
Spiritus sanctus quoque ex solo Patre procedit, at
non per generationem sed per processionem, quæ
alia est existendi ratio. Generatio autem et pro-
cessio quemadmodum etiam (ut ita dicam) ingene-
rabilitas non essentia denotat differentiam aut
dignitatem, sed modum existendi.

11. De sanctissima Trinitate.

Pater quidem perfectus et ingenus, non enim
ex alio sed ex seipso habet quod est. Filius autem
a Patre per generationem, et Spiritus sanctus ipse
etiam ex solo Patre, sed per processionem. Simul
vero et pariter ex Patre et genitus est Filius et
Spiritus sanctus processit. Quæ porro sit diffe-
rentiæ inter generationem ac processionem ratio,
nemo unus novit. Differunt igitur personæ solis
personalibus proprietatibus, ingenerabilitate, gene-
ratione et processionem, atque indistinctæ invicem
ita a se distinguuntur. Quælibet autem trium perso-
narum perfectam hypostasim sive subsistentiam
habet : hisque tribus perfectis hypostasibus una
simplex essentia, omnem supergrediens atque ante-
cellens perfectionem, constat. Paraclitum denique
vocamus et Filium et Spiritum sanctum quia uter-
que omnium preces excipit. Et Spiritum ex
Patre affirmamus procedere, a Filio autem dari.

NOTÆ.

(2) Huc usque editio Joh. Wægelini, Augustæ Vindelicorum A. 1611, in 8 vo. Quæ sequuntur, nunc
primum prodeunt.

12. *De ratione communicationis idiomatum.*

Attende, domine mi, vocabulis; valde enim difficilis res est et necessaria: quamobrem et pluribus a me tibi quantum fas erit exponetur. Scire oportet, imperator augustissime, quod quando dicimus divinitatem et humanitatem, totam (3) naturam significamus divinitatis et totam naturam humanitatis. Quando autem dicimus Deum et hominem, non semper integras denotamus naturas, sed quandoque etiam hypostasim et personam. Si igitur simpliciter dicam, *Credo in Deum*, nec quidquam aliud addam, totam significavi deitatem. Cum autem dico: *Deus homo factus est*, non deitatem totam significo, sed tantum Filium. Ac vicissim si dicam, *Deus hominis causa carnem induit*, totum significavi genus humanum. Cum autem dico: *Homo erat in regione Ausitide*, solum Iohannem innuo. Diligenter attende huic doctrinae capiti. Quandoquidem igitur Domini nostri Jesu Christi duas confitemur naturas, divinitatem et humanitatem, unam agnoscimus personam ex utrisque compositam. Cum porro ipsas naturas consideramus, divinitatem et humanitatem dicimus. Cum vero compositam ex naturis hypostasim, ab utraque Christum vocamus Deum et hominem atque Deum carne indutum. Aliquando autem Deum modo et Filium hominis appellamus, et nec Deum modo cum dicimus, sejungimus ab homine, nec quando Filium vocamus hominis eum a Deo separamus: idem enim et Deus integer et integer homo est. At cum dicimus deitatem, non una nominamus humanitatis proprietates: neque enim affirmamus deitatem esse passibilem vel creatam. Uti nec vicissim quando dicimus humanitatem, sub ea intelligimus proprietates divinitatis, neque enim humanitatem affirmamus esse increatam. Sed circa personæ unitatem aliter res se habet. Audacter siquidem separatim confitemur Christum Deum, iterum separatim hominem, nec minus confitemur utrumque. Nam et Deum quando dicimus, hominem subintelligimus, et quando dicimus hominem, confitemur Deum. Et eundem dicimus Deum passibilem, quatenus homo est, et pueram anteaecumem et principium experlem quatenus est Deus. Atque hæc fertur communicationis idiomatum ratio, quavis natura cum altera proprietates suas communicante propter personæ identitatem, et illarum mutua inter se ut ita dicam permeationem. In hoc, mi domine, multa errant hæretici, dum œconomix in Christo profunditatem dignoscere nequeunt.

13. *De divina unione.*

Nosse debes, domine mi atque imperator, quod natura divina integra est in qualibet persona deitatis, integra in Patre, in Filio integra, et integra in Spiritu sancto. Cum itaque incarnatus est ex sancta Trinitate, Filius nempe Dei, integram ac perfectam docemus naturam deitatis in unam personam unitam esse cum integra natura humana: nequiquam vero dicimus tres personas sanctæ deitatis omnibus

A β'. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως.

Πρόσεχε, δέσποτά μου, τῷ ὀνόματι, λίαν γὰρ ἐστὶ καὶ δυσκολώτατον καὶ ἀναγκαιότατον, ἕθην καὶ διὰ πλειόνων τοι κατὰ βατὸν ῥηθήσεται. Ὁφείλει εἰδέναι, θεότατε βασιλεῦ, ὅτι ὅταν μὲν λέγωμεν θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, ὅλην τὴν φύσιν δηλοῦμεν τῆς θεότητος, καὶ ὅλην τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅταν δὲ λέγωμεν θεὸν καὶ ἄνθρωπον, οὐ πάντοτε τὰς ὑλάτας δηλοῦμεν τῶν φύσεων, ἀλλ' ἐστὶν ὅτε καὶ τὰς ὑποστάσεις καὶ τὰ πρόσωπα. Ὅταν μὲν οὖν εἶπω ἀπλῶς οὕτως, Πιστεύω εἰς θεόν, μηδὲν ἄλλο προσθεῖς, ὅλην ἐδήλωσα τὴν θεότητα. Ὅταν δὲ εἶπω, Ὁ θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, οὐ τὴν θεότητα ἐτήμηνα, ἀλλὰ μόνον τὸ τοῦ γιῶν ὄνομα. Καὶ πάλιν, εἰ μὲν εἶπω, Ὁ θεὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐσαρκώθη, ὅλην ἐδήλωσα τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐάν δὲ εἶπω, Ἀνθρωπὸς ἦν ἐν τῇ γῆρα τῇ Δυσίτιδι, μόνον τὸν Ἰωῦ ἐδήλωσα. Πρόσεχε τῷ δόγματι ἀκριβῶς. Ἐπεὶ οὖν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δύο μὲν τὰς φύσεις ὁμολογοῦμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, μίαν δὲ ὑπόστασιν, σύνθετον ἐξ ἀμφοτέρων. Ὅταν μὲν οὖν αὐτὰς τὰς φύσεις ἀναθροῦμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα λέγωμεν. Ὅταν δὲ ἐκ τῶν φύσεων συντελεῖσαν ὑπόστασιν ἐκ τοῦ συναμφοτέρου, Χριστὸν ὀνομάζομεν, καὶ θεὸν καὶ ἄνθρωπον, καὶ θεὸν σαρκωμένον, ποτὲ δὲ θεὸν μόνον καὶ γῖον ἀνθρώπου. Καὶ οὕτε θεὸν μόνον λέγοντες χωρίζομεν αὐτὸν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτε ἀνθρώπου γῖον κατονομάζοντες χωρίζομεν τοῦ θεοῦ: ὁ αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὅλος θεὸς καὶ ὅλος ἄνθρωπος. Θεότητα μὲν γὰρ λέγοντες, οὐ κατονομάζομεν αὐτῇ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιώματα. Οὐ γὰρ φημεν θεότητα παθητὴν ἢ κτιστὴν. Οὐδὲ πάλιν λέγοντες ἀνθρωπότητα, νοοῦμεν ἐπ' αὐτῆς τὰ τῆς θεότητος ἰδιώματα. Οὐ γὰρ φημεν ἀνθρωπότητα ἄκτιστον. Ἐπὶ δὲ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως οὐχ οὕτως. Ἀλλὰ θαρρῶντως ὁμολογοῦμεν καὶ μόνως θεὸν καὶ μόνως ἄνθρωπον, καὶ τὸ συναμφοτέρον Χριστὸν. Ἀλλὰ καὶ θεὸν λέγοντες καὶ ἄνθρωπον νοοῦμεν, καὶ ἄνθρωπον λέγοντες καὶ θεὸν ὁμολογοῦμεν, καὶ τὸν αὐτὸν λέγομεν καὶ τὸν θεὸν παθητὸν, καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ παιδίον προαιώνιον καὶ ἄνεργον, καθ' ὃ θεός. Καὶ οὕτως ἐστὶν ὁ τρόπος ἀντιδόσεως ἐκατέρας φύσεως ἀντιδιδοῦσης τῇ ἑτέρᾳ τὰ ἴδια διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτότητα, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλα αὐτῶν περιχώρησιν. Τοῦτο, δέσποτά μου, πλάνην ἐμποιεῖ πολλὴν τοῖς αἱρετικοῖς, μὴ δυναμένοις διαγνῶναι τὸ βάθος τῆς οἰκονομίας.

D γ'. Περὶ τῆς θείας ἐνώσεως.

Ὁφείλεις εἰδέναι, δέσποτά μου βασιλεῦ, ὡς ἡ τῆς θεότητος φύσις πᾶσα τελείως ἐστὶν ἐν ἐκάστῃ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, πᾶσα ἐν Πατρὶ, πᾶσα ἐν γῖῳ, πᾶσα ἐν ἁγίῳ Πνεύματι. Καὶ ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει οὖν τοῦ ἐνδὲ τῆς ἁγίας Τριάδος γιῶν τοῦ θεοῦ, πᾶσαν καὶ τελείαν δογματίζομεν τὴν φύσιν τῆς θεότητος ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἐνωθῆναι πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Οὐ μὴν λέγομεν, ὅτι αἱ τρεῖς ὑπο-

NOTÆ.

(3) i. e. Deum universe, tribus constantem personis, et solum genus humanum.

στάσεις τῆς ἀγίας θεότητος πάσις ταῖς τῆς ἀνθρω-
πότητος ὑποστάσει καθ' ὑπόστασιν ἠνωθήσαν. Πάτη
δὲ τῆ ἀνθρωπίνῃ φύσει φαμέν ἠνωθῆναι πᾶσαν τὴν
τῆς θεότητος οὐσίαν. Κατ' οὐδένα γὰρ λόγον κοι-
νιόνηκεν ὁ Πατήρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆ σαρκί-
σαι τοῦ Θεοῦ Λόγου, εἰ μὴ κατ' εὐδοκίαν καὶ βούλη-
σιν. Πᾶσα οὖν ἡ φύσις οὐ κατὰ μερῶν ἐν τῇ τοῦ
Χριστοῦ ὑποστάσει συνεργαίται τῷ Θεῷ.

ιδ'. Περὶ φύσεως ἀπαθείας.

Ὁφείλεις ὁμολογεῖν ὅτι ἡ φύσις τοῦ Λόγου ἐσαρ-
κώθη ἦτοι ἠνώθη σαρκί. Οὐ μὴ ὅτι ἡ φύσις τοῦ Λό-
γου ἔπαθε σαρκί, ἀλλ' ὅτι ὁ Χριστὸς ἔπαθε σαρκί· ὅτι
μὲν γὰρ ὁ Θεὸς ἀνθρώπος γέγονε, καὶ ἀνθρώπος ὁ
Θεὸς ὁμολογοῦμεν. Καὶ ὅτι ἡ θεότης ἠνώθη, τῆ ἀν-
θρωπότητι ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, μεμαθή-
καμεν, ὅτι δὲ ἡ θεότης ἀνθρώπος γέγονεν, ἢ ἐνη-
θρώπησεν, οὐδαμῶς ἀκηκίσαμεν. Ἐπει δὲ οὖν δύο
φύσεις τοῦ Χριστοῦ, δύο αὐτοῦ καὶ τὰ θελήματα
πάντως τὰ φυσικὰ, καὶ θελητικὰ ἐστὶν ὁ αὐτός κατ'
ἄμφω τῶν αὐτοῦ φύσεων. Τὴν γὰρ φυσικῶς ἐνυπάρ-
χουσαν ἡμῖν θελητικὴν δύναμιν ἀνέλαβε. Δύο οὖν καὶ
τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ φαμέν· εἶχε μὲν γὰρ, ὡς μὲν Θεὸς
καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, τὴν θεῖαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς
ἀνθρώπος γενόμενος καὶ ἡμῖν ὁμοούσιος, τῆς ἀνθρω-
πίνης φύσεως τὴν ἐνέργειαν.

ιε'. Τίς ὁ Θεός.

Οὔτε ὁ οὐρανὸς Θεός, οὔτε ὁ ἥλιος, οὔτε ἄλλο τι τῶν
ὀρωμένων, ἀλλ' οὐδὲ ὁ πολυτίμητος καὶ πολυθρόλλη-
τος νοῦς· οὐδὲ ἰδέα τις κατὰ Πλάτωνα χωριστὴ σω-
μάτων, ἀλλ' οὐδὲ φύσις ὅλως ἐγκόσμιος, ἀλλ' οὐδὲ
ζωή, οὐδὲ φῶς, οὐκ ἀσωματότης, οὐκ αὐλίας, οὔτε
αἰσθήσει θεατὸς οὔτε νῦν ληπτὸς· ἀλλ' ἡ τις ἐτέρα
φύσις ἀνεξερευνήτος, καὶ αὐτοῦ δύναμις, ἢ τε φρου-
ρητικὴ ἢ τε ζωογόνος, ἢ τε ἀναγωγικὴ, καὶ ἀπλῶς
πάσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἀπειροί εἰσι καὶ ἀνε-
κληπτοί, καὶ αὐτὸς ἀπειρος καὶ κατὰ ἀρχὴν καὶ κατὰ
τέλος. Καὶ τὸ μὲν ἄνω αὐτοῦ ἀναρχον ὀνομάζεται,
τὸ δὲ κάτω ἀτελεύτητον, τὸ δὲ ἐξῆμην αἰώνιον. Ἀπει-
ρος οὖν τὴν δύναμιν ὁ Θεός, ἀναρχός τε καὶ ἀτελείω-
τος καὶ αἰώνιος. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος
τῷ ὄντι θεολογικῶς διορίζεται.

ισ'. Πῶς οἶδε Θεὸς τὰ μεταβαλλόμενα πράγματα.

Οὐχ ὡς ἔχει τὰ πράγματα γινώσκει ὁ Θεὸς ταῦτα,
ἀλλ' ὡς ἔστιν αὐτὸς κατ' οὐσίαν. Οἷόν εἰσι τὰ πρά-
γματα μεριστά, ὁ δὲ Θεὸς ἀμερίστος· ἀμερίστως
οὖν οἶδε τὰ μεριστά. Καὶ πάλιν τὰ πράγματα ἀλλοι-
ωτὰ καὶ μεταβλητὰ, ὁ δὲ Θεὸς ἀναλλοίωτος καὶ ἀμε-
τάβλητος· ἀναλλοίωτος οὖν οἶδε τὰ ἀλλοιωτὰ, καὶ τὰ
μεταβλητὰ ἀμεταβλήτως. Οὕτως καὶ τὰ ὑπὸ χρόνον
αἰώνιος οἶδε, καὶ τὰ ἐνδεχόμενα ἀνγκυαίως, καὶ τὰ
σωματικὰ ἀσωμάτως. Ἀλλ' οὐκ ἐπειδὴ γινώσκει ὁ
Θεὸς ἀσωμάτως τὸ σῶμα, ἠλλοιώθη ἐκεῖνο καὶ ἐσώ-
ματον γέγονεν. Ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ Θεοῦ γινώσις κατὰ
τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν γινώσκει τὰ πράγματα. Ἐκείνων
δὲ ἕκαστον μένει ὅπερ ἐστί. Πρὸς γοῦν τοὺς ἀποροῦν-
τας καὶ λέγοντας εἰ ἤδει ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ τὰ ἐντε-

A personis humanis unitas esse personaliter, integræ
vero naturæ humanæ integram Deitatis substantiam
unitam esse affirmamus. Nulla enim ratione Pater
et Spiritus sanctus cum incarnatione Verbi com-
municavit, nisi complacendo et volendo. Integra
igitur natura, nec pars ejus tantum in Christi per-
sona operatur divina operatione.

14. De naturæ divinæ impassibilitate.

Fateboris utique naturam Verbi incarnatam sive
carni unitam esse. Non ideo natura Verbi passa est
in carne, sed Christus in carne passus est : Deum
enim hominem et hominem Deum factum esse
conitemur. Didicimus quoque divinitatem esse uni-
tam humanitati in una persona humana : deita-
tem autem hominem esse factam, vel incarnatam,
aut humana indutam natura neutiquam audivi-
mus. Cum vero duæ sint Christi naturæ, etiam duæ
sunt ejus naturales voluntates, et ipse voluntate
gaudet secundum utramque naturam, siquidem et
facultatem volendi, quæ nobis naturaliter inest,
assumpsit. Duplices igitur et operationes ipsius
esse affirmamus. Ut Deus enim et consubstantialis
Patri divina gaudet operatione, sed tanquam homo
factus et consubstantialis nobis, humanæ operatio-
nis non est expertus.

15. Quis Deus.

Neque cælum Deus, nec sol, neque aliud quid-
quam eorum quæ cernuntur, sed neque honoratis-
sima ac celebratissima hominum vocibus mens,
neque idea a corporibus, ut docet Plato, separata
ac sejuncta, neque natura mundi, neque vita aut
lumen, neque incorporealitas, ut ita dicam, et immu-
terialitas. Neque sensu visibilis neque mente per-
ceptibilis est, sed alia imperscrutabilis natura, et
potentia ejus, conservatrix datrixque vitæ et pro-
ductrix, et semel ut dicam, omnes ipsius faculta-
tes infinitæ sunt et principii ratione et finis. Atque
illius quidem respectu sine principio esse dicitur,
ratione hujus vero sine fine, hoc est omnino æter-
nus. Infinita igitur potestate Deus, et principii
finisque expertus et æternus est : quod et Gregorius
Theologus vere theologice docuit.

16. Quomodo præscit Deus res mutationibus
obnoxias ?

Non quales sunt res tali cognitione cognoscit eas
Deus ; sed quali ipse est essentia. Sic, v. g., res sunt
partibus divisibiles ; Deus partium et divisionis ex-
pers : res itaque partibus divisibiles imparlibili ra-
tione cognoscit. Porro res sunt alterationi et muta-
tioni obnoxie ; Deus inalterabilis et haud mutabi-
lis : mutabilia igitur et alterabilia cognoscit inalterabiliter et immutabiliter. Ita etiam res tempo-
rarias æterna cognoscit ratione ; corpora item
ratione incorporali. Non autem ideo quia Deus
corpora incorporali ratione cognoscit, ideo corpus
mulatur, fitque incorporale. Sed Deus quidem
scientia sua res pro divinæ essentiæ ratione cognos-
cit ; illarum autem quælibet quod est manet. Ad

hos igitur qui movent dubium, queruntque si Deus præsciverit Adamum mandata esse transgressurum, quomodo fieri potuerit ut Adamus non peccaret? Quod enim Deus præscivit, id protoplastus quomodo potuit evitare? Ad hoc dubium in promptu tibi sit respondere, quod propria Deus virtute novit et quæ sunt et quæ futura sunt, nec mutantur tamen res, etsi ille perfectiore illas ratione scit. Quandoquidem igitur sciebat Adamum luisse prolapsurum in peccatum, ejus cognitio non fuit homini causa peccandi. Non enim eripuit ei æquilibritatem ad opinandum, et boni si vellet eligendi facultatem: sed Deus quidem sciebat quid futurum esset, Adamo autem non erepta erat animi ad bonum inclinandi potentia. Et Adamus quidem ad contraria indefinito modo se habebat: Deus autem indefinitum definita cognoscebat ratione. Sicut enim corpus incorporaliter, sic et indefinitum definite novit.

17. *Quodnam primum elementum, a quo mundum condere cepit Deus?*

Moysen quidem, qui Deum vidit, cælo simul et terræ primum locum assignat in mundi originibus. Inter Græcorum vero sapientes alii aliud opinati sunt. Nonnulli enim terram præferunt tanquam centrum circuli cælestis, quod etiam in plano centrum sit circulo prius et antiquius. Alii universum mundum distinguunt in quatuor elementa, et quintum æthereum genus corporis: quatuorque illa sub æthere disposita, pulcherrimum vero æthereæ naturæ cælum primum omnium factum esse affirmant. Qui vero factum mundum haud obscure negant, universum simul existens congruenter propriae opinioni statuunt. Has autem potius existimare primo loco factum cælum, utpote corpus præstantius, et quod cætera complectitur atque comprehendit.

18. *Unde homines notionem Dei acceperint?*

Notionem Dei hauserunt homines ex ordine rerum, ex naturæ equalibus legibus, ex providentia ad omnia perlingente. Magnorum enim luminam ortus et occasus iisdem temporibus eodem semper se habens modo, et cursus siderum eandem servantem rationem, et circumrotatio cæli circularis omnia colligens ac constringens, aliaque quæ in aliis corporibus consimiliter se habent, prædicant esse quemdam qui universi curam gerit eique providet. Si enim forte et casu mundus coaluisset, partes ejus sine ordine et ratione ferrentur: nunc vero motus universi certo numero et ordine constitutus, et quod nihil sine ratione vel movetur vel quiescit, sed omnia facile ac commode regi se patiuntur, Deum nobis universi factorem conditorumque demonstrant.

19. *Pluresne sint angeli an homines?*

Pauciores multitudine sunt angeli quam homines. Vide enim quomodo numeri omnes quo propriores sunt unario, eo minores sunt numeris longius ab illo distantibus. Uti binarius, ternarius et quaternarius minores sunt vicenatio et tricenario. Sicut

ταλμένα παραδῆναι, πῶς εἶκος ἦν ἐκεῖνον γενέσθαι ἀναμάρτητον; Ὁ γὰρ ἐγίνωσκεν ὁ θεός, πῶς ὁ πρωτόπλαστος ὑπερβῆναι ἠδύνατο. Πρὸς γοῦν τοὺς ταῦτα ἀποροῦντας ἀποκρίνου εὐθὺς, ὅτι ὁ θεὸς κατὰ τὴν ἰδίαν ἰδιότητα οἶδε καὶ τὰ γενόμενα καὶ τὰ γενησόμενα. καὶ πάλιν οὐκ ἀλλοιοῦται τὰ πράγματα, εἰ ἐκεῖνος κρείττονος αὐτὰ ἐπίσταται. Ἐπειδὴ τοίνυν ἠπίστατο ὅτι πεσεῖται ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Ἀδάμ, οὐχ ἡ γνῶσις αὐτοῦ αἰτία τῆς ἁμαρτίας τῷ ἀνθρώπῳ ἐγένετο. Οὐ γὰρ ἀφείλετο αὐτοῦ τὴν ἰσορροπίαν τῆς γνῶμης καὶ τὴν τοῦ καλοῦ εἴρεσιν, εἴπερ ἐβούλετο, ἀλλ' ὁ μὲν θεὸς ἠπίστατο τὸ ἐσόμενον, τῷ δὲ Ἀδάμ οὐκ ἀφῆρέθη ἡ ἐπὶ τὸ καλὸν ὁρμή. Καὶ ὁ μὲν Ἀδάμ ἀρίστον εἶχε τὴν ἐπὶ τὰ ἐναντία βροπήν, ὁ δὲ θεὸς ὀρισμένως ἐγίνωσκε τὸ ἀρίστον. Ὡς γὰρ τὸ σῶμα ἀσωμάτως οἶδεν, οὕτω μὲν καὶ τὸ ἀρίστον ὀρισμένως.

17. Ἀπὸ πούου πρώτου στοιχείου ἤρξατο τὸν κόσμον ποιεῖν ὁ θεός.

Μωυσῆς μὲν ὁ θεόπτης οὐρανῶ ἅμα καὶ γῆ τὰ προσέειπε δίδωσι τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως. Τῶν δὲ παρ' Ἑλλήσι σοφῶν ἄλλοι ἄλλῶς εἰρηθήσαν. Οἱ μὲν γὰρ τὴν γῆν πρῶτον παράγουσιν ὡς κέντρον τοῦ οὐρανόου κύκλου, ἐπεὶ καὶ τοῦ ἐπιπέδου κύκλου τὸ κέντρον προσβύτερον. Ἄλλοι δὲ εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεία καὶ τὸ πέμπτον σῶμα τὸ αἰθέριον τὸν σύμπαντα διακροῦντες κόσμον καὶ τὸ τετραστόιχον ὑπὸ τοῦ αἰθέρος διοικεῖσθαι νομίζοντες. Τὸ κάλλιστον δὲ τοῦ αἰθέρος ὁ οὐρανός, ὃν πρῶτον τούτων γεγενῆσθαι φασιν. Ὅσοι δὲ ἀγέννητον τὸν κόσμον σαφῶς ἀπεφήναντο ὁμοῦ τὸ πᾶν εἶναι ἀκολουθῶς ἐαυτοῖς λέγουσι. Δεῖ δὲ μᾶλλον οἰεσθαι τὸν οὐρανὸν πρῶτον γεγενῆσθαι, ὡς καὶ κρεῖττον σῶμα καὶ τῶν ἄλλων περιληπτικόν.

18. Πόθεν ἐνοιῶν ἔσχον θεοῦ ἀνθρώποι;

Ἐνοιῶν ἔσχε θεοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς τῶν ὄντων τάξεως, ἀπὸ τῆς ἰσονομίας τῶν φύσεων. ἀπὸ τῆς εἰς τὰ πάντα διοικουμένης προνοίας. Ἡ τε γὰρ τῶν μεγάλων φωτῶν ἀνατολή καὶ δύσις ἐν τοῖς αὐτοῖς καιροῖς αἰεὶ ὁμοίως ἔχουσα, καὶ οἱ τῶν ἀστέρων ὁδοὶ τὴν ταυτότητα σῶζοντες, καὶ ἡ τοῦ οὐρανοῦ περιφορά καὶ περίοδος κυκλοτερῆς πάντα σφίγγουσα καὶ συνδέουσα, καὶ τ' ἄλλα ὡσαύτως ἔχοντα ἐν ἀλλήλοις σῶμασι, προνοητὴν τινα τοῦ παντός εἶναι ἀνακηρύττουσιν. Εἰ γὰρ τυχαία καὶ αὐτόματος ἦν ἡ τοῦ κόσμου σύμπλεξις, ἦν ἂν καὶ τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἀτάκτως καὶ ἀλόγως φερόμενα. Νῦν δὲ ἡ εὐρυθμία τοῦ παντός κίνησις, καὶ τὸ μηδὲν ἀλόγως ἢ τὴν κίνησιν ἔχειν ἢ τὴν ἰσυχίαν, ἀλλὰ πάντα εὐαγίως ἠνιοχεῖσθαι, τὸν θεὸν ἡμῖν ἀναδείκνυσι ποιητὴν τοῦ παντός.

19. Πότερον πλείους οἱ ἄγγελοι ἢ οἱ ἄνθρωποι.

Ἐλάττους τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ πλήθος οἱ ἄγγελοι. Σκόπει γὰρ, ὅτι πάντες οἱ ἀριθμοὶ οἱ πλησιάζοντες τῇ μονάδι, ἐλάττους εἰσι κατὰ τὸ ποσὸν τῶν πορρωτέρων ἀριθμῶν. Οἷον ἡ δυάς, ἡ τριάς καὶ ἡ τετραάς ἐλαττότεραί εἰσι τῶν εἴκοσι καὶ τριάκοντα. Ὡς

περ οὖν οἱ ἐγγύτεροι τῆς ἐνάδος ἀριθμοὶ ἐλάττους εἰσὶν, οἱ δὲ πρῶτωτέρω, πλείους, οὕτως οἱ ἐγγύτεροι τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, ἐλάττον ἔχουσι τὸ πρῶτον οἱ δὲ πρῶτωτέρω, πλείον. Ἐγγύτεροι δὲ τοῦ Θεοῦ ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, καὶ αἱ περικείμεναι δυνάμεις, πρῶτωτέρω δὲ οἱ ἄνθρωποι. Ὡστε πλείους εἰσὶ τῶν ἀγγέλων οἱ ἄνθρωποι, ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι ἤδη κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἐπερατώθησαν, τοῖς δὲ ἀνθρώποις εἰς τὸ ἄπειρον προχεῖται ἡ γεννησις. Σταθήσεται δὲ αὕτη κατὰ τὸν τῆς συντελείας καιρὸν.

κ', Περὶ νοῦ

Ὁ πᾶς νοῦς μετέχεται ὑπὸ πάσης ψυχῆς. Ὁ δὲ πρῶτος νοῦς ὑπ' οὐδεμιᾶς ψυχῆς μεθεκτός ἐστιν. Ὁ γὰρ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα νοῦς καὶ παντῶν δημιουργός, πῶς ἂν ὑπὸ ψυχῆς μετασχεθεῖεν ἑνός; Πάσης γὰρ νοεράς πληθούς καὶ τοῦ πλήθους τῶν νοῶν ἡγεῖται τις νοῦς. Καὶ ἀμεθεκτός καὶ πρῶτος μὲν νοῦς αὗτος ἐστὶ καὶ ἀνομάζεται. Μετὰ δὲ τὸν ἀμέθεκτον νοῦν, ὁ μεθεκτός μὲν, οὐχ ὁ ἐγκόσμιος δὲ, ἀλλ' ὁ ὑπερκόσμιος καὶ χωριστός τοῦ κόσμου, εἶτα ὁ ἐγκόσμιος, Ἐπεὶ κατὰ τοὺς τῶν Ἑλλήνων λόγους καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος ἔμφυχος ἅμα καὶ ἑννοῦς ἐστὶ. Καὶ ἡ ἐγκόσμιος ψυχὴ οὐκ εὐθὺς μετέχει τοῦ ὑπερκόσμου νοῦς, ἀλλὰ πρῶτως τοῦ ἐγκοσμίου. Ἔστιν οὖν ἡ τάξις καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ τὰ ὀνόματα οὕτως. Ὁ ἀμέθεκτος νοῦς, ὁ ὑπερκόσμιος, καὶ ὁ ἐγκόσμιος.

κα', Ἐτι περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς ἑαυτὸν νοεῖ. Ἀλλ' ὁ πρῶτος νοῦς καὶ ἀμέθεκτος ἑαυτὸν μόνον. Οὐδὲ γὰρ ἔχει τι πρὸ αὐτοῦ, ἵνα ἐκεῖνο νοήσῃ. Τὰ δὲ μετ' αὐτὸν οὐκ ἔννοησιεν. Ἀλλ' ἔχει τούτων τὴν νοήσιν ἀνοησίᾳ κρείττονι νοήσεως. Καὶ ἐστὶν, ὅτι αὗτος νοῦς, νοῦς ἅμα καὶ νοητὸν. Νοῦς μὲν ὡς νοῦν ἑαυτὸν, νοητὸν δὲ, ὡς νοούμενον ὑπ' ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ μετὰ τὸν ἀμέθεκτον μεθεκτός νοῦς ἑαυτὸν τε ἅμα νοεῖ, καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ νοῦν. Πᾶς γὰρ νοῦς ἢ ἑαυτὸν νοεῖ, ἢ τὸ ὑπὲρ ἑαυτὸν, ἢ τὸ μεθ' ἑαυτὸν. Ἀλλ' εἰ μὲν τὸ μεθ' ἑαυτὸν νοεῖ, κατὰ τὸ χεῖρον ἐπιστρέφει. Εἰ δὲ τὸ ὑπὲρ ἑαυτὸν νοεῖ, εἰ μὲν διὰ τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως, ἑαυτὸν ἅμα κακεῖνο γινώσεται. Εἰ δὲ ἐκεῖνο μόνον ἑαυτὸν ἀγνοήσει νοῦς ὢν. Ἀλλὰ τὸ πρὸ ἑαυτοῦ γινώσκων, γινώσεται καὶ ἑαυτὸν. Ἔστιν ἄρα καὶ ἐν τῷ νῷ νοητὸν, καὶ ἐν τῷ νοητῷ νοῦς, καὶ ὁ μὲν ὀλικώτερος, ὁ δὲ μερικώτερος.

illud solum, seipsam ignorabit mentem esse. Sed utique dum id quod se prius est cognoscit, cognoscet etiam se ipsam. Est igitur et in mente intelligibile, et in intelligibili mens sive intellectus alius universalior, particularior alius.

κβ', Ἐτι περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, αἰώτῃα ἔχει. Ὅλη γὰρ ἅμα ἐστὶν ἡ οὐσία τοῦ νοῦ καὶ οὕτε αὐξεται οὕτε μειθύνεται, οὐδὲ ἡ σήμερον ἐστὶ χθὲς οὐκ ἔν. Καὶ ἡ νόησις δὲ αὐτοῦ ὁμοία ἐστὶ τῇ οὐσίᾳ. Πληρυστάτη γὰρ καὶ ὄλη, καὶ ὁμοῦ πάντα νοεῖ, καὶ οὕτε τὸ παρεληλυθὸς ὄρα, οὕτε τὸ μέλλον ὡς ἐπόμενον οἶδεν, ἀλλ' ἐν τῷ ἐνεστῶτι πάντα οἶδεν, οὐ κινούμενος, οὐ συλλογιζόμενος, οὐχ

igitur propiores unario numeri sunt minores, longius vero remoti majores et numerosiores, sic quæ uni et soli Deo propiora sunt, eadem pauciora quoque sunt; quæ vero longius distant, plura sunt numero. Propiores autem Deo sunt angeli, archangeli, et his proxima potestates. Longius ab illo absunt homines. Igitur plures sunt homines quam angeli, unde et angelorum numerus jam est finitus et circumscriptus, hominum vero generatio in infinitum effunditur, quæ tamen et ipsa sistetur in sæculorum consummatione.

20. De mente.

Non quælibet mens ab anima quacunque participatur. Principalis mens a nulla anima participari potest. Quæ enim omnibus rebus mens præstantior est, et omnium opifex, quomodo ab anima ulla participetur? Omnis enim intelligibilis multitudinis et multitudinis mentium princeps est mens quædam nullius animæ particeps. Atque hæc prima mens est et nominatur. Post hanc nullius participem animæ succedit mens non mundana quidem, sed supramundana et a mundo separabilis. Deinde mundana, nam, secundum Græcorum sententiam, ipse etiam mundus anima ac mente præditus est. Et anima mundi non statim continet supramundanam mentem, sed primo mundanam. Ordo igitur et numerus atque nomina sic se habent: mens cujus nulla anima compos et particeps fieri potest, tum mens supramundana ac denique mundana.

21. Iterum de mente.

Omnis mens seipsam intelligit. Sed prima mens quæ a nullo participatur, se intelligit solum. Neque enim habet aliquid se prius, quod intelligat. Quæ vero post sunt, non quidem intellexerit, sed habet eorum cognitionem sine intelligentia, per genus perceptionis quod intelligendi actu est præstantius. Ac mens talis intellectus simul est et intelligibile. Intellectus quidem, quatenus se ipse intelligit, intelligibile vero, quatenus a seipso intelligitur. Quæ hinc post imparticipabilem mentem mens participabilis succedit, seipsam simul intelligit et illam priorem se ipsa mentem. Omnis enim mens vel intelligit seipsam, vel quod supra se, vel quod infra ac post se est. At quando hoc quod infra se est intelligit, ad deterius se convertit. Quando autem intelligit id quod supra se est, atque per sui ipsius cognitionem, seipsam pariter et illud cognoscet: si vero

22. Iterum de mente.

Mens essentiam, potentiam et operationem æterna habet. Essentia mentis simul tota est, neque augetur neque in majorem magnitudinem crescit, neque quod hodie est heri non erat, et intellectio ejus essentia est similis. Plenissima enim et tota intelligit et omnes res simul, et nec præterita tanquam præterita, neque futura tanquam futura cognoscit, sed omnia intelligit tanquam præsentia: non movetur

neque unum ex alio colligit neque ut anima ponit præmissas ex quibus inducat conclusiones, sed simul scit omnia. Cum enim immobilis sit, neca tempore mensuratur, neque quoad essentiam neque quoad operationes. Quod si igitur essentia ejus æterna et æterna est operatio, etiam media inter has potentia æternam subsistentiam sortita est.

23. De mente.

Omnis mens est substantia partes nullas habens. Quod enim caret magnitudine, neque est corpus, nec movetur, omnino etiam in partes dividi nequit. Quidquid enim in partes dividitur, dividitur vel magnitudinis vel multitudinis ratione. Quoniam vero mens omni modo sempiterna, et corporibus sublimior est, partes etiam nullas habet. Unde vero constat mentem non esse corpus? Quoniam se ipsa intelligit, atque in se ipsam reflectitur. Corpus enim seipsum intelligit nullum. Unde porro constat æternam esse mentem? Quoniam intelligentia ejus non partibus divisa est, sed quemadmodum essentia in perenni identitate manet. Omnia porro subsistere facit mens, non qualiscunque quidem, sed illa imparticipabilis et effectrix mundi. Facit autem subsistere in primis quidem propria et mutationi nulli obnoxia, deinde etiam mutabilia et temporaria, non tamen ita ut illa prius faciat, hæc posterius; omnia enim uno facit momento. Suo porro ordine et secundum proprietatem suam illa procedunt, alia proprietatem intelligibilem, alia naturalem motum servantem.

24. De eodem argumento.

Mens participabilis quæ est post illam imparticipabilem, habet in se (4) primam mentem intelligibilem, et omnium inferiorum intelligibilem cognitionem sortita est. Nam pro mensura propriæ essentiae et prima habet et semet inferiora. Unde imparticipabilem quoque illam mentem intelligibiliter cognoscit: licet enim illa sit imparticipabilis, tamen inferioribus dat quasdam existentias suas perspicuas significationes. Sed et animam hæc intelligibiliter cognoscit, et res naturales, siquidem non cognoscit res quas intelligit secundum naturam qua illæ sunt præditæ, neque deterius meliora, sed utraque intelligibiliter. Neque rebus quas intelligit se conformatur, præstantiori enim non potest, et deteriori non vult. Pro sua igitur quam ipsa habet natura et superiora se et inferiora intelligit, neque ista in se, sed istorum habet causas, atque ut intelligibilia intelligibiliter sic et sensibilia intelligibiliter in se habet.

25. De mente.

Omnes species intelligibiles, ut animæ, mentes, angeli, archangeli, potestates et quæ sunt ejus generis alia, tum in aliis invicem sunt, tum quodlibet est per se, neque quod in aliis invicem sunt confusionem affert, neque quod per se sunt singula, di-

ὡςπερ ἡ ψυχὴ προτάσειε τιθεὶς καὶ ἐπάγων συμπεράσματα, ἀλλ' ἐν τῷ ἐνὶ πάντα ἐπιστάμενος. Ἀκίνητος γὰρ ὢν, οὐκ ἂν ὑπὸ χρόνου μεταρῆτο, οὔτε κατὰ τὴν οὐσίαν, οὔτε κατὰ τὴν ἐνέργειαν. Εἰ οὖν καὶ ἡ οὐσία τοῦτου αἰώνιος καὶ ἡ ἐνέργεια, καὶ ἡ μέση τοῦτων οὐσα δύναμις αἰώνιον τὴν ὑπόστασιν ἐκληρώσατο.

κγ'. Περὶ νοῦ.

Ἡς νοῦς οὐσία ἐστὶν ἀμέριστος. Τὸ γὰρ μὴ ἔχει μέγεθος, τὸ μὴ ὂν σῶμα, τὸ μὴ κινούμενον πάντως καὶ ἀμέριστον. Ἢν γὰρ τὸ μεριζούμενον ἢ κατὰ τὸ μέγεθος μερίζεται, ἢ κατὰ τὸ πλῆθος. Εἰ δὲ ὁ νοῦς κατὰ πάντα αἰώνιος καὶ ἐφπέκεινα σωματίων, ἀμέριστος ἀρα ἐστί. Πόθεν δέ; ὅτι ἀσώματος ὁ νοῦς, ὅτι ἑαυτὸν νοεῖ, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφει, σῶμα γὰρ αὐτὸν οὐδὲν νοεῖ. Πόθεν δὲ ὄγλον, ὅτι αἰώνιον; Ὅτι οὐ μερίζεται ἡ νόησις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν ταυτότητί ἐστι διηγεκῆ, ὡςπερ ἡ οὐσία. Ἔστι δὲ πάντων ὑποστάτης, οὐχὶ πᾶς νοῦς, ἀλλ' ὁ ἀμέθεκτος καὶ δημιουργὸς κόσμου. Ὑψίστησι δὲ προσεχῶς μὲν τὰ ἴδια καὶ ἀμετάβλητα, εἶτα δὲ καὶ τὰ μεταβλητὰ, καὶ ἕγχρονα, οὐχ ὅτι τὰ μὲν πρῶτα ποιεῖ, τὰ δὲ ὕστερα, ἀλλ' ἐν μιᾷ ῥοπῇ ἅπαντα. Ἰκεῖνα δὲ κατὰ τὴν ἑαυτῶν τάξιν καὶ ἰδιότητα πρόεισι, τὸ μὲν κατὰ τὴν νοερὰν ἰδιότητα, τὰ δὲ κατὰ τὴν φυσικὴν κίνησιν.

κδ'.

Περὶ νοῦ.

Ὅτι ὁ μετὰ τὸν ἀμέθεκτον νοῦς, ἦτοι ὁ μεθεκτὸς καὶ τὸν πρῶτον νοῦν νοερὸν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν πάντων νοερὰν τὴν εὐθεσίαν ἐκληρώσατο. Κατὰ γὰρ τὸ μέτρον τῆς ἰδίας οὐσίας καὶ τὰ πρῶτα ἔχει καὶ τὰ ὕστερα ἑαυτῷ. Ὅθεν καὶ τὸν ἀμέθεκτον νοῦν νοερῶς νοεῖ. Εἰ γὰρ καὶ ἀμέθεκτος, ἀλλ' ἐμφάσεις τινὰς δίδωσι τοῖς μετ' αὐτὸν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως. Καὶ τὴν ψυχὴν δὲ καὶ τὰ φυσικὰ οἷα δὴ νοερῶς οἶδεν. Οὐ γὰρ ὡς ἔχουσι φύσεως τὰ νοούμενα, οὕτως νοεῖ. Οὔτε γὰρ κρείττονως οἶδε τὰ χεῖρονα, οὔτε χειρόνως τὰ κρείττονα, ἀλλ' ἀμφοτέρω νοερῶς. Οὐδὲ γὰρ συμμετακόλληται τοῖς νοουμένοις. Πρὸς μὲν γὰρ τὸ κρείττον οὐ δύναται, πρὸς δὲ τὸ χεῖρον οὐ βούλεται. Ὡς οὖν ἔχει φύσεως, οὕτω καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτὸν νοεῖ, καὶ τὰ μετ' αὐτὸν. Οὐ μὲν ἐκεῖνα ἔχει ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ τὰς ἐκεῖνων αἰτίας. Καὶ ὡς τὰ νοητὰ νοερῶς ἔχει, οὕτω καὶ τὰ αἰσθητὰ νοερῶς.

κε'. Περὶ νοῦ.

Πάντα τὰ νοερὰ εἶδη, οἷον ψυχὰς, νοῦς, ἀγγελοι, ἀρχάγγελοι, δυνάμεις, καὶ ἕσα τοιαῦτα, καὶ ἐν ἀλλήλοις εἰσὶ, καὶ καθ' ἑαυτὸ ἕκαστον. Καὶ οὔτε τὸ ἐν ἀλλήλοις σύγχυσιν ἔχει, οὔτε τῷ καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἕκαστον μερισμὸν λαμβάνουσι. Φοιτῆ γοῦν

NOTÆ.

(4) Hoc est, cognoscit atque intelligit illam pro suo modulo.

πάντα διὰ πάντων, καὶ ἐν ἑαυτῷ ἐστὶν ἕκαστον. Τὰ μὲν σώματα, καθ' ἑαυτὰ ἐστὶ ἕκαστον, καὶ οὐ δι' ἀλλήλων φοιτῶν δύνανται διὰ τὴν παχυμέρειαν. Τὰ δὲ ἀνώματα καὶ νοερὰ εἶδη, ἐκτὸς παχύτητος ὄντα καὶ μαγίβους, δι' ἀλλήλων φοιτῶσι. Καὶ αὖθις ἀσύγχυτα μένουσιν. Ἐν ἀλλήλοις γὰρ εἰσι πάντα τὰ νοερὰ εἶδη, ἡνωμένως, καὶ χωρὶς ἕκαστον διακριμένως, ὡςπερ δὴ καὶ τὰ θεωρήματα ἐν μιᾷ ψυχῇ.

κς'. Περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς πλήρης ἐστὶ τῶν θεῶν εἰδῶν, οἶον, ἀγαθότητος, ὁσιότητος, δικαιοσύνης, ταπεινότητος, ὁμοιότητος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλ' ὁ μὲν θεϊότερος νοῦς ὑλικωτέρων ἐστὶ περιεκτικὸς εἰδῶν, ὁ δὲ ταπεινότερος μερικωτέρων· οἱ μὲν γὰρ ἀνωτέρω θεῶν δυνάμεις χρῶνται μείζουσιν, οἱ δὲ κατώτεροι πληθυνόμενοι, μᾶλλον ἐλαττοῦσι τὰς δυνάμεις, ὥς ἔχουσι. Τὰ γὰρ τῷ ἐνὶ συγγενέστερα ἐλαττώτερα μὲν εἰσι τῷ πλήθει, τῶν ὑφ' ἑαυτὰ, τῇ δυνάμει δὲ ὑπεραίρει. Τὰ δὲ τοῦ ἐνὸς πύρρωτέρα, ἔμπαλιν τῷ μὲν ποσῷ πληθυντικώτερά εἰσι, τῇ δὲ δυνάμει ἐλαττώτερα. Πᾶν μὲν γὰρ τὸ πληθυνόμενον ἐλαττοῦται κατὰ τὴν δυνάμιν, πᾶν δὲ τὸ ἐνούμενον τῇ μὲν δυνάμει μεγαλύνεται, ἐλαττοῦται δὲ κατὰ τὴν ποσότητα· ἡ μὲν γὰρ ἕνωσις δυναμικωτέρα, ἡ δὲ διαίρεσις πληθυντικωτέρα. Καὶ ἡ μὲν ἕνωσις ἐλάττων κατὰ τὴν ποσότητα, ἡ δὲ διαίρεσις ἀσθενέστερα κατὰ τὴν δυνάμιν.

κζ'. Περὶ ψυχῆς.

Τρίτον ἐστὶ τὸ πάθος τῆς ψυχῆς. Καὶ τὸ μὲν ἀκρότατον αὐτῆς, τὸ τοῖς νοητοῖς ἡνωμένον, νόησις ὠνόμαται. Τὸ δὲ ἔσχατον τὸ τῶν αἰσθητῶν γνωστικόν, διὰ μέσης τῆς κοινῆς αἰσθήσεως δόξα λέγεται. Τὸ δὲ μέσον τὸ ἀνιέναι καὶ κατιέναι πεφυκός, διάνοια. Καὶ μέχρι μὲν τούτων, ὁ ἄνθρωπος ἔχει νοῦς, διάνοια, δόξα, μετὰ δὲ ταῦτα εἶναι τὸ ζῶον. Ἡ μὲν γὰρ καλυπτικὸς φύσις, ἡ δὲ τῆς θείας μοίρας ὑπάρχουσα, ἡ μὲν γὰρ ἐπιθυμία πολυκέφαλον θηρίον, ὁ δὲ θυμὸς λεοντώδης, ὁ δὲ λόγος ἀληθῆς ἄνθρωπος. Ἐστὶ δὲ τούτου καὶ ἄλλος θεϊότερος ἄνθρωπος καὶ ἀληθέστερος, ὁ νοερὸς, ὃν αὐτάνθρωπον προσαγορεύουσιν οἱ τῶν εἰδῶν φιλοθεάμονες. Τρίτον οὖν ὁ ἄνθρωπος, ὁ μὲν νοερὸς καὶ μονοειδής, ὁ δὲ λογικὸς καὶ τριμερὴς καὶ τριδύναμος, ὁ δὲ αἰσθητικὸς καὶ πολυειδής καὶ παντοδαπός. Τὸ δὲ λογιζόμενον καὶ τὸ θεωροῦν ἡμεῖς ἐσμὲν· ἡμεῖς γὰρ καὶ ψυχὴ ταυτάν.

κη'. Περὶ ψυχῆς.

Τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν τὴν ψυχὴν, Πλάτων μὲν καὶ Ἀριστοτέλης, ὡς ὄργανον φασι χρῆσθαι τῷ σώματι. Δεῖ γὰρ, φησὶν Ἀριστοτέλης, τὴν μὲν τέχνην χρῆσθαι τοῖς ὀργανοῖς, τὴν δὲ ψυχὴν τῷ σώματι. Οἱ δὲ ἐκ Περιπάτου φιλόσοφοι ὡς ἐνυλον αἶδος μεγύθουσιν αὐτὴν τῷ σώματι καὶ διαπλέκουσιν. Οἱ δὲ περὶ Κλεάνθου καὶ σώμα ταύτην ἀποφαίνονται, δυναμένην μέντοι γέ ποτε καὶ τοῦ φαινομένου χωρίζεσθαι σώματος. Πλωτῖνος δὲ φησὶ μὴ ἀναγκάζεσθαι δεχεσθαι τὴν ψυχὴν τὰ πάθη τοῦ

visionem. Omnia igitur per omnia permeant, nec minus unumquodque est per se. At enim corporum quodlibet per se est, nec per alia potest ob crassitiam permeare. E contrario incorporea et intelligibilia utpote crassitiei et magnitudinis expertia, invicem se permeant, ac nihilominus inconfusa permanent. Omnes igitur species intelligibiles sibi invicem insunt atque unita sunt, nec minus separata sunt ac disjuncta, sicut in anima cogitationes.

26. *Adhuc de mente.*

Omnis mens divinis plena est ideis, ut bonitatis, sanclitatis, justitiæ, identitatis, similitudinis cæterisque: at divinior mens integriores ideas continet, vicissim quo inferior est, eo minores illarum partes. Superiores enim majoribus divinis facultatibus utuntur, inferiores vero mentes dum multiplicantur, facultatibus quas habent utuntur imbecillioribus. Quæ enim unitati proxima sunt, multitudine quidem ab inferioribus vincuntur, potentia autem præstant. Vicissim quæ ab unitate longius recedunt, numero plura, sed potentia minora sunt. Quidquid enim in multitudinem abit, potentia minuitur, sed quod unitur, potentia augetur ac crascit, licet numero minuatur. Unitio enim valentior est, divisio multitudinis procreatrix. Unitio minor numero, divisio potentia infirmior.

27. *De anima.*

Tres sunt animæ passionēs. Prima quidem et summa qua intelligibilibus conjungitur, intelligentia appellatur. Infima qua res sensiles per sensum communem cognoscimus, dicitur opinio. Media, quæ ascendendo et descendendo colligere apta nata est. Atque homo quidem hactenus, mens, ratiocinatio, opinio: quod superest animal est, natura varia ac multiplex. pars divinæ sortis participans, pars concupiscentia multiceps bestia, et ira qualis est leonum: sed verus homo ratio est. Existit porro et alius homo divinior veriorque, intelligibilis, quem αὐτάνθρωπον ἰψομοίαν sive ideam hominis vocant qui idearum ac specierum contemplatione oblectantur. Triplex igitur homo datur, unus intelligibilis, iste et unicus ac simplex; alter rationabilis, tribus facultatibus ac veluti partibus constans: tertius sensibilis et multiplex variusque. Sumus autem id quod ratione et consideratione utitur: anima enim cujusque is est quisque.

28. *De anima.*

Inter Græciæ sapientes Plato et Aristoteles aiunt animam corpore uti tanquam instrumento. *Ars enim*, inquit Aristoteles, *instrumentis, anima corpore indiget*. At Peripatetici philosophi animam, velut formam materiæ, inherentem corpori implicant ac permiscunt. Cleanthes et animam statuit corpus esse, utpote quæ possit a corpore quod oculis cernitur separari ac secedere. Plotinus negat necesse esse ut anima corporis passionibus afficiatur, nam nec artificem ea quæ instrumentis suis contingunt

unquam persentiscere. Necessario autem uti sensibus animam. Nam ut per corpus operetur, sensum habere auxiliatorem, ut per illum externa cognoscat. Quandoquidem igitur incorporalis anima est, passiones corporis ad eam non pertingent; quod si pertingant, non essentiam ejus afficient, verum facultates et operationes.

29. De anima.

Quæ miscentur, vel ita miscentur inter se, ut confundantur, quemadmodum humores, vel ut modo implicentur mutuo ac permeent, uti aer et lux; si quis quæ singula consideret, illa quæ essentialiam distincta, operationibus permista apprehendet. Hinc Aristoteles duplicem ponit animam, aliam separatam, aliam quæ in corpore subsistit. At non sentit anima se corpori esse permistam, sed corpus animatum. Corpus enim animæ beneficio habet quod sentit appetitque, atque aliarum est affectionum participans. Itaque Plato statuit ipsi animæ esse veram propriamque substantiam: quæ enim in alio subsistit forma, ab eodem qualitas essentialis, non substantia appellatur.

30. Adhuc de anima.

Aliter physicus, aliter dialecticus animam definiunt. Physicus animæ substantiam considerat quatenus non est a corpore separata: naturæ siquidem scientiam professus, spectabit animam haud sejunctam a corpore, et quatenus haud sejuncta est. Dialecticus vero etiam rationes essentialiæ illius in se spectatas expendit; et mathematicus abstracta a corpore contemplatur: sed primus philosophus de separabilitate vitæ ab anima est sollicitus. Quærere nimirum oportet num substantia sit anima necne, et potentiano an actu substantia sit? Atque utrum corpus sit, an incorporalis, an utrumque? Quodammodo etiam ex iis quæ animæ adsunt substantiam ejus intelligere fas est. Cæterum vita nostra rationalis, quam mentem Aristoteles appellat, pro sua ad corpus inclinatione et separabilis est et inseparabilis.

31. De anima.

Anima quæ seipsam cognoscit et quod divina gaudet prærogativa, longe distat a natura corporum, omnibusque præstat seminibus. Multo etiam ante hæc ab omnibus corporibus distincta est, atque in propria sede supra omnes naturales ac seminales rationes, dixerim etiam ipsius universi collocata. Neque enim ex defluxione siderum in corpora venit, neque naturali sive corporali more generatur, neque seminales rationes eam in corpus ejaculantur sed a Deo desuper descendit. Quæ vero seipsam ignorat, neque scit cælestis suum genus esse ac nobile, liberaque conditione se conditam ac constitutam, illa mancipii in morem corpori inservit, libertatemque perdit: et magnus ipsius oculus a naturali velamine obruitur aut exstinguitur.

32. Num anima in angelum mutetur.

Quæ diversis per essentialiam generibus vitæ præ-

Α σώματος, ἐπεὶ μηδὲ τεχνίτης τὰ πάθη τῶν ὀργάνων ὑποδέξαιτ' ἂν ποτε. Δισθήσει δὲ χρῆσθαι φησιν ἀναγκαιῶν, τὸ γὰρ διὰ σώματος ἐνεργοῦν ἔχει τὴν αἰσθησιν, ἵνα δι' αὐτῆς γινώσκῃ τὰ ἐξωθεν. Εἰ οὖν ἡ ψυχὴ ἀσώματος, τὰ πάθη τοῦ σώματος οὐ διαύσεται ἐπ' αὐτῆν. Κι δὲ καὶ ἔρχεται, οὐκ εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἔρχεται, ἀλλ' εἰς τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἐνεργείας.

κθ'. Περὶ ψυχῆς.

Μίγνεται τὰ μίγνόμενα ἢ κινεῖται ἀλλήλοις ὡςπερ τὰ ὑγρά, ἢ διαπλεκόμενα ὡςπερ ὁ τε ἀήρ καὶ τὸ φῶς. Εἰ δὲ ἐράπτει τὸ μόνον, τῇ μὲν οὐσίᾳ κεχωρίσται, ταῖς δὲ ἐνεργείαις μέμικται. Καὶ Ἀριστοτέλης διὰ τοῦτο τὴν ψυχὴν ποιεῖ διττὴν, τὴν μὲν κεχωρισμένην, τὴν δὲ ἐν σώματι τὴν ὑπόστασιν ἔχουσαν. Πλὴν οὐχ ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται ἢ ἐν τῷ σώματι οὐσα εἴπερ κέκερται τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ ἐμψυχον σῶμα. Τὸ γὰρ σῶμα διὰ τὴν ψυχὴν αἰσθητικὸν γέγονε, καὶ ὀρεκτικὸν καὶ τῶν ἄλλων παθῶν δεκτικόν. Πλάτων δὲ τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἑαυτῆς φησιν εἶναι. Τὸ γὰρ ἐν ἄλλῳ τὴν ὑπόστασιν ἔχον εἶδος ποιότητα οὐσιώδη καλεῖ. ἀλλ' οὐκ οὐσίαν.

λ'. Περὶ ψυχῆς.

Διαφόρως ὀρίζεται τὴν ψυχὴν ὁ φυσικὸς καὶ διαλεκτικὸς: ὁ μὲν γὰρ φυσικὸς ἀντιλαμβάνεται τῆς ψυχικῆς οὐσίης, καθάπου ἐστὶ σωμάτων ἀχώριστος. Ὁ γοῦν φυσιολόγος ἐπιστημονικὸς ὢν, καὶ γὰρ ἀχώριστον εἶσεται καὶ ὅπως ἀχώριστον. Ὁ δὲ διαλεκτικὸς καὶ τοὺς οὐσιώδεις λόγους καθ' ἑαυτοὺς ὄντας ἐπινοεῖ. Ὁ δὲ μαθηματικὸς ἐξ ἀφαιρέσεως τούτων ἐπισκέπτεται: ὁ δὲ πρῶτος φιλόσοφος περὶ τῆς χωριστικῆς ζωῆς τῆς ψυχῆς πραγματεύεται. Δεῖ δὲ ζητεῖν πρότερον οὐσία ἢ ψυχὴ ἢ οὐ. Καὶ ἡ οὐσία δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ. Καὶ σῶμα ἢ ἀσώματος, ἢ ἄμφω τρόπον τινά, καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τῇ ψυχῇ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐνοεῖν. Ἡ δὲ λογικὴ ἡμῶν ζωὴ ἣν προσαγορεύει οὖν Ἀριστοτέλης, ἐν τῇ πρὸς τὸ σῶμα νεύσει χωριστῆ τε ἅμα ἐστὶ καὶ ἀχώριστος.

λα'. Περὶ ψυχῆς.

Ψυχὴ ἑαυτὴν γνοῦσα, καὶ ὅτι θεῖον ἔχει ἀξίωμα, κήρυξ μὲν τῆς φύσεως ἴσταται. Πάντων δὲ τῶν σπερμάτων προέχει. Πολὸν δὲ τι τούτων πρότερον πάντων σωμάτων κεχωρίσται, καὶ ἐφ' ἑαυτῇ ἔδρα ζωὴν καθεμένην τῶν φυσικῶν λόγων καὶ τῶν σπερματικῶν, εἴπερ δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ παντός. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς τῶν ἀστρῶν ἀποβροχῆς τῷ σώματι παραγίνεται, οὔτε ἀπὸ φύσεως εἰς γένεσιν ἔρχεται, οὔτε σωματικοὶ λόγοι ταύτην εἰς τὸ σῶμα ἐξακοντίζουσιν, ἀλλ' ἀνωθεν ἀπὸ Θεοῦ κἀκείσιν. Ἀγνοήσασα δὲ ἑαυτὴν, καὶ ὅτι τῆς ἀνωθεν εὐγενείας ἐστὶ καὶ ἐλευθέρη καθέστηκεν, δουλοπραπῶς θετεῖται τῷ σώματι, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀπόλλυσιν. Καὶ ὁ μέγας αὐτῆς ὀφθαλμὸς ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ καλύμματος κατὰ χώννυται, ἢ ἀποσβέννυται.

λβ'. Εἰ μεταβάλλει ψυχὴ εἰς ἄγγελον.

Οὐ μεταβάλλει τὰ κατ' οὐσίαν ἕτερα εἶδη τῆς

ζωῆς εἰς ἄλληλα. Οὐ γάρ ἐστιν ὁμοία τὰ γεννητὰ καὶ μεταβλητὰ τοῖς ἀμεταβόλοις. Ἀλλὰ ψυχὴ ἀγγελος μὲν ἢ ἀρχάγγελος γενέσθαι οὐ δύναται, μιμεῖται δὲ ὅσον εἰκὼς τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. Καὶ πρὸς τὰ ὑπερέχοντα γένη ἀπεικονίζεται, ἐπεὶ καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γίνονται, ἡ δὲ εἰκὼν ὁμοίωσιν ἔχει τὸ παράδειγμα. Εἰ δὲ ὁμοιοῦται Θεῷ, πολλῶ μᾶλλον ταῖς ὑποδετέραις δυνάμεσιν. Καὶ πᾶσα μὲν ψυχὴ κατ' εἰκόνα πεποιήται Θεοῦ, οὐ πᾶσα δὲ ἔχει τὸ καθ' ὁμοίωσιν. Τὸ μὲν γὰρ κατ' εἰκόνα, δυνάμεις ἐστὶ πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐργασίαν, καὶ οἷον ἀρχὴ τις, ἀφορμὴ τῶν ἀγαθῶν πράξεων, καὶ οἷον σκιαγραφία τῶν ἀρετῶν. Τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν ἐνεργεῖα ἐστὶν αὐτὸ τέλος καὶ ἀπηρτισμένη εἰκὼν. Οἱ πάντες δὲ ὁμοίως τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἔχομεν, ἀλλ' οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἔλαττον.

et finem atque imaginem perfectam et absolutam. Neque vero omnes æqualiter illud ad similitudinem habemus, sed alii magis, alii minus.

λγ'. Εἰ ἀναρχὸς ἡ ψυχὴ.

Οὐκ ἐστὶν ἀρχὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ, οὐδὲ ἀγέννητος οὐτε ὡς ἀνευ ἑτέρας αἰτίας αὐτὴ πρὸ τῶν ἄλλων ὑπάρχουσα. Τίς δὲ ἡ αἰτία; ἀπ' ἧς πρώτης εἴρηται, παντὶ γε τοῦτο σαφές, ὡς ἡ δημιουργικὴ ἀρχὴ γὰρ αὕτη πάσης τῆς τῶν ὄντων ἀπογεννήσεως. Τίς δὲ ἡ πρόοδος αὐτῆς; Καὶ πῶς προήλθεν; Ἡμεῖς μὲν οὐσιοποιούμεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἐμρυτήματος ὃ ἐνεφύσησεν εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ὁ Θεός. Ἐλλήνες δὲ ποικιλώτερον περὶ τοῦτου διεξίασιν, ὡς περ δὴ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὅτι διὰ μόνην τὴν τελειότητα ἀπογεννῶ τὰ παραγόμενα ὁ Θεός. Καὶ ἵνα τὸ ξύμπαν τέλειον ἀποδείξη, ὁμοῦ μὲν πάντα παράγει. Ἐκαστον δὲ κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν πρόεισιν. Τὸ ὅλον ἑαυτοῦ, ἡ ζωὴ, ἀπὸ τοῦ ὄντος, ὁ νοῦς ἀπὸ τῆς ζωῆς, ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ νοῦ. Ἐτε οὖν, φασίν, ἡ ψυχὴ νοῦ γέννημα, ἀχρονος ἐξ αὐτοῦ προαΐουσα.

λδ'. Ἀκριβέστερον περὶ ψυχικῶν δυνάμεων.

Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν φιλοσόφων ἀπλῶς οὕτως δυνάμεις ψυχῆς ὀνομάζουσι. Χρὴ δὲ οὕτως διαιρεῖν, ὡς εἰσι νοεραὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, αἱ μὲν νοεραὶ, καὶ εἰς τὸν κρείττονα ἀναγόμεναι τῆς ψυχῆς τὸν αἴθλον νοῦν· αἱ δὲ πληρούμεναι αὐτοῦ τοῦ νοῦ τὴν ψυχὴν, ὅστις ἐξ αἰθέρος αὐτῇ συνοπάχει· αἱ δὲ ὀρίζουσαι τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἄλλως καὶ διατάττουσαι κατὰ τὴν νοεραν νόησιν, αἱ δὲ διαθεσμοθετοῦσαι ὡς περ νόμοι τινὲς ἐμψυχοὶ τὰ δεύτερα τῆς ζωῆς εἶδη μετὰ τὸν νοῦν· καὶ αἱ μὲν ἀγαθοειδεῖς· αἱ δὲ τῷ καλῷ ἀποσεμνουόμεναι. Ἰαμβλίχος δὲ ὁ φιλόσοφος περιττότερος τοῦ δέοντος ὢν, κατάγει τὴν λογικὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἄχρι τῆς γῆς, καὶ ἐν ἐκάστη μερίδι τοῦ παντός ἀλλάττει τὰς δυνάμεις αὐτῆς, καὶ ἄλλας μὲν αὐτῆς ἐν οὐρανῷ τίθεται, ἄλλας δὲ ἐν τοῖς στοιχείοις, ἄλλας δὲ ἐν τῷ παχέϊ σώματι.

λε'. Πῶς ὁ Πλάτων γεννητὴν ὁμοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ἀθάνατον ἀποφαίνεται.

Ἀγέννητον μὲν τὴν ψυχὴν ὁ Πλάτων οἶεται δεῖ ἔχει οὐσίαν καὶ ζωὴν, οὐ γὰρ ὑπὸ χρόνον, οὐδὲ μὴ οὐσα, φησὶ, γέννηται. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔχει ἀπειρον τοῦ εἶναι δύναμιν, ἀλλ' αἰεὶ δέχεται ταύτην ἀπὸ τῶν ὑπερκει-

ditata sunt non inter se invicem permutantur, neque enim mutabilia, quæque generantur, sunt similia illis quæ nullam mutationem recipiunt. Anima vero angelus quidem vel archangelus fieri nequit, quantum tamen fas est, eorum imitatur actiones, atque præstantioribus generibus se assimilât, siquidem et facta est ad imaginem Dei: imago porro ad similitudinem exemplum sibi habet propositum. Quod si Deo assimilatur, multo magis iis quæ infra Deum sunt potestatibus. Et omnis quidem anima ad imaginem facta est, ut vero similitudinem etiam referat, non habet omnis anima. Ad imaginem enim factam esse, significat facultatem pulchra et honesta facta edendi, et principium atque ansam bonarum actionum quamdamque vero, effectum ipsum, virtutis. Ad similitudinem vero, effectum ipsum,

Neque vero omnes æqualiter illud ad similitudinem

B

33. Num principii expers sit anima.

Non est ipsa sibi principium anima neque ingenua, neque citra aliam causam præ aliis existens. Quæ porro prima ejus causa sit, nemini non est perspicuum, creatrix nempe illa quæ omnium rerum generationis est principium. Quis vero ejus progressus, et quomodo processit? Nos quidem substantiam ejus repelimus ab insufflatione, qua Deus in primum hominem illam inspiravit. Ethnici autem varia subtilitate hæc de re uti etiam de aliis disputant, aiuntque per solam perfectionem suam Deum omnia quæ producuntur procreare, atque ut universum perfectum absolvat, omnia procreare simul, ita ut unumquodque secundum proprium ordinem procedat: ens a seipso, vita ab ente, a vita mens, a demiurgo sive procreatrice mente anima. Aiunt igitur animam esse progeniem mentis sine tempore ex illa profectam.

34. Accurâtius de animæ facultatibus.

Multi philosophorum simpliciter ne quidem facultates animæ appellant. Fas vero est ita distinguere, quod mentales animæ facultates sunt, sive quæ utpote mentales mentem animæ immaterialem adducunt ad præstantiora, sive quæ animam mente quæ ab æterno illi coexistit replent, sive quæ determinant animæ facultates integras et secundum mentalem intellectum disponunt, sive tanquam leges quædam animata dirigunt secundas vitæ post mentem species, atque boni honestive studio sunt exornate. Jamblichus vero philosophus, modum quodammodo excedens, animam rationalem a Deo usque deducit in terram, et in qualibet parte universi alias ei facultates tribuit. Alias igitur ei ascribit in celo, in elementis alias, alias denique in crassis corporibus.

35. Quomodo Plato simul docet animam et gentam esse et immortalam?

Ingenitam quidem Plato animam opinatur ratione essentia quæ gaudet et vitæ; non enim in tempore et postquam non existisset factam esse affirmat. Quatenus autem non habet infinitam essendi fa-

cultatem, sed eam semper a superioribus essentiis accipit, hac ratione docet eam genitam esse. Quod enim est (5), ingenitum est; quidquid vero sit, est genitum. Anima igitur sempiterna est ratione essentiali viteque, et juxta hanc conditionem aeterna: sit autem, quatenus infinitam essentiam non capit, sed desuper habet ut infinita sit, et destinatum tenet immortalitatem. Non enim corpora solum generantur, sed etiam animae, prout et ipsae temporis participes sunt. Omnis siquidem motus et mutatio tempus sibi habet adjunctum. Nam et Plato ante animam ponit adhuc mentes intramundanas, et a corpore abstractas, et divinam illarum seriem.

36. *Quibus animarum generatio secundum Platonem?*

Animae alia essentia, alia est facultas, alia operatio. Tres igitur hae species ac tria veluti capita generationis. Alia itidem ejus est substantia, alia harmonia, et alia denique species quae ex his resultat ac perficitur. Nam et ignis alia essentia est qua est, alia facultas, effectus alius quo hae quidem rationem essendi ejus determinat, harmonia vero essentiali ejus computat multitudinem, species vero ex duobus illis sit emergitque. Prima igitur est animae substantia, altera harmonia, tertia idea, quarta facultas, quinta operatio, sexta denique et ultima quae ex his resultat forma ac species.

37. *Quare anima media sit inter partibilia atque impartibilia.*

Intelligibilium rerum proprietates hujuscemodi sunt; ut sit vere ens, aeternum, perfectum atque alia consimilia. At sensibilium aliae variae sunt proprietates, veluti quod secundum essentiam suam sint in tempore, partibilia et alterius indigentia et plura hujus generis. His succedit quod non vere ens est, sed essentia quidem est aeternum, operationum vero respectu habet ut sit in tempore, et quae bis sunt consentanea. Atque ita anima neque vere ens est, neque vere non ens; ideo mediam illam esse dicimus inter aeterna et sensibilia, utpote non pure existentem aeternam, nec omnino sensibilem, sed ex utrisque mistam ac veluti ex duobus extremis temperatam. Quod si vere ens esset, impartibilis esset; si contra vero esset non ens, esset partibilis. Quandoquidem autem non vere ens, media est inter impartibilem partibilemque.

38. *De ejus animae generatione agit in Timaeo Plato?*

De generatione animae universi Plato in Timaeo tractat, ut videtur philosopho Proclo: illa enim habet ut et indivisibilis sit et divisibilis, media nempe existens inter mentem mundi et divisibilem per corpora substantiam. Quemadmodum enim nos apostolico sermoni habentes fidem, principatus quosdam ac potestates, et dominationes, et alia

Α μένων οὐσιῶν, κατὰ τοῦτο γενητὴν δογματίζει. Τὸ μὲν γὰρ ὄν ἀγένητον. Πᾶν δὲ τὸ γινόμενον γενητόν. Ἄει μὲν οὖν ἔστιν ἡ ψυχὴ, κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ζωὴν, καὶ διὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν αἰώνιος· γινόμενη δὲ ὡς μὴ δυναμένη δεξασθαι τὴν ἀπειρίαν τοῦ εἶναι, ἀλλ' ἀνώθεν ἀπειρουμένη, καὶ ἐπινοουμένη αὐτῇ τὴν ἀθανασίαν ἔχουσα. Οὐ γὰρ ἐπὶ σωματίων μόνων ἡ γένεσις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ψυχῶν, καθόσον αὐταὶ χρόνου μετέχουσι. Πᾶσα γὰρ μεταβατικὴ κίνησις συνευγμένον ἔχει τὸν χρόνον. Ὁ γὰρ τοῦ Πλάτωνος πρὸ τῆς ψυχῆς τοὺς νοῦς ἔτι τοὺς ἐγκοσμίους καὶ τοὺς ἀσχίτους, καὶ τὸν θεῖον διάκυσμον τίθησιν.

λζ'. Τίς ἡ Πλατωνικὴ ψυχογονία.

Β Τῆς ψυχῆς ἄλλη μὲν ἡ οὐσία, ἄλλη δὲ ἡ δύναμις, ἄλλη δὲ ἡ ἐνέργεια. Τῆς οὖν ψυχογονίας τρία πρόσωπα ταῦτα καὶ κεφάλαια. Καὶ ἄλλη μὲν αὐτῇ ἡ ὑπαρξίς, ἄλλη δὲ ἡ ἀρμονία, ἄλλο δὲ τὸ εἶδος τὸ ἐκ τούτων ἀποτελούμενον. Καὶ γὰρ τοῦ πυρὸς ἄλλη μὲν ἡ οὐσία, καθ' ἣν ἔστιν, ἄλλη δὲ ἡ δύναμις, ἄλλη δὲ ἡ ἐνέργεια καθ' ἣν τὰ μὲν ξηραίνει, τὰ δὲ θερμαίνει. Καὶ ἡ μὲν ὑπαρξίς τὸ εἶναι αὐτῇ ἀφορίζεται ἡ δὲ ἀρμονία τὸ οὐσιῶδες αὐτῆς πλῆθος ἀρμόζει. Εἶδος δὲ ἔστι τὸ ἐκ τούτων τῶν δυοῖν ἀποτελούμενον. Πρώτη μὲν οὖν αὐτῆς ὑπαρξίς. Δευτέρα ἡ ἀρμονία. Τρίτη ἡ ἰδέα. Τετάρτη ἡ δύναμις. Πέμπτη ἡ ἐνέργεια, ἕκτον καὶ τελευταῖον τὸ ἐκ τούτων εἶδος.

λζ'. Διὰ τί ἡ ψυχὴ μέση τῶν μεριστῶν καὶ ἀμεριστῶν λέγεται;

Γ Τῶν μὲν νοητῶν ἰδιώματα ταῦτα, τὸ ὄντως ὄν, τὸ αἰώνιον, τὸ τέλειον, καὶ ἕτερα τοιοῦτότροπα. Τῶν δὲ αἰσθητῶν ἕτερα ἅπαντα τὰ ἰδιώματα. Τὸ ἕγχρονον κατὰ τὴν οὐσίαν, τὸ μεριστόν, τὸ ἄλλου προσδέες, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Μετὰ δὲ τούτων ἔστι τὸ οὐκ ὄντως ὄν, τὸ κατ' οὐσίαν μὲν αἰώνιον, κατὰ δὲ τὰς ἐνεργείας ἐν χρόνῳ, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. Ἡ οὖν ψυχὴ οὔτε ὄντως ὄν ἔστιν, οὔτε ὄντως μὴ ὄν, διὰ ταῦτα μέσην τὴν ψυχὴν φάμεν τῶν τε αἰώνιων καὶ τῶν αἰσθητῶν, οὔτε καθαρῶς αἰωνίαν οὐσαν οὔτε μὴ ἐναργῶς αἰσθητὴν, ἀλλ' ἐξ ἀμφοτέρων μικτὴν, καὶ εἶναι ἐκ τῶν ἀκροτήτων κερανομένην. Καὶ εἰ μὲν ἦν ὄντως, ὄν, ἦν ἂν ἀμέριστος, εἰ δὲ ὄντως μὴ ὄν, ἦν ἂν μεριστή. Ἐπει δ' μὴ ὄντως ὄν ἔστι, μέση ἔστιν ἀμεριστοῦ καὶ μεριστοῦ.

Δ

λη'. Ποίαν ψυχὴν ὁ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ γεννᾷ;

Τὴν τοῦ παντός ψυχὴν ὁ Πλάτων κατὰ τὸν φιλόσοφον Πρόκλον ἐν τῇ τοῦ Τιμαίου βίβλῳ γεννᾷ, καὶ αὕτη γὰρ τὸ ἀμέριστον ἔχει καὶ τὸ μεριστόν. Καὶ μέση ἔστι τοῦ τε ἐγκοσμίου νοῦ, καὶ τῆς περὶ τοῦ σώματος μεριστῆς οὐσίας. Ὡσπερ γὰρ ἡμεῖς οἱ τῶν ἀποστολικῶν λόγων ἐπόμνητοι ἀρχὰς τινὰς καὶ δυνάμεις, καὶ κυριότητας καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἢ μείζονα ἢ ἐλάττωνα

NOTAE.

(5) Tanquam τὸ αὐτὸν vel ὄντως ὄν, quod est per se ac semper.

μέσον ἡμῶν καὶ Θεοῦ τιθέμεν, οὕτω δὲ καὶ τῶν Ἀ
ἐλλήνων οἱ δὴθα σοφώτεροι ἐνάδα τινὰ ἐξηρημένην
ἐδογματίσαν, καὶ μετὰ ταῦτα ὄντα, καὶ ζῶντα καὶ
νοοῦντά τινα, εἴτα ὑπερκοσμίου νοῦς, καὶ αὐθις ἐγκο-
σμίου· καὶ μετὰ τούτους τὴν ἕλην ψυχὴν, καὶ μετὰ
ταύτην τὴν τοῦ παντός· καὶ τέλος τὰς μερικὰς. Καὶ
τὸν ψυχικὸν ἐν ταύτῃ συμπληροῦσι διάκοσμον.

λθ'. Πόσαι αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις καὶ τίνες;

Στῆς ψυχῆς ἡ μὲν ἀντιληπτικὴ τίς ἐστὶ δύναμις,
καθ' ἣν τῶν ὄντων ἀντιλαμβάνεται· ἡ δὲ παθητικὴ,
καθ' ἣν διακίθεται οἰκείως καὶ ἀλλοτρίως· ἡ δὲ
πρακτικὴ, καθ' ἣν πρὸς τὰς πράξεις ἐκουσίως ὀρμᾷ.
Καὶ τῶν δυνάμεων τούτων ἄλλαι μὲν ἀπόλυτοί εἰσι
καὶ μόνης τῆς ψυχῆς, ἄλλαι δὲ τῆς ψυχῆς καὶ αὐγο-
ειδέσιν ἐποχοῦνται σώματι, τινὲς δὲ πνεύματι ἐνὸν
συνυφαστήκασιν, αἱ δὲ τελευταῖαι εἰς τὸ ὑστεριῶδες
σῶμα ἀποτελεωθῶσιν. Ἡ δὲ φανταστικὴ δύναμις,
πρὸς πάσας τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς παραπέφοκε,
καὶ ὅλον ἐκμάττεται ταύτην, καὶ ταῖς μὲν κρείττοσι
τὰς ὑποδεστέρας ἀποτυποῖ, ταῖς δὲ ὑποδεστέραις
τὰς κρείττονας. Ἀποτυπουμένη γὰρ τὰς νοερὰς δυνά-
μεις τῇ διανοίᾳ ταύτης ἐπισφραγίζεται, καὶ αὐθις ἀπο-
ματτομένη τὰ διανοήματα, τῷ νῦν ταῦτα ἐγκατατίθεται.

μ'. Τί ἐστὶ φύσις;

Φύσις ἐστὶ δύναμις, ὀφθαλμοῖς μὲν ἀθέατος, νῦν
δὲ θεωρητῆ, τοῖς σώματιν ἐγκατεσπαρμένη παρά
Θεοῦ, ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἡρεμίας. Αὕτη γὰρ ἐστὶν
ἡ κινουσα τὰ φυσικὰ σώματα, καὶ αὐθις ἡρεμεῖν
ποιουσα. Πάντα γὰρ τὰ σώματα, οἷον τὰ στοιχεῖα
καὶ τὰ ἐκ τούτων συγκείμενα, εἴ καὶ ὑπὸ Θεοῦ καὶ
τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἡσυχίαν ἔχει, ἀλλὰ προσεχῶς
ὑπὸ φύσεως κινεῖται. Πολλὰ μὲν γὰρ εἰσι τὰ κινου-
τα τὰ σώματα, πρῶτον ὁ Θεός, εἴτα ὁ νοῦς, εἴτα ἡ
ψυχὴ. Ἀλλὰ τελευταῖον ἡ φύσις, οἷον ὄργανόν ἐστὶ
τοῦ Θεοῦ. Τὸν μὲν γὰρ ἀνθρώπων καὶ τὰ ἄλογα ζῶα
κινεῖ καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φύσις. Τὰ δὲ σώματα καὶ τὰ
ἀπλᾶ καὶ τὰ σύνθετα, μόνη ἡ φύσις κινεῖ, καὶ πάλιν
ἴστησι τῆς κινήσεως.

μα'. Τίς ἡ διαίρεσις τῶν κοινῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς
πρὸς τὸ σῶμα;

Τῶν ἐνεργειῶν αἱ μὲν ἄρχονται ἀπὸ ψυχῆς ὡπερ
αἱ κρείττους καὶ προέχουσαι, αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ σώματος
ἀνεγείρονται, ὅταν διψῇ μὲν ἢ πεινῇ ἢ ῥιγῇ, ἢ τινος
ἄλλου τοιούτου δέηται ἡ ψυχὴ δὲ τὸ ἐντεῦθεν πυρί-
ζοι τὰ ἐλλείποντα τῷ σώματι. Πάλιν τοῖνον τὰ μὲν
τοῦ σώματος ἐστὶ παθήματα δι' αὐτὴν, ὡπερ τὸ
ἐρυθριᾶν, διότι ἡ ψυχὴ αἰσχροὺν τι ἔκρινε. Τὰ δὲ τῆς
ψυχῆς διὰ τὸ σῶμα, ὡπερ αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ λύπαι
διὰ τὴν τοῦ σώματος γένεσιν περὶ τὴν ψυχὴν διαβαί-
νουσιν. Τὰ δὲ ἐπεὶ κοινωνεῖ ἐξ ἴσου, ὡπερ δὴ καὶ
τὸ φέρεσθαι κατὰ τόπον. Τὸ μὲν γὰρ διαμεῖθειν τό-
πον ἰδίον ἐστὶ σώματος· τὸ δὲ κινεῖν κατὰ τὴν φύσιν,
ψυχῆς ὑπάρχει ἐνέργεια.

μβ'. Πότε ἡ ψυχὴ τῷ κυρουμένῳ ἐνοῦται σώματι;

Ὁ μὲν τὴν Θεολογίαν μέγας Ἰρηγόριος ἀσαφῆς
ἐστὶ περὶ τοῦτο τὸ μέρος, καὶ οὐκ ἂν ῥαδίως αὐτὸν
εὖροις ταύτη ἢ ἐκαίην προσκείμενον τῶν δοξῶν. Ὁ
δὲ θεῖος Ἰρηγόριος ὁ Νυσσεύς καὶ ὁ πολὺς τὴν

ejusmodi sive minora, Deum inter et nosmet poni-
mus, sic et sapientissimi quique Græcorum unita-
tem eximiam quamdam statuerunt, postque hanc
entia, et viventia atque intelligentia nonnulla,
deinde supramundanas et intramundanas mentes,
et post has animam omnimodam, atque deinceps
animam universi, et denique particulares animas.
Sic ordo et series animarum illis completur.

39. *Quot et quænam sint animæ facultates?*

Animæ alia facultas est percipitrix, per quam res
percipit; alia passiva, qua vel congruenter naturæ
sue vel injucundo modo afficitur; alia activa, qua
sponte fertur ad actiones. Harum facultatum aliæ
sunt absolutæ et ad solam pertinent animam, aliæ
etiam animæ lucidis insunt corporibus, aliæ pariter
in spiritu materiali existunt, postremæ pertingunt
ad ipsam testam usque crassi corporis. Omnibus
autem animæ facultatibus superaddita est facultas
imaginatrix, quæ veluti exprimit illas ac consignat,
et præstantioribus deteriores et deterioribus præ-
stantiores delineat ac describit. Intelligibiles enim
facultates cum effingit, cogitationi illas imprimit,
et vicissim cum efformat cogitationes, imponit eas
menti.

40. *Quid est natura?*

Natura est facultas non oculorum conspicienda
acie, sed mente contemplanda, corporibus inseminata
a Deo, motus quietisque principium. Natura
quippe est quæ corpora naturalia movet, iterum-
que facit quiescere. Corpora enim quælibet, ut
elementa et quæ ex his composita sunt, licet a Deo
motum et quietem habent, tamen proxime a natura
moventur. Plura enim sunt quæ corpus movent:
Deus primum, tum mens, deinde anima, denique
natura tanquam Dei instrumentum. Hominem
etenim et brutas animantes anima et natura movet.
Corpora tum simplicia tum composita a sola mo-
ventur natura, quæ iterum quoque motum eorum-
dem sistit.

41. *Quomodo distinguuntur communes operationes
animæ et corporis?*

Operationum aliæ principium habent ab anima
ut potiores et præstantiores: aliæ a corpore exci-
tantur, quando sitit, vel esurit aut friget, aut alia
ejusmodi re indiget, unde anima ipsi desiderata
suppeditat. Vicissim corpus passiones sentit animæ
causa, ut erubescit, quando anima aliquid turpe
judicavit. Anima itidem afficitur propter corpus,
itaque voluptates ac dolores ex corporis conditione
in animam penetrant. De aliis operationibus ex
aquo participant utraque, ut quando de loco in
locum homo movetur. Nam mutare locum, corpori
proprium est, sed movere et impellere, animæ est
operatio.

42. *Quando anima nascenti corpori unitur?*

Magnus Theologus Gregorius hac in parte ob-
scurus est, nec facile eum deprehendas huic vel
illi opinionioni adherere. At enim divinus Gregorius
Nyssenus, et Maximus insignis ille confessor ac

philosophus animam nec antiquiorem corpore, nec postgenitam statuunt, sed simul cum deiectione seminis ad animam suscipiendam apti, eandem subsistere affirmant. Ethnicorum autem eximii post perfectum naturale instrumentum sive corpus progeneratumque, animam illi aiunt ingenerari. Et quamdiu uteri quidem adhuc radicibus embryo affixus hæret, naturalem illi animam tribuunt, egredienti autem rationalem, et precedente tempore intelligentem.

43. Quomodo anima unitur corpori?

Insinuat se corpori anima sicut sol oriens momento omnia luce complet: nam sic et anima corpus statim accendit ad vitam et vivificat, quo ipso et illud indiget, ut cum ea uniri possit. Sicut porro nervi, longius etiamsi absunt, una moventur, et sicut Naphta quam vocant transilientis ignis vim concipit, medio aere non inflammato, sic et corpus ab anima totum statim illuminatur, neque oportet indivisibilis vitæ et facultatis divisas illuminationes vel participationes comminisci. Conferri autem hæc potest cum participatione (6) entis quæ in re fluxa observatur. Quemadmodum rei fluxæ enim ens adest sine tempore, sic et anima sine tempore adest corpori.

44. De anima irrationabili.

Quatuor hisce Græcorum philosophi animam irrationabilem definiunt: appetitu, quo voluptatis sumus ac doloris participes; opinione quæ medias designat rationes inter species sensiles, et puras atque a materia abstractas rationes: sentiendi facultate, quæ externis speciebus assimilatur, ac presentii externa, salutarium sint an exitiosa: natura denique, quæ proprie est causa generatæ et proxime corporibus adhæret, generatque illa et facit ut crescant, gubernatque ac dirigit. His quatuor rebus nonnulli philosophorum essentiam animæ irrationabilis consistere statuunt, ac veluti insilitiam esse rationali animæ corporique simul inductam: huic quoque irrationabili animæ injungunt munus administrandi corporis.

45. Quid voluntas et ratiocinium practicum?

Voluntas ad ratiocinatoriam animæ partem pertinet, movet enim appetitam in rem desiderabilem, quam quia non sine ratiocinio deligitur, hæc actio impetus voluntatis appellatur, qui a ratiocinio ipso est diversus. Est autem ratiocinium practicum, post appetitum rei desiderabilis cum ratione suscepta actio et operatio. Noris porro animæ corpore solutæ et corpori adhuc conjunctæ non unum idemque ratiocinium. Quibusvis enim præstantioribus anima se assimilatur, Deo archangelis, angelis et cæteris potentatibus, unde et opera ejus jam divina, jam humana, jam contra-

A ὁμολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν Μάξιμος οὔτε πρεσβυτέρων τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος, οὔτε μεταγενεστέρων τιθέσκειν, ἀλλ' ὁμοῦ τῇ καταβολῇ τοῦ σπέρματος ἐπιτηδεῖω πρὸς ὑποδοχὴν ψυχῆς τυγχάνοντος, ταύτην ὑφίστανουσι. Τῶν δὲ Ἑλλήνων οἱ πρόκριτοι, μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ φυσικοῦ ὄργανου καὶ τὴν ἀποκόρησιν τοῦτου, ἐνσπείρουσι ταύτην τῷ σώματι, πλὴν ὅτε μὲν ἔσωθεν ἢ κατερρίζωμένον τὸ ἔμβρυον, τὴν φυσικὴν ψυχὴν τοῦτου διδύσκειν, ἐξεληθόντι δὲ τὴν λογικὴν, καὶ προῖόντι τὴν νοεράν.

μγ'. Πῶς ἐνοῦται τῷ σώματι ἡ ψυχὴ;

B ἐισκρίνεται τῷ σώματι ἡ ψυχὴ ὡςπερ ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου πάντα ἀνθρώως ἐμπύμπλησι τοῦ φωτός. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ ἀθρώως ἐξάπτει τὸ σῶμα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ζωοποιεῖ, τοῦτο ἐπιτηδεῖως ἔχον πρὸς τὴν ἐνωσιν ταύτης. ὡςπερ οὖν αἱ νευραὶ αἱ συνηρμοσμένοι καὶ εἰ πόρρω τόχοιεν οἴσαι, συγκινουῦνται καὶ ὁ καλούμενος ρθὰς δέχεται τοῦ πυρός τὴν δύναμιν τοῦ μεταξὺ ἀέρος μὴ πυρομένου, οὕτω δὲ καὶ τὸ σῶμα ἀθρώως ἐλλάμπεται ὑπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ οὐδεὶ τῆς ἀμερίστου ζωῆς καὶ δυνάμειος διηρημένης ἐπινοεῖν τὰς ἐλλάμψεις, ἢ τὰς μετοχὰς. Ἀπεικαστόν δὲ αὐτὴν τῇ τοῦ ὄντος μετοχῇ εἰς τὸ γινόμενον. ὡςπερ γὰρ τὸ ὄν ἀχρόνως τῷ γινόμενῳ πάρεστιν, οὕτως καὶ αὐτὴ ἀχρόνως πάρεστι τῷ σώματι.

μδ'. Περὶ ἀλόγου ψυχῆς.

C Ἐν τέσσαρσι τοῦτοις παρ' Ἑλλήτων οἱ φιλοσοφίσαντες τὴν ἀλογον ψυχὴν ἀπορίζουσιν· ἐν τῇ ὁρεκτικῇ, καθ' ἣν ἡδονῆς καὶ λύπης μετέχομεν· ἐν τῇ δοξαστικῇ, ἥτις τοὺς μέσους λόγους καὶ μεταξὺ τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν καὶ τῶν ἀύλων καὶ καθαρῶν λόγων ἀφώρισται· ἐν τῇ αἰσθητικῇ, ἥτις πρὸς τὰ ἐκτὸς εἶδη ὁμοιωται, καὶ προαισθάνεται τὰ ἐξωθεν σοτήρια καὶ ὀλέθρια· ἐν τῇ φυσικῇ, ἥτις ἐστὶ κυρίως γενεσιουργὸς, καὶ συμπλέκεται προσεγῶς τοῖς σώμασι, γεννᾶται αὐτὰ καὶ αὔξει καὶ διοικεῖ καὶ καταθύνει. Ἐκ τούτων δὲ τῶν τεσσάρων τὴν ἀλογον ψυχὴν ἐνίοι τῶν φιλοσόφων οὐσιώσαντες ἐγκεντρίζουσιν οἶον τῇ λογικῇ ψυχῇ, καὶ τῷ σώματι συνεισάγουσι. Τὴν δὲ ἀλογον οἰκονομεῖν τὰ σώματα ἐπιτρέπουσιν.

με'. Τίς ἡ βούλησις καὶ τίς ὁ πρακτικὸς λογισμὸς;

Ἡ βούλησις περὶ τὸ λογιστικὸν μῦρον ἐστὶ τῆς ψυχῆς. Κινεῖ μὲν γὰρ τὴν ὁρεξιν πρὸς τὸ ἐπιτόν ἐπεὶ δὲ τοῦτου οὐκ ἄνευ λογισμοῦ προαιρούμεθα, ἢ κατ' αὐτὴν ἐνέργειαν βουλευτικὴ ὁρμὴ ὀνομάσθη, ἐτέρη οὕσα τοῦ λογισμοῦ. Πρακτικὸς δὲ ἐστὶ λογισμὸς, ἢ μετὰ τὴν ὁρεξιν τοῦ ἐπιτοῦ μετὰ λογισμοῦ πράξις τε καὶ ἐνέργεια. Τοῦτο δὲ σοι ἔστω, ὅτι ψυχῆς ἀπολοθείσης σώματος καὶ ἐτι παρούσης ἐν τῷ σώματι οὐκ αὐτὸς ἐστὶ λογισμὸς. Ἐπειδὲ πᾶσι τοῖς κρείττοσιν ἀφοιοῦται ἡ ψυχὴ, θεῶν, ἀρχαγγέλοις, ἀγγέλοις καὶ ταῖς λοιπαῖς δυνάμεισι, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τὰ μὲν θεῶν, τὰ δὲ ἀνθρώπινα, τὰ δὲ

NOTE.

(6) Intellige ut supra τὸ ὄντος ὄν, ens æternum ac stabile: cui opponitur τὸ γινόμενον quod fit et

nascitur, ac mutationibus est obnoxium, atque adeo Platoni negatur esse verum ens.

ἐναντία, ἵνα μὴ τὰ ὀνόματα λέγω· μεταλαμ-
βάνει γὰρ τὰς ἐνεργείας, πρὸς ἃ λαμβάνει καὶ τὴν
ὁμοίωσιν.

μς'. Περὶ προαιρέσεως καὶ προσοχῆς.

Μέσαι δυνάμεις εἰσὶ τῆς ψυχῆς προσοχὴ καὶ προ-
αίρεσις. Ἄλλ' ἡ μὲν προαίρεσις ἡγείται τῶν πρά-
ξεων, ἔχει δὲ καὶ λόγον ἐν ᾧ κρίνει τὰ καλὰ, καὶ
ὄρεξιν τὴν ἐπιθυμητὴν τῶν οὐκ εὐδαιμονίων καὶ ἀγαθῶν, καὶ
τὴν ἀναπληροῦσαν αἰετὶ τὰ ἐλλείποντα. Ἀμφοτέρω
οὖν τοῦ λόγου καὶ τῆς ὄρεξεως συνίσταται ἡ προαί-
ρεσις. Προσοχὴ δὲ ἐστὶ κατ' ἡμῶν προσέχομεν τοῖς ἔρ-
γοις οἷς πράττομεν καὶ τοῖς λόγοις οἷς λέγο-
μεν· αὕτη γὰρ ποτὲ μὲν τὰ τῆς ψυχῆς ἦθη ἀνα-
σκοπεῖται τίνα τε ἐστὶ καὶ πῶς ἔχει πρὸς ἀλληλα·
ποτὲ δὲ αὐτὸ ζῶον θεωρεῖ τί πράττει· καὶ πῶς παρα-
βαίνει, καὶ τί ἐλλείπει. Μέσα δὲ εἰσὶ καὶ τὰ τῶν μα-
θημάτων ἀσκήματα, καὶ τὰ τῶν καθαρτικῶν ἀρε-
τῶν ἐπιτηδεύματα. Μέσα δὲ λέγονται ὡς μεταξὺ
κεῖμενα τῶν νοερῶν λόγων καὶ τῶν δοξαστικῶν.

μζ'. Πότερον ἡ ψυχὴ λύεται ἀπὸ τοῦ σώματος, ἢ τὸ
σῶμα ἀπὸ τῆς ψυχῆς;

Ἐπὶ μὲν τοῦ φυσικοῦ θανάτου, τὸ σῶμα λύεται,
ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἐπὶ δὲ τοῦ νοητοῦ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ
σώματος. Ἢ μὲν γὰρ φύσις ἐδέησε τὸ σῶμα ἐν τῇ
ψυχῇ. Ἢ μὲν γὰρ κατεῖχετο τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς ψυχῆς,
οὐ διαλέλυτο ἂν. Ὅθεν ἐν τῷ θανάτῳ λύεται τὸ
σῶμα ἀπὸ τῆς ψυχῆς. Ἢ δὲ ψυχὴ ἐδέησεν ἐκαστὴν τῷ
σώματι· διὰ τῶν παθῶν. Ἢ οὖν ψυχὴ ἐκαστὴν λύει ἀπὸ
τοῦ σώματος. Καὶ ἡ μὲν ψυχὴ μίση ἐστὶ τῆς ἀμε-
ριστοῦ καὶ τῆς μεριστῆς οὐσίας. Οὔτε γὰρ καθα-
ρῶς ἐστὶν ἀμεριστος ὁ νοῦς, οὔτε πάντῃ ἀμερῆς, τὸ
σῶμα δὲ πάντῃ μεριστόν. Καὶ αἱ ποιότητες καὶ τὰ
ἔνυλα εἶδη περὶ τὸ σῶμα μεριστὰ, καὶ πάντα μὲν
ἐν πᾶσιν. Ἄλλ' ὁ μὲν νοῦς νοερῶς ἔχει πάντα. Ἢ δὲ
ψυχὴ λογικῶς. Τὸ δὲ φυτὸν σπερματικῶς, τὸ δὲ
σῶμα τὰ εἶδωλα ἔχει τῶν ὄντων, ὁ δὲ θεὸς ἀνευνοήτως
καὶ ὑπερουσίως.

μη'. Περὶ ἀρετῶν.

Τρεῖς τάξεις εἰσὶ τῶν ἀρετῶν. Αἱ μὲν γὰρ αὐτῶν
κοσμοῦσι τὸν ἄνθρωπον ἢ τὴν τοῦ σώματος ψυχὴν,
αἱ δὲ καθάρουσι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ
ἐπιστρέφουσι πρὸς ἑαυτὴν, αἴτινες καὶ καθαρτικαὶ
καλοῦνται. Αἱ δὲ τελείως καθαρθεῖσαι τὴν ψυχὴν,
ἀπασχολοῦσιν εἰς θεωρίαν τῶν νοητῶν, αἴτινες θεω-
ρητικαὶ καὶ νοεραὶ ὀνομάζονται. Καὶ ἄλλη μὲν
ἀρετὴ θεοῦ, ἄλλη δὲ ἀγγέλου, ἄλλη δὲ ἀνθρώπου. Ὡς
γὰρ αἱ οὐσίαι αὐτῶν διάφοροι, οὕτω καὶ αἱ ἀρεταί.]
Καὶ ψυχὴ μὲν κυρίως ἡ λογικὴ ἐστὶ τε καὶ ὀνομά-
ζεται, τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν ψυχὴν, νοῦς. Τὸ δὲ μετὰ τὴν
λογικὴν ψυχὴν, ἄλογος ψυχὴ, καὶ εἶδωλον ψυχῆς.
Πάσαι δὲ ταῖς τῶν ἀγγέλων τάξεσιν ἡ ἀρετὴ συμ-
πρόεισιν, ἀνωθεν ἀπὸ τῶν σεραφεῖμ ἀρχομένη. Ὁ
γὰρ θεὸς καὶ ἐπέκεινα ἀρετῆς καὶ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ
πάσης τελειότητος.

μθ'. Περὶ ἀρετῶν.

Ἐξ εἰσὶν οἱ τῶν ἀρετῶν βαθμοί. Ἔστι γὰρ ἡ μὲν
τις φυσικὴ ἀρετὴ, ἥτις καὶ ἐν θηρίοις εὐρίσκεται. Ἢ
δὲ ἠθικὴ, ἣν ἔνιοι καὶ τῶν ἀπαιδευτῶν ἔχουσιν. Ἢ δὲ
πολιτικὴ ἢ μετὰ λόγου καὶ φρονήσεως κατορθομένη.

ria, ut nominibus abstinere. Quibus enim assi-
milat se, illorum et opera asciscit atque imi-
tatur.

46. De electione et attentione.

Mediae sunt animi facultates attentio et electio,
sed electio actiones dirigit, utiturque ratione qua
quid pulchrum sit iudicat, et appetitu desiderante
ea quae congruentia sibi sunt et bona, quae vero de-
ficiunt, semper studente supplere. Utroque igitur
electio constat, ratione et appetitu. Attentio autem
est qua attendimus ad actiones quas suscipimus,
et ad verba quae loquimur. Haec quandoque animi
mores speculatur, quales sint et quomodo inter se
congruant: jam animale considerat, et quid illud
agat, ubi peccet vel aliquid omittat. Caeterum
medii generis etiam sunt mathematicae exercita-
tiones, et purgatorium virtutum studium, dicun-
turque medii generis, quia media haec posita sunt
inter intelligibiles et opinabiles rationes.

47. Utrum corpus anima, an anima corpore
solvatur?

Naturali morte corpus ab anima, sed morte in-
telligibili anima solvitur a corpore. Natura enim
corpus animae alligavit. Jam si corpus ab anima
teneretur, non solveretur. Solvitur itaque in morte
ab anima corpus. Al enim anima se alligavit corpori
per affectus, anima igitur etiam seipsam a corpore
solvit ac liberat. Et anima quidem media est inter
essentiam impartibilem partibilemque, neque enim
mens pure impartibilis, neque partium omnino
expers est, corpus autem omnino est partibile. Et
qualitates speciesque materiales in corpore parti-
biles suat quaevis in quibuslibet. Sed mens quae-
cunque habet, habet intelligibili, anima rationabili
ratione, planta vero seminaliter. Corpus entium
umbrae imaginemque referi, Deus vero supra om-
nem intellectum et essentiam est constitutus.

48. De virtutibus.

Tres sunt ordines virtutum. Aliae exornant ho-
minem sive animam corpori junctam. Aliae pur-
gant animam a corpore, et in seipsam reverti do-
cent, vocanturque purgatoriae. Aliae perfecte pur-
gatam animam trahunt ad contemplationem intel-
ligibilium, et dicuntur theoreticae atque intellec-
tuales. Alia porro virtus est Dei, angeli alia, alia
hominis. Ut enim essentiae sunt diversae, ita etiam
virtutes. Atque anima propria est diciturque ratio-
nabilis, et quod supra animam est, mens est atque
intellectus. Infra animam rationabilem est irratio-
nabilis anima, animaeque imago sive idolum. Au-
gelorum ordinibus quibuscumque ab Seraphim us-
que descendendo virtutes suae congruunt. Deus
etiam supra virtutem et bonum omne atque per-
fectione omni est superior.

49. De virtutibus.

Sex sunt virtutum gradus. Nam datur virtus
physica, qualis et in bestiis reperitur, tam ethica,
quae etiam est in hominibus nulla doctrina imbu-
tis; atque politica, quae ratione et prudentia utitur

ad recte agendum; purgatoria, quæ ab affectibus omnibus hominem liberat; theoretica quæ mentem contemplatur, et Theurgica denique, quæ id quod in anima nostra divinum maxime est excitat, et Deo ipsi unit, divinumque in anima furorem et entusiasmum movet. Dantur etiam supra has aliæ sublimiores virtutes, quæ sunt cæterarum istarum exempla, quæque omnem substantiam supergrediuntur, neque sunt accidentia, uti accidit nobis cæteras virtutes adesse, verum sunt intelligibiles et supersubstantiales essentialiæ.

50. De virtutibus.

Tres sunt virtutes quæ hominem perliciunt: sanctitas Deo operari studens, vitamque hominis Numini consecrans; altera justitia, quæ inferioribus prospicere satagit; et tertia prudentia, quæ conatur respectu nostri ipsius vitam intelligenter instituire. Unimur igitur per sanctitatem Deo et uni, per justitiam illis qui inferioris conditionis sunt providemus, et per prudentiam cognitione non vulgari imbuimur. Aquæ ethica virtus quidem a prudentia proliciscitur, neque tamen per prudentiam operatur, sed comparatur per usum longo tempore. Cæterum tam divina est natura virtutis, ut per omnia entia pervadat. Datur enim virtus supracælestis, cælestisque, supramundialis et mundana, mentalis et animæ, angelica item atque humana. Datur etiam fons virtutum, quem tunc assequemur, quando cognitione partiali missa facta, perfectissimam virtutem actu et opere exprimemus.

51. Adhuc de virtute.

Aristoteles philosophus quatuor generales numerat virtutes: prudentiam, justitiam, fortitudinem et temperantiam. Et prudentiam quidem refert ad intellectum, cæteras vero tres ad passibilem effectibusque obnoxiam animæ partem. Atque ita nec prudentiam passibili parti tribuit, neque cæteras tres virtutes in intellectu collocat. Plato autem quatuor virtutum constituit ordines, e quibus alias vocat politicas quæ homini in vita versanti possunt esse ornamento: purgatorias alias, aliasque theoreticas. Furori autem proxima virtus a Platone dicitur quæ Deo agitante est instincta entusiasmum, animamque facit circa divina exardere, et bacchari, tanquam plena commotione divina et limphatæ ac fanaticæ instar. D. us porro virtute major est, non modo illa quæ est habitus, et qualem natura fert hominum, sed etiam ipsa æterna idea virtutis.

52. Adhuc de virtute.

Non una eademque numero est ratio qua Deo assimilamur, sed diversa ac multiplex. Assimilamur enim ipsi per virtutes politicas, sed exilius atque obscurius: assimilamur eidem per purgatorias virtutes, sed expressius: assimilamur per virtutes theoreticas etiamnum splendidius; assimilamur etiam per theurgicas, atque hæc demum perfectissima est assimilatio. Purgare enim animas, et entia contemplari non omnino simile aliquid Deo

ἢ δὲ καθαρτικῆ, ἢ καθάρουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ παντὸς πάθους. ἢ δὲ θεωρητικῆ ἢ θεωροῦσα τὸν νοῦν. ἢ δὲ θεουργικῆ, ἢ τὸ θειότατον ἡμῶν τῆς ψυχῆς ἀνεγείρουσα καὶ αὐτῇ ἐνίζουσα τῇ θεῷ, καὶ τὴν θεῖαν ἐνεργουσα μανίαν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἐπέκεινα τούτων ἕτεραι ἀρεταί, αἱ μὲν οἶονεὶ παραδείγματα τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, αἱ δὲ ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν. Αἴτινες οὐ συμβεβηκότα εἰσὶν ὡσπερ ἐπισυμβεβηκασιν ἡμῖν αἱ λοιπαὶ ἀρεταί, ἀλλ' οὐσίαι νοερᾶ καὶ ὑπὲρ οὐσίαι.

ν'. Ἐπι περὶ ἀρετῶν.

Τρεῖς εἰσὶν αἱ ἀρεταὶ αἱ τελειοῦσαι τὸν ἄνθρωπον: ὁσιότης, ἢ πρὸς τὸν θεὸν ἐνεργεῖν σπεύδουσα, οἶον ἢ ἀφοσιῶσα τὴν τοῦ ἀνθρώπου ζωὴν τῷ θεῷ· δεύτερον δικαιοσύνη ἢ τὴν πρόνοιαν τῶν καταδεεστέρων ποιοῦσα φρόνησις ἢ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς τὴν ζωὴν νοερὰν ἀπεργάζεσθαι βουλομένη. Καὶ γὰρ ἐνούμεθα κατὰ τὴν ὁσιότητα πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὸ ἐν, προνοοῦμεν δὲ τῶν ἐλαττόνων κατὰ τὸ δίκαιον. Γινώσκιν δὲ ἀόρατον ἔχομεν κατὰ τὴν φρόνησιν. Ἡ μόντοι ἠθικὴ ἀρετὴ ἀπὸ φρονήσεως μὲν πρόβεισιν, οὐ μόντοι μετὰ φρονήσεως ἐνεργεῖ, ἀλλὰ τριβῇ χρονίῳ ἐγγίνεται. Διήκει δὲ ἢ τῆς ἀρετῆς θεϊότης διὰ πάντων τῶν ὄντων. Ἔστι γὰρ καὶ ὑπερουράνιος ἀρετὴ καὶ οὐράνιος· καὶ ὑπερκόσμιος καὶ ἐγκόσμιος, καὶ νοερὰ καὶ ψυχικὴ, καὶ ἀγγελικὴ καὶ ἀνθρωπικὴ. Ἔστι καὶ πηγὴ ἀρετῶν, ἣς τότε καταλαμβάνομεν, ὅταν τὴν μεριστὴν ἀφίντες νόησιν, τελειωτάτην σύμπασαν ἀρετὴν ἐνεργήσομεν.

σ.

να'. Ἐπι περὶ ἀρετῶν.

Ἀριστοτέλης μὲν ὁ φιλόσοφος τέσσαρας γενικὰς ἐξαριθμεῖ ἀρετάς: φρόνησιν, δικαιοσύνην, ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην. Καὶ τὴν μὲν φρόνησιν τάττει ὑπὸ τὴν διάνοιαν· τὰς δὲ λοιπὰς τρεῖς ὑπὸ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς. Καὶ οὕτε τὴν φρόνησιν ἐν τῇ παθητικῇ μέρει κατατάττει, οὕτε τὰς τρεῖς ἀρετάς ἐν τῇ διανοίᾳ τίθειται. Ὁ δὲ Πλάτων τέσσαρας τάξεις ἀρετῶν ποιεῖται, καὶ τὰς μὲν ἀνομάζει πολιτικάς, ὅσαι κοσμοῦν σι τὸν ἐν τῷ βίῳ πολιτευόμενον ἄνθρωπον· τὰ δὲ καθαρτικὰς, τὰς δὲ θεωρητικάς. Μανικὴ δὲ ἀρετὴ λέγεται ἢ θεσφορουμένη καὶ ἐνθουσιῶσα, καὶ τὴν ψυχὴν περὶ τὸ θεῖον ἀνάβαλλεῖν, καὶ οἶον ἐνθεαπμοῦ πλήρης καὶ κορυθαντικῆς γινόμενη. Ὁ μόντοι θεὸς ἀρετῆς ἐστὶ μείζων, οὐ μόνον τῆς ὡς ἕξω καὶ τῆς αὐτοφουῶς, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοκρατῆς.

νβ'. Ἐπι περὶ ἀρετῶν

Ὅτι οὖν ἔστι μία καὶ ἡ αὐτὴ κατὰ ἀριθμὸν ἢ πρὸς τὸν θεὸν ὁμοίωσις, ἀλλὰ διάφορος. Ὅμοιοῦμεθα γὰρ αὐτῷ κατὰ τὰς πολιτικὰς ἀρετάς, ἀλλ' ἀμυδρότερον καὶ σκιωδέστερον. Ὅμοιοῦμεθα τούτῳ καὶ κατὰ τὰς καθαρτικὰς, ἀλλ' ἐκτυπότερον. Ὅμοιοῦμεθα δὲ καὶ κατὰ τὰς θεωρητικὰς, ἀλλ' ἔτι λαμπρότερον. Ὅμοιοῦμεθα καὶ κατὰ τὰς θεουργικὰς, αὐτῆ γοῦν ἐστὶν ἡ τελειωτάτη ὁμοίωσις. Τὸ μὲν γὰρ καθαιρέσθαι τὰς ψυχὰς καὶ θεωρεῖν τὰ ὄντα οὐ πάνυ τι

ὅμοιον τῷ Θεῷ, ἐκεῖνος γὰρ ὑπὲρ κάθαρσιν καὶ θεωρίαν ἐστὶ. Τὸ δὲ δύνασθαι θεοποιεῖν ἄνθρωπον, καὶ τῆς ὕλης ἐξάγειν, καὶ τῶν παθῶν ἀπαλλάττειν, ὥστε δύνασθαι καὶ αὐτὸν θεουργεῖν ἕτερον, τοῦτό ἐστιν ἡ τελειοτάτη ὁμοίωσις. Ὁ ἐξάγων γὰρ, φησὶν ὁ Θεός ἐν Νύαγγελίοις, ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται. Ὁρᾷς ὅπως ἐν τῇ θεουργίᾳ τὴν ἀληθεστάτην τέθεικεν ἑξομοίωσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀγαπῶμεν εἰ καὶ κοσμεῖν ἑαυτοὺς διὰ τῶν πολιτικῶν δυνάμεθα ἀρετῶν.

νγ'. Ἐτι περὶ ἀρετῶν.

Πλάτων ὁ φιλόσοφος πρῶτον μὲν διὰ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς ἀνάγει τὸν ἄνθρωπον εἰς Θεόν, ὡς καὶ ταύτης ἑξομοιωθῆναι δυναμένως τὸ θεῖον κατὰ τὸ δυνατόν. Ἀπὸ δὲ ταύτης ἀνάγει διὰ τῆς καθαρτικῆς ζωῆς εἰς τὴν θεωρίαν. Ἐπειδὴ γὰρ, φησὶν, ὁ Θεός διττὴν ἔχει τὴν ἐνέργειαν, τὴν καθ' ἣν ἐν θεωρίᾳ τῶν ὄλων ἐστὶ, πρὸ πάσης κτίσεως τοὺς λόγους αὐτῶν ἐπιστάμενος, τὴν δὲ, καθ' ἣν τῶν χειρόνων ποιεῖται τὴν πρόνοιαν· διὰ ταῦτα καὶ ὁ ἄνθρωπος μιμούμενος τὸν Θεόν, ἐν μὲν ταῖς πολιτικαῖς ἀρεταῖς ἐπιστρέφεται πρὸς τὰ τῆδε, καὶ κοσμεῖ τοὺς καταδεεστέρους τοῖς μετριοπάθειαν φερούσας ἀρεταῖς. Ἐν δὲ τῷ θεωρεῖν ἀνάδρα, ὁρᾷ τοὺς λόγους ἀπάντων τοὺς φυσικοὺς, τοὺς ψυχικοὺς, τοὺς νοητοὺς, τοὺς ὑπερφυσίους, καὶ γίνεται ὄργανον τοῦ Θεοῦ, ὅμοιόν τε πρὸς ἐκεῖνον ὄντων, καὶ τῶν τῆδε ποιούμενος πρόνοιαν. Πλὴν ἄλλως ἐνεργεῖ τὰς τοιαύτας ἀρετὰς ἐν σώματι οὕσα ψυχῇ, ἄλλως δὲ ἀπαλλαγεῖσα τοῦ σώματος.

νδ'. Ἐτι περὶ ἀρετῶν.

Ἡ μὲν οὐσία καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι ἀπὸ τοῦ νοῦ πάσι ἐφίκει καὶ τοῦ ὄντος, ἡ δὲ διὰ τῶν ἀρετῶν τελειότης, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ παραγίνεται. Ὡσπερ γὰρ ἐκ τοῦ πρώτως ὄντος τὸ ὄν, οὕτως ἐκ τοῦ πρώτως ἀγαθοῦ τὸ ἀγαθόν. Μᾶλλον δὲ καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ ἀρετὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἡ μὲν οὐσία κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόοδον· ἡ γὰρ οὐσία πᾶσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρόεισιν· ἡ δὲ τελειότης κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστροφὴν. Οὐ δύναται γὰρ τελειωθῆναι κατ' ἀρετὴν ἄνθρωπος, εἰ μὴ τὴν ἐπιστροφὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐνεργήσῃ. Ὡσπερ γὰρ ὡς πρὸς παράδειγμα ζωγραφῶν οὐκ ἔν ἄλλως τὴν προκειμένην ἀρχετυπίαν λάθοισιν τῷ μιμήματι, εἰ μὴ συνεχῶς πρὸς αὐτὴν ἐπιστρέφοι, οὕτω καὶ ὁ τὴν ἀρετὴν ἐν ἑαυτῷ σκιαγραφῶν ἢ καὶ περιχρῶνός, οὐκ ἔν ἄλλως δυναθῆναι ἑξομοιωθῆναι Θεῷ, εἰ μὴ πρὸς ἐκεῖνον διηνεκῶς ἐπιστρέφει, καὶ διὰ τοῦ ἐπιστημονικῶς λόγου, καὶ τῆς τοῦ παράδειγματος θεωρίας, ἐν ἑαυτῷ ἐξακριβῶσεται τὸ πρωτότυπον.

νε'. Ἐτι περὶ ἀρετῶν.

Ὁ μὲν ἔχων τὴν θεουργικὴν ἀρετὴν θεοπάτωρ κατονομάζεται· ἐπειδὴ γὰρ Θεοὺς τοὺς ἄνθρώπους οὕτως ἐργάζεται, διὰ ταῦτα θεοπάτωρ καλεῖται. Ὁ δὲ ἔχων τὴν θεωρητικὴν ἀρετὴν, θεῖος ὀνομάζεται· ὁ δὲ ἔχων τὴν καθαρτικὴν δαιμόνιος· ὁ δὲ ἔχων τὴν πολιτικὴν, σπουδαῖος. Θεοπάτωρ δὲ καλεῖται ὁ θεουργ-

A est, ipse enim purgatione et contemplatione est superior. Al posse ex homine facere Deum, et a materia abstrahere, affectuumque reddere expertum, ut possit et ipse alios Numine implere, hæc perfectissima est cum illo similitudo. Ait enim Deus (7) in Evangeliiis : *qui eduxerit dignum ex indigno, quasi os meum erit.* Vides quomodo Theurgia sive virtus alios Numine implendi verissimam ponit cum Deo similitudinem. Cæterum nobis egregii videmur, si modo politicis nos exornare virtutibus possimus.

53. *Adhuc de virtute.*

Philosophus Plato primum per politicam virtutem hominem adducit ad Deum, quod et illa quodammodo possit divinam similitudinem referre; ab hac per purgativam vitam perducit ad contemplationem. Siquidem duplex, ut ait ille, actus in Deo est : unus qualem in contemplatione universas ante omnem rem creatam rationes omnium novit ac perspicit habet, et alter quo prospicit inferioribus. Propterea et homo Deum imitatus politicis virtutibus res hujus vitæ curat, atque per virtutes affectuum moderatrices opem fert inferioribus : contemplatione autem ascendens omnium rationes perspicit sive naturales, sive animarum, sive mentales ac supernaturales, atque fit instrumentum Dei, ad quem simul aciem dirigit. Et rebus hujus vitæ prospiciens animus, aliter tamen virtutem hujusmodi exercet dum in corpore est, aliterque quando est corporis vinculis soluta.

54. *Adhuc de virtutibus.*

C Essentia, et ipsum hoc quod sint, a mente omnibus datum est, et ab ente : sed virtutum perfectio a Deo proficiscitur. Sicut enim ex principali ente ens, sic ex principali bono est bonum. Vel potius et essentia et virtus ex Deo sunt, sed essentia ratione originis, essentia enim omnibus a Deo profluxit, perfectio autem in virtute, respectu conversionis ad Deum. Neque enim perfici virtute homo poterit, nisi ad Deum convertere se instituat. Siquidem et pictor exemplum expressurus nunquam imitatione archetypæ assequitur, nisi ad illud assidue se converterit. Sic qui virtutem in se ipso voluerit adumbrare, aut coloribus veluti describere, non aliter Deo assimilari poterit, quam si ad eum continenter se convertat, et scientifica ratione contemplationeque exempli in seipso accurate meditetur prototypum.

55. *Adhuc de virtutibus.*

Theurgicam virtutem qui habet pater divinus appellatur, quoniam enim ex hominibus facit deos, illo venit nomine. Qui contemplatoria pollet virtute, hunc divinum vocant, uti dæmonium qui purgatoria, sed qui politica est præditus, homo probus dicitur. Theurgo tribuitur patris divini nomen,

NOTÆ.

(7) Jeremiæ xv, 19 : Καὶ ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον (ἄξιον καὶ τίμιον Constitut. Apostol. II, 56) ἀπὸ ἀναξίου, ὡς τὸ στόμα μου ἔσθ.

quoniam veluti generat animam ejusmodi quam A
contemplatorie virtutis causa Deum appellamus. Oportet igitur qui per assimilationem ad Deum adduci velit, primum hominem probum fieri, deinde dæmonium, tum divinum patrem. Ac contingere potest aliquando, ut dæmonius et probus homo ad malitiam et vitium deflectat; forte et divinus sive theoreticæ virtutis compos. At theurgus sive pater divinus et totus extra se in Deo positus, nunquam potest ad contrariam virtuti speciem dilabi, cum totus extra se et Deus quodammodo factus sit.

56. *Adhuc de virtutibus.*

Tria hæc animabus insunt facultas, passio, habitus. Passiones quidem sunt cupiditas, ira, metus, invidia, confidentia, gaudium, amor odium, desiderium, æmulatio, misericordia. Facultas vero est B
qua passiones istas sentire possumus, irasci vel dolere vel misereri. Habitus denique, quo bene vel male nos ad passiones gerimus, ut in ira si vebementius vel remissius justo irascimur, male egimus, atque ita in cæteris. Virtutes itaque nec passiones sunt nec facultates, sed habitus, non enim a passionibus dicimur boni vel pravi, sed a virtutibus ac vitiis ita nuncupamur. Ac timemus quidem vel irascimur sine proposito; at virtutes ex proposito sunt, aut non sine proposito. A passionibus etiam moveri dicimur: a vitiis autem vel virtutibus non dicimur moveri, sed hoc vel alio modo comparati esse.

57. *Adhuc de virtutibus.*

Fortitudo est mediocritas inter excessum audaciae et defectum a timiditate, versaturque circa timores ac fiduciam. Temperantia excessus est luxuria, defectus stupor, liceat enim hoc nomine illum appellare. Circa largitionem honorum et acceptionem mediocritas est liberalitas, excessus profusio, sive prodigialis abusus, defectus vero illiberalitas sive nimia parcimonia. In magnis opibus mediocritatem sectatur magnificentia, excessus est in nimio splendore, defectus sordes. Circu honores petendos excedit ambitiosus, in defectu peccat honoris contemptor, mediocritas caret nomine, multæ enim res sunt quæ nomen proprium necdum obtinuerunt.

58. *Adhuc de virtutibus.*

Circa mansuetudinem quæ mediocritatem observat, excessus est iracundia, defectus lentitudo iræ expers. Circa verum mediocritatis observans est verax, et mediocritas dici potest veracitas, ejus autem simulatio per excessum est gloriatio, et qui illam sectatur gloriosus: per defectum ironia, qui que ea utitur in oratione dissimulatur. Cumque duo suavitatis sint genera, alterum in jocis, alterum in vita, qui ita ut par est in vita jocundum se exhibet, amicus dicitur, et mediocritas amicitia, qui excedit adulator, qui vero deficit morosus ac difficilis. Amœnitatis in jocis mediocritas est in urba-

γός, καὶ διὰ τὸ τῆς ψυχῆς εἶναι πατήρ, ὃν Θεὸν καλοῦμεν διὰ τὴν θεωρητικὴν ἀρετὴν. Δεῖ οὖν τὸν ἀναγόμενον εἰς Θεοῦ ἐξομώωσιν πρῶτα μὲν σπουδαῖον γενέσθαι, εὔτα δαιμόνιον, εὔτα θεῖον, καὶ τέλος θεοπάτορα. Ὁ μὲν οὖν δαιμόνιος καὶ ὁ σπουδαῖος μεταβληθεὶς ἂν καὶ εἰς κακίαν ποτέ· ἴσως δὲ καὶ ὁ θεῖος, ἦται ὁ θεωρητικός. Ὁ δὲ θεουργός ἦται ὁ θεοπάτωρ ὁ τῆς θείας ὁλως ἐκστάτως γεγονώς οὐκ ἂν ποτε μεταβείη πρὸς τὸ ἐναντίον εἶδος τῆς ἀρετῆς ἔξω αὐτοῦ ὄν, καὶ Θεὸς ἀτεχνῶς γεγονώς.

νζ'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Τρία ταῦτα εἰσὶν ἐν ταῖς ψυχαῖς, δυνάμις, πάθος, ἔξις. Καὶ πάθος μὲν ἐστὶν, ἐπιθυμία, ὀργή, φόβος, φθόνος, θάρσος, χαρὰ, φιλία, μίσος, πόθος, ζήλος, ἔλεος. Δύναμις δὲ ἐστὶ καθ' ἣν παθητικοὶ τούτων γινόμεθα, οἷον καθ' ἣν δυνατοὶ ὀργισθῆναι ἢ λυπηθῆναι ἢ ἐλεῆσαι. Ἐξις δὲ, καθ' ἣν πρὸς τὰ πάθη ἔχομεν καλῶς ἢ κακῶς. Οἷον πρὸς τὸ ὀργισθῆναι εἰ μὲν σφοδρῶς ἢ ἀναιμένως, κακῶς ἔχομεν. Ὁμοίως δὲ πρὸς τὰ ἄλλα. Αἱ οὖν ἀρεταὶ οὕτε πάθη εἰσὶν, οὕτε δυνάμεις, ἀλλ' ἔξις. Οὐ γὰρ λεγόμεθα κατὰ τὰ πάθη σπουδαῖοι ἢ φαῦλοι· κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας, λεγόμεθα σπουδαῖοι καὶ φαῦλοι. Καὶ φοβούμεθα μὲν ἢ ὀργιζόμεθα προαιρέτως. Αἱ δὲ ἀρεταὶ προαιρέσεις τινές, ἢ οὐκ ἄνευ προαιρέσεως. Καὶ κατὰ μὲν τὰ πάθη κινεῖσθαι λεγόμεθα, κατὰ δὲ τὰς κακίας καὶ τὰς ἀρετὰς οὐ κινεῖσθαι, ἀλλὰ διακείσθαι πως.

νζ'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

C Ὅτι ἡ μὲν ἀνδρεία μεσότης ἐστὶν, ὡς μὲν ὑπερβολῆς τοῦ θράσους, ὡς δὲ ἐλλείψεως τῆς δειλίας, καὶ ἐστὶ περὶ φόβους καὶ θάρρη. Τῆς δὲ σωφροσύνης, ὑπερβολὴ μὲν ἡ ἀκολασία, ἐλλείψις δὲ ἡ ἀναίσθησία, λεγέσθω γὰρ οὕτως. Περὶ δόσιν χρημάτων καὶ λήψιν, μεσότης μὲν ἡ ἐλευθεριότης, ὑπερβολὴ δὲ ἡ ἀσωτία, ἦτοι ἀφειδία τῆς χρήσεως, ἐλλείψις δὲ ἡ ἀνελευθερία ἦτοι φειδωλία. Περὶ δὲ χρημάτων μεσότης μὲν ἡ μεγαλοπρέπεια, ὑπερβολὴ δὲ ἡ ἀπειροκαλία, ἐλλείψις δὲ ἡ μικροπρέπεια. Περὶ δὲ ὄρεξιν τιμῆς, ὁ μὲν ὑπερβάλλων ταῖς ὄρεξεσι, φιλότιμος, ὁ δὲ ἐλλείπων ἀφιλότιμος, ὁ δὲ μέσος, ἀνώνομος. Πολλὰ γὰρ εἰσι πράγματα ὄνομα κύριον μήπω ἐσχηκότα.

νη'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

D Περὶ τὴν πρῶτητα μεσότητα οὕσαν, ἡ μὲν ὑπερβάλλουσα κακία, ὀργιλότης ἢ δὲ ἐλλείπουσα ἀοργησία. Περὶ δὲ τὸ ἀληθές, ὁ μὲν μέσος ἀληθής, καὶ ἡ μεσότης ἀλήθεια λεγέσθω, ἢ δὲ προσποιήσις, ἢ μὲν ἐπὶ τὸ μείζον ἀλαζονία, καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν ἀλαζών· ἢ δὲ ἐπὶ τὸ ἔλαττον εἰρωνεία· καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν εἰρων· ἢ καὶ δὲ δύο ἡδύτητες εἰσὶν, ἡ μὲν ἐν παιδίᾳ, ἡ δὲ ἐν τῷ βίῳ, ὁ μὲν ὡς δεῖ ἡδὺς ὄν, φίλος καὶ ἡ μεσότης φιλία· ὁ δὲ ὑπερβάλλον κόλαξ, ὁ δὲ ἐλλείπων δόσερις τις καὶ δόσκολος. Τῆς δὲ ἐν παιδίᾳ ἡδύτητος ἡ μὲν μεσότης, εὐτραπεία, ἢ δὲ ὑπερβολὴ, βιωμολογία, ἢ δὲ ἐλλείψις ἀγροικία. Καὶ ὁ μὲν αἰδήμων μέ-

σος, ὁ δὲ ὑπερβάλλων ἀναίσχυντος, ὁ δὲ ἐλλείπων, ἀκαταπλήξ ὁ πάντα αἰδούμενος.

νθ'. Τίτι διαφέρει ἀρχὴ καὶ στοιχεῖον;

Ἡ μὲν ἀρχὴ οὐκ ἔχει τι πρότερον ἑαυτῆς, ὡσπερ ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος. Τὸ δὲ στοιχεῖον σύνθετον ἐν καὶ συγκείμενον ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, ἀρχὴν ἔχει τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος· ἐστὶ δὲ ἡ ὕλη πρᾶγμα ἀσώματον, ἀποιον, λόγῳ μόνῳ ἐρμηνεύμενον, αἰσθητὴ δὲ μὴ ὑποκείμενον. Αὕτη οὖν ἡ ὕλη ὑπὸ μορφοῦς τινος καὶ σχήματος τυπούμενη, ὕπερ ἐστὶ τὸ εἶδος, σωματοῦται. Καὶ πρῶτον μὲν γίνεται στοιχεῖον ἢ αἰθήρ, ἢ πῦρ ἢ ὕδωρ, ἢ ἀήρ ἢ γῆ. Ἐπειτα τούτων τῶν στοιχείων συμπλακέντων ἀλλήλοις γίνεται σῶμα σύνθετον, ἢ ἐμφυχον ἢ ἀψυχον, καὶ ἡ μὲν ὕλη καὶ τὸ εἶδος ἀρχοειδέστερα τῶν στοιχείων εἰσὶ, τὰ δὲ στοιχεῖα τῶν ἄλλων σωμάτων στοιχειωδέστερα· ἀρχὴν δὲ λέγομεν τὴν ὕλην, οὐχ ὅτι οὐκ ἔχει ἄλλο ὑπέρτερον ἑαυτῆς, ἀλλὰ ὅτι τὰ σώματα ὑπ' αὐτὴν ἀνάγεται προσηχῶς.

ξ'. Περὶ τῶν ἀρχῶν, τί εἰσιν.

Ἀρχὴ τῶν ὄντων πρώτη μὲν καὶ ὑπεράρχιος ὁ θεός. Μετὰ δὲ θεὸν πολλαὶ ἀρχαὶ τῶν φυσικῶν πραγμάτων εἰσὶ. Καὶ τῶν μὲν στοιχείων ἀρχαὶ ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος εἴρηται· τῶν δὲ συνθέτων σωμάτων αὐτὰ καὶ ἀπλᾶ στοιχεῖα. Ἄλλ' οἱ μὲν ἄλλοι τῶν φιλοσόφων διηρέθησαν. Καὶ τοῖς μὲν ἔδοξεν ἀρχὴ τὸ πῦρ, διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ καταναλίσκειν πάντα εἰς αὐτό· τοῖς δὲ ὁ ἀήρ, διὰ τὴν τῶν ζώων ἀναπνοήν· τοῖς δὲ τὸ ὕδωρ διὰ τὴν γόνιμον φύσιν. Τισὶ δὲ τούτων καὶ ἡ γῆ ἀρχὴ ἔδοξε, διὰ τὸ πλείω τῶν ζώων ὑπὸ τῆς γῆς γεννάσθαι, καὶ εἰς αὐτὴν ἀναλύεσθαι· Ἄλλοι δὲ αὐτὰ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀπεφάνησαν. Πλάτων δὲ ἀρχὰς εἴρηκε, τὸν θεόν, ὡς κατέρα καὶ ποιητὴν, τὴν ὕλην ὡς δεχομένην τὴν δημιουργίαν, καὶ τὴν ἰδέαν· ἰδέαν δὲ λέγει Πλάτων τὴν πρώτην ἔνοιαν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν ἀρόρητον ἑκαίνην φαντασίαν καὶ ἀνατύπωσιν, καθ' ἣν τὸν κόσμον ἐδημιούργησεν.

ξα'. Περὶ ὕλης.

Ἦλη ἐστὶ πρᾶγμα οἷον εἰπεῖν ἄυλον, αἰσθητὴ μὲν ἀθειώρητον, διανοία δὲ μόνῃ λεπτόν. Χαίρον πάντων τῶν ὄντων, ἄμορρον, ἀνειδέον, ἀδιατόπωτον, οὐσία ἀνούσιος καὶ ὕμαρσις ἀνύπαρκτος. Ἐὰν γὰρ ἀνέλης τοχὸν ἀπὸ τῶν σωμάτων τὰς ποσότητας, τὰς σχέσεις, τὰς ἐξεις, τὰς τροπὰς, τὰς κινήσεις, τὰς ἀλλοιώσεις, τὰς μεταβολὰς, πᾶν ἕτερον ὅτιον τὸ καταλειπόμενον ὕλη ἐστίν. Ἐὰν γὰρ ἀνέλης ἀπὸ τοῦ πυρὸς τὴν θερμότητα καὶ τὴν ξηρότητα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀέρος τὴν θερμότητα καὶ τὴν ὑγρότητα, καὶ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τὴν ψυχρότητα καὶ τὴν ὑγρότητα, τὸ ἔσχατον τούτων ὑπολειφθὲν, ὕλη ἐστίν.

ξβ'. Περὶ αἰτιῶν.

Αἰτίας ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τέσσαρας δογματίζει, ὁ δὲ Πλάτων ἕξ. Ἦστι δὲ αἰτία πρώτη μὲν ἡ ποιητικὴ· ὡσπερ τῆς κλίνης πρῶτον αἴτιον ὁ κλινωποιός, ὡς

nitale, excessus in scurrilitate, in rusticitate defectus. Mediocritatem itidem colit pudens homo, excedit impudens, deficit pavidus et qui nunquam non pudore commovetur.

59. *Quomodo differunt principium ulque elementum?*

Principium nihil habet seipso prius, ut materia et forma: at elementum compositum ac coagmentatum est ex materia et forma, principique loco habet materiam et formam. Est autem materia res incorporealis, expers qualitaturn, sola ratione explicanda, sensibus autem minime obvia. Huic materiae species quaedam atque figura tanquam forma sua imprimitur, atque ita fit corpus, et primo quidem elementum, vel aether, vel ignis, vel aqua, vel aer, vel terra. Deinde coalescentibus hisce elementis fit corpus compositum, sive animalium sive inanimatum. Ac materia et forma quidem magis rationem principii habent quam elementa; elementa vero magis quam alia corpora. Coeterum materiam principii nomine nuncupamus, non quod nihil habet principii supra se, sed quod corpora proximo sub illa constituuntur.

60. *De principiis, quid sint.*

Principium rerum primum et super omnia principia positum est Deus, post Deum multa rerum naturalium sunt principia. Ac elementorum principia materiam esse ac formam jam dictum est. Compositorum vero corporum principia sunt ipsa simplicia elementa, de quibus philosophi alii in diversa abierunt. Nam quibusdam ignis visus est esse principium, propter efficaciam, et quod omnia in illum consumuntur. Aliis aer, quoniam illum respirant animalia. Aliis aqua propter seminales naturam. Nonnullis horum etiam terra principium visa est, quoniam plura animalia ex illa nascuntur et in illam iterum resolvuntur. Coeteri quatuor ista rerum esse principia statuerunt. Plato principia esse docuit: Deum, tanquam patrem et auctorem; materiam, ut quae creationis opus in se recipiat, et ideam. Vocat autem ideam primam conceptionem in Deo, et ineffabilem imaginationem atque efformationem, secundum quam mundum fecit ac condidit.

61. *De materia.*

Materia est res, ut ita dicam, immaterialis, quae sensu non comprehendi, sed sola cogitatione percipi potest. Omnium entium postremum, sine forma, sine specie, sine figura, essentia essentiae expers et substantia sine substantia. Si enim abstrahas a corpore qualitates, relationes, habitus, modos, motus, alterationes, mutationes, aliud quodcumque, quod remanserit materia est. Ita si ab igne v. g. abstraxeris calorem et ariditatem, ab aere calorem et humiditatem, ab aqua frigus et humiditatem, postremum quod superest materia est.

62. *De causis.*

Causas Aristoteles quatuor tradit, Plato sex. Prima est causa efficiens, ut lecti prima causa est qui cum conficit, ejusque est auctor. Materialis

causa lecti est lignum, sine materia enim nullus lectus perfici potest. Formalis et lecti figura et idea. Finalis denique, ut homines in illo quietem capiant, ob hanc quippe causam lectum fabricamus. Hæ sunt quatuor causæ quas novit Aristoteles. Illis duas alias addit Plato: instrumentalem, ut serram et cerebrum, quorum ope lectum componimus, et exemplarem, quæ duplex est, vel extrinsecus proposita, ad quam artifex quilibet facit artis suæ opus, vel quam ex mente et cogitatione conformationem accipit.

63. De figuris.

Figura est qualitas qua mathematicorum corporum superficies describitur. Mathematicum corpus dicitur omne figura certa præditum, ut rotundum, triangulare, quadratum, quinquangulare, et similia. Quatuor porro elementa rotundæ figuræ esse tradunt. Plato et rotunda facit, et diversæ alias figuras illis circumponit. Nam terram ob firmam et stabilem suam naturam ait referre figuram cubi, siquidem et cubus firmus ac stabilis est. Ignem, quoniam sursum tendit et in acutum desinit ex latiore basi, ponit esse præditum figura pyramidali, variæque alia cum in modum disputat. Sed et rotunda eadem elementa esse statuit, quod cælum circumrotatione sua superficiem ipsorum veluti detornat, rotundamque efficit.

64. De coloribus.

Color est qualitas visibilis in corporum superficie. At Plato novo modo colorum rationem explicat: ait enim ab objectis corporibus et ab oculis videntium effluvia quædam emitti, quæ in medio intervallo constituta species colorum efficiant. Neque vero omnibus colores eodem modo apparere observatum est, sed pro diversis cernentium temperaturis etiam colores rerum, quæ offerunt se oculis, diversi videntur, uti iis qui morbo regio laborant, flava quæ cernunt, apparent, his vero quibus pupilla rubore infecta est, rubra, atque iterum albicantia illis qui album humorem membranis oculorum suffusum habent, aliisque pro diversa temperatura aliter.

65. De mistione et permistione.

Mistio est unio corporum per conjunctionem, qualis est olei et aquæ. Neque enim tota inter se ambo permiscetur, sed summis modo superficiebus junguntur. Inferior enim olei superficies miscetur sive unitur superiori superficie aquæ. At permistio est, quando unita corpora tota sic invicem permiscetur, ut aqua et vinum. Itaque mista corpora ex parte quidem uniantur, inconfusa tamen manent: permista autem penetrant invicem, scinduntque ac scinduntur, et inter se confunduntur. Unio autem Dei cum nostra natura et mistio est, quia sine confusione fit, et est permistio, propter idioma communicationem. Cæterum novum illud, cum assumpta natura, genus mistionis est, et mira ac singularis permistio.

ποιητῆς ταύτης. Ὑλικὸν δὲ αἴτιον τῆς κλίνης τὸ ξύλον· ἄνευ γὰρ ὕλης οὐκ ἂν γένοιτο κλίνη. Εἰδικὸν δὲ σχῆμα ταύτης καὶ ἡ ἰδέα. Τελικὸν δὲ ἡ ἐν ταύτῃ τῶν ἀνθρώπων ἀνάπαυσις, διὰ ταύτην γὰρ τὴν αἰτίαν τὴν κλίνην ἐξεργαζόμεθα. Ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τὰς τέσσαρας ταύτας αἰτίας οἶδεν. Ὁ δὲ Ἠλάτων ἑτέρας δύο προστίθησι, τὴν ὀργανικὴν, οἷον τὸν πρίονα, ἢ τὸ τέρετρον, δι' ὧν τὴν κλίνην ποιοῦμεν· καὶ τὸ παραδειγματικὸν· τοῦτο δὲ διττὸν ἐστίν, ἢ γὰρ ἔξωθεν ἐκκεῖται, καὶ πρὸς εἰκόνα πᾶς τεχνίτης ποιεῖ τὸ τεχνιτευόμενον, ἢ δὲ ἐν τῇ διανοίᾳ λαμβάνει τὴν ἀνατύπωσιν.

ξγ'. Παρὶ σχημάτων.

Σχῆμά ἐστι ποιότης τῶν μαθηματικῶν σωμάτων ἀποπεράτωσις. Μαθηματικὸν δὲ σῶμα ἐστὶν ἅπαν τὸ ἐσχηματισμένον, οἷον τὸ στογγύλον, τὸ τρίγωνον, τὸ τετράγωνον, τὸ πεντάγωνον, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Τὰ τοίνυν τέσσαρα στοιχεῖα περιφερῆ δογματίζουσι. Πλάτων δὲ καὶ περιφερῆ καὶ ἐν διαφόροις πλάττει σχήμασι· τὴν μὲν γὰρ γῆν διὰ τὸ ἐβέδραστον καὶ τὸ βεβήκως αὐτῆς, κυβοειδῆ λέγει· ἐδραῖος γὰρ καὶ ὁ κύβος. Τὸ δὲ πῦρ διὰ τὸ ἄνω φέρεσθαι καὶ εἰς ὄξυ ἀπολύγειν ἀπὸ πλατείας βάσεως, πυραμοειδὲς τίθησι, καὶ τὰ πολλὰ ἑτέρως χρηματίζει. Στογγύλα δὲ αἴθρις ταῦτα τίθεται, διότι ὁ αὐρανὸς κυκλοφερόμενος περιτορνεύει τὴν τοῦτων ἐπιφάνειαν.

ξδ'. Παρὶ χρωμάτων.

Χρῶμα ἐστὶν ὁρατὰ ποιότης τῆς τῶν σωμάτων ἐπιφανείας, Ὁ δὲ γε Πλάτων καινὸν τινα τρόπον διερμηνεύει περὶ χρωμάτων. Λέγει δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων σωμάτων καὶ ἀπὸ ὀρώντων ὀμμάτων ἀπόρροιαί τινες πέμπονται, αἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ διαστήματος γινόμεναι τὰς ἰδέας τῶν χρωμάτων ποιοῦσιν. Οὐ πᾶσι δὲ φασὶν ὁμοίως τὰ αὐτὰ φαίνεσθαι χροῖατα, ἀλλὰ πρὸς τὰς διαφορούς κράσεις τῶν ὀρώντων καὶ ὀρωμένων τὰς χροῖας μεταχρώνουσι· τοῖς μὲν γὰρ ἰκτεριώσιν, ὠχρὰ τὰ ὀρωμένα φαίνεται· τοῖς δὲ τὴν κόρην ξανθὴν ἔχουσι, ξανθὰ· τοῖς φλέγμα περὶ τοὺς ὀμνάς τῶν ὀφθαλμῶν ἔχουσιν, ὑπόλευκα· καὶ ἄλλοις ἄλλως, κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν κράσεων.

ξε'. Παρὶ μίξεως καὶ κράσεως.

Ἡ μὲν μίξις ἑνωσίς ἐστι σωμάτων κατὰ παράθεσιν, ὡς ἐπὶ ἐλαίου καὶ ὕδατος. Οὐ γὰρ δι' ἑλίου ταῦτά κίρναται ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀκρας ἐπιφανείας αὐτῶν ἐνοῦται. Ἡ γὰρ γὰτις ἐπιφάνεια τοῦ ἐλαίου μίγνεται τῇ ἄνω ἐπιφανείᾳ τοῦ ὕδατος. Κράσις δὲ ἐστὶν ἕταν τὰ ἐνοόμενα σώματα δι' ἀλλήλων ἀνακραθῆ, ὡς ἐπὶ οἴνου καὶ ὕδατος. Καὶ τὰ μὲν μίγνόμενα σώματα ἐκ μέρους μὲν ἐνοῦται, ἀσύγχυτα δὲ μένει· τὰ δὲ κερανόμενα δι' ἀλλήλων μὲν διήκει καὶ τέμνει, καὶ τέμνεται καὶ συγχέχεται. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἑνωσίς καὶ μίξις ἐστὶ διὰ τὸ ἀσύγχυτον, καὶ κράσις διὰ τὸν τρόπον τῆς ἀντιδόσεως. Ἔστιν οὖν αὐτῷ πρὸς τὸ πρόσλημμα, καὶ ἡ μίξις καινῆ, καὶ ἡ κράσις παράδοξις.

ξς'. Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς.

Γένεσις λέγεται ἢ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι μεταβολή. Γένεσιν δὲ τινες καὶ τὴν κίνησιν ὀνομάζουσι, καθὼ φασιν ὑπὸ γένεσιν εἶναι τὸν κόσμον, τοῦτ' ἔστιν, ὑπὸ κίνησιν. Φθορὰ δὲ ἐστὶν ἢ ἀπὸ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι μεταβολή. Πᾶν οὖν τὸ ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι γενόμενον, καὶ ἀπὸ τοῦ γενέσθαι φθειρόμενον, ὑπὸ γένεσιν ἐστὶ καὶ φθοράν. Κατὰ γοῦν τὸν ἡμέτερον λόγον καὶ τῆς κόσμου γένεσις ἔπεται· ἦν γὰρ ὅτε οὐκ ἦν, καὶ ἔσται ὅτε οὐκ ἔσται. Αὐξήσεις μὲν οὖν καὶ ἀλλοιώσεις καὶ φορὰ καὶ ἡ ἀπὸ τόπου εἰς τόπων μετάβασις κινήσεις εἰσὶ. Γένεσις δὲ καὶ φθορὰ οὐκ εἰσὶ κινήσεις, ἀθρόως γὰρ τὸ γενόμενον γέγονε, καὶ τὸ φθαρὲν ἐφθάρται.

ξζ'. Περὶ σωμάτων.

Σῶμά ἐστὶ τὸ πλάτος ἔχον καὶ μῆκος καὶ βάθος. Καὶ ἔστι μῆκος μὲν λόγου χάριν, τὸ ἀπὸ κεφαλῆς εἰς πόδα· πλάτος δὲ τὸ ἀπὸ τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς τὴν ἀριστεράν, ἢ τὸ ἀνάπαλιν· βάθος δὲ τὸ ἀπὸ τῶν στέρνων ἐπὶ τὰ νῶτα, ἢ τὸ ἔμπαλιν. Πᾶν ἔστωμα ἢ βαρὺ ἢ κοῦφόν ἐστι. Καὶ τὸ μὲν βαρὺ κάτω φέρεται, τὸ δὲ κοῦφον ἄνω φέρεται. Τόποι δὲ τῶν σωμάτων τῶν μὲν κοῦφων, ὁ ἄνω τοῦ παντὸς τόπος· τῶν δὲ βαρέων ὁ κάτω. Καὶ κορυφώτατον μὲν τὸ πῦρ, ὡς πᾶσιν ἐπιπολάζον· βαρυτάτον δὲ γῆ, ὡς πᾶσι ὑποκείμενον. Πᾶν δὲ σῶμα, ἐν μὲν τῆς οἰκείῃς τόπῳ ἐστῶς, οὔτε βαρὺ οὔτε κοῦφον· ὅτε δὲ ἀποστῆ τῶν οἰκείων τόπων, καὶ μίλλει πρὸς αὐτοῦς ἀπίεσθαι, τότε ἢ βαρύτητα ἔχει ἢ κορυφότητα.

ξη'. Περὶ ἐλαχίστων.

Ἐλάχιστα φασὶν οἱ φιλόσοφοι σωμάτια τινὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἕτερα μικρομερέστερα. Καὶ ὑποτίθενται ἀμερῆ τινὰ ἤτοι μικρομερῆ καὶ ἄσκηκα, ἤτοι μικρομεγέθη, ἀρχὰς τῶν ὄντων· ἀρχὰς δὲ οὐ ποιητικὰς, ἀλλ' ὑλικὰς. Λέγεται πάλιν ἐλάχιστον ἐτέρῳ λόγῳ, οἷον ἀριθμητικῶς λέγουσιν ἀριθμοῦς διπλασίους καὶ τριπλασίους καὶ ἑτέρους τοιοῦτους, οἷον διπλασίους, λόγου χάριν, ὁ ὀκτώ τοῦ τέσσαρα, καὶ τῶν δύο ὁ τέσσαρα, καὶ τοῦ ἑνὸς ὁ δύο, τοῦ δὲ δύο πρὸς τὸ ἓν διπλασίους λόγου οὐκ ἔστι ὑποδεέστερος ἕτερος. Ἐλάχιστος οὖν διπλασίους, ὁ δύο πρὸς τὸ ἓν· καὶ ἐλάχιστος τριπλασίους, ὁ τρία πρὸς τὸ ἓν. Λέγεται ἐλάχιστον καὶ τὸ κατ' ἐπιτελειῶν γενόμενον, ἀλλὰ κυρίως ἐλάχιστον κατὰ φιλοσόφους, τὸ βραχύτατον σωμάτιον ὀνομάζεται.

ξθ'. Περὶ διαφορᾶς γνώσεως.

Πρώτη ἐστὶ καὶ ὑψηλοτέρα τῶν γνώσεων ἀπασῶν ἡ τῆς προνοίας, ἣτις ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ θεοῦ. Ὁ τοίνυν θεὸς ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα καὶ ὑπὲρ αὐτὸν τὸν νοῦν ἔχων τὴν δύναμιν, καὶ κυρίως ἐν ὑπάρχων, αὐτῷ δὲ τῷ ἐνὶ μόνῳ προνοεῖν λέγεται πάντων. Δευτέρα δὲ ἐστὶ γνώσις ἢ νοερά αὐτοῦ τοῦ παντελῶς τοῦ ὀλικῶς τὰ πάντα νοούτος. Τρίτη μετ' αὐτὴν γνώσις ἡ τῆς λογικῆς ἡμῶν ψυχῆς, ἣτις διαιρεῖται εἰς δόξαν καὶ ἐπιστήμην. Ἄλλ' ἡ μὲν δόξα τῶν κινουμένων ἐστὶ γνώσις, ἣτις τῶν μεταβαλλομένων, ἡ δὲ ἐπιστήμη, τῶν ἀκινήτων, οἷον, ψυχῆς καὶ νοῦ καὶ τῶν

A

66. De generatione et corruptione.

Generatio dicitur mutatio a non esse ad esse: et sunt qui generationem etiam motum appellant, quo sensu mundum generationi, hoc est motui, aiunt esse obnoxium. Corruptio contra est mutatio ab esse ad non esse. Quidquid igitur, cum non esset sit, et cum existat corrumpitur, generationi et corruptioni dicitur subjacere. Ex nostra adeo sententia ad mundum etiam generatio pertinet: erat enim quando non erat, et erit quando non erit. Cæterum augmentatio quidem ac mutatio et agitatio et de loco in locum translatio motus sunt, generatio autem et corruptio non sunt motus, continenter enim ac simul fit quod fit, et corrumpitur quod corrumpitur.

67. De corporibus.

B

Corpus est quod habet latitudinem, longitudinem et profunditatem. Longitudo dicitur verbi gratia a capite ad pedes, latitudo a manu dextra ad sinistram aut vicissim, profunditas a pectore ad lergum aut vice versa. Omne corpus grave aut leve est. Grave deorsum fertur, leve tendit sursum. Loca corporum, levium quidem supremus omnium, gravium infimus. Ac levissimum est ignis, qui fertur super omnia corpora; terra gravissimum, omnibus subjacens. At corpus omne in naturali suo constitutum loco nec grave nec leve est, quando autem a naturali loco abest et ad eum tendit, tunc vel gravitate præditum est vel levitate.

68. De parvissimis corpusculis.

C

Parvissima sive minima philosophi vocant corpuscula quædam quibus nulla alia parviora reperiuntur, supponuntque illa esse in nullas partes divisibilia, minutissima et mole destituta, atque exsilia, principia corporum, non efficientia sed materialia. Dicitur et alio sensu parvissimum sive minimum apud arithmeticos, quando de numeris duplicibus vel triplicibus aut aliis ejusmodi tractant, verbi gratia octo sunt duplum quaternarii, quatuor binarii, duo unarii. Non datur vero alius numerus duplus infra binarium, minimus igitur duplus est binarius respectu unitatis, uti ternarius est minimus triplus ad eandem unitatem. Dicitur et minimum quod ad tenuitatem reductum est, sed peculiari ratione philosophis parvissimum corpusculum

D ita nominatur.

69. De variis generibus cognitionis.

Prima et sublimior cognitionum omnium est providentia, quæ est actio Dei. Deus siquidem super omnia quæ sunt et super ipsam mentem potentia pollens, et proprie unum existens, hoc ipso solo uno omnibus providet. Altera cognitio est intellectualis, qua mens suprema universe omnia intelligit. Tertia post hanc est cognitio in anima nostra, quæ in opinionem et scientiam distinguitur. Ex his opinio est cognitio rerum mobilium mutabiliumque: scientia immobilium, ut animæ, mentis, atque aliorum ejusmodi. Quarta et postrema cognitio es

irrationabilis animæ nostræ sensatio et phantasia, A
res particulares apprehendens.

70. *Quomodo semper operante Deo, non semper ejus reddimur participes.*

Quamvis Deus semper operatur, illius tamen non semper paticipes reddimur propter nostram ineptitudinem ad eum recipiendum. Sicut enim solo per meridiem luce omnia implente non omnes in eum intueri possunt, sed qui firma oculorum acie gaudent, ita nec Dei participes fieri omnes queunt, licet ille quovis sole splendidiorum lucem intelligibilem exerit, sed tantum illi qui intellectualem mentis oculum purgatum in anima sua gerunt. Sed et ipsa pura mens sæpius in percipiendo divino laborat splendore, quoniam non omnino libera et im- B
materialis, sed materiae et corpori est conjuncta. Erit autem, quando post solutionem a corpore et speratam restitutionem, sine intermissione aciem in Deum intentam habebit.

71. *Num quid in angelis sit mali?*

Gregorius Theologus Oratione in Christi nativitate angelos ad malum moveri posse negat. Non ignorans tamen diabolum, angelus cum esset, malum factum esse, difficulter saltem illos moveri posse innuit. At sapientiores Graecorum, angelos Deo proximos ac veluti in loribus divinitatis constitutos arbitantes, mali participes fieri posse inficiantur. Cum enim silentii divini sint interpretes, bonitatisque nuntii, quomodo, inquirunt, mali esse possunt? angelorum quippe genus assimilant Deo, C
a quo dependet, ut per puram similitudinem proprietatem ejus possit hominibus notam facere. Angelos porro vocant universas quæ sub Deo sunt potestates.

72. *Num incorporalia sint in loco?*

Corpus et incorporale sibi opponuntur. Si igitur corpus in loco est, incorporale non est in loco. Si enim uni oppositorum erit unum e contrariis, alteri alterum erit. Itaque si corpori quod incorporali contrarium est competit esse in loco, incorporali competit non esse. Nam et quæ proprie incorporalia sunt, præstantiora sunt, quam ut sint in loco, neque localiter corporibus sunt præsentia, sed relatione, uti anima post solutionem a corpore, si pura et affectibus libera discesserit, non habebit D
relationem ad corpus quod reliquit. Si vero affectum servaverit, amat id etiam solutum, et amoris relatione versus illud fertur, et substantia quidem atque essentia corpori incorporale non est præsens, affectu tamen quando vult ad illud veluti propit.

73. *Num materia sit bona?*

Plato philosophus in *Timæo* materiam velut matrem et nutricem generationis rerum pulchrarum, causamque sociam creationis mundi prædicat; sed ubi Eleates hospes loquitur, ipsa causa esse dicitur inordinationis in universo. At in *Philebo* dialogo eam a Deo repetens, divinam et quia a Deo pro-

τοιούτων. Τετάρτη γνῶσις καὶ τελευταία, ἡ τῆς ἀλόγου ψυχῆς, ἀσθησις καὶ ἡ φαντασία, μερικῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι.

ρ'. Πῶς οὐκ ἀεὶ μετέχομεν τοῦ Θεοῦ, ἀεὶ ἀνεργοῦντος αὐτοῦ.

Οὐ μετέχομεν ἀεὶ τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ ἀεὶ ἐνεργεῖ οὗτος διὰ τὴν ἡμετέραν ἀνεπιτηδειότητα πρὸς τὴν μέθεξιν. Ὡσπερ γὰρ τοῦ ἡλίου τὸ μεσημβρινὸν ἅπαντα καταλαμβάνοντας, οὐ πάντες εἰς αὐτὸν ἐνατονίζουσι δύνανται, ἀλλ' οἱ ἐβρωμένον τὸν ὀφθαλμὸν ἔχοντας· οὕτως οὐδὲ τοῦ Θεοῦ πάντες μετέχειν δύνανται, καὶ ἐκείνος ὑπὲρ ἡλίου ἀεὶ τὸ νοητὸν φῶς ἐξαπλοῖ, ἀλλὰ μόνοι οἱ τὸ νοερὸν ὕμνα κεραικρμένον ἐν τῇ ψυχῇ φέροντες. Κάρνθι δὲ πολλάκις καὶ αὐτὸς ὁ καθαρὸς νοῦς πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν θεῶν ἀγῶν, διότι οὐκ ἔστιν ἐλεύθερος οὐδὲ παντάπασιν ἄυλος, ἀλλ' ἐνυλος καὶ σωματικὸς. Ἔσται δὲ ὅτε, μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπόλυσιν καὶ τὴν ἐλπίζομένην ἀποκατάστασιν, διηγεκῶς ἀτενίσαι θεῶν.

σα'. Εἰ ἔστι τι ἐν ἀγγέλοις κακόν.

Ὁ μὲν Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖς τοῦ Χριστοῦ γενεθλίοις βούλεται μὲν ἀκινήτους εἶναι τοὺς ἀγγέλους πρὸς τὸ κακόν. Εἰδὼς δὲ τὸν διάβηλον, ἀγγελὸν μὲν ὄντα, κακὸν δὲ γεγονότα, δυσκινήτους αὐτοὺς ἀποφαίνεται. Οἱ δὲ σοφώτεροι τῶν Ἑλλήνων ἐν προθύροις τοῦ Θεοῦ τοὺς ἀγγέλους ἐσιτώτας οἴοντο, ἀμετόχους αὐτοῦ τοῦ κακοῦ φασί. Τοὺς γὰρ ἀπαγγέλλοντας τὴν θεῖαν σιγήν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐκφαίνοντας, πῶς ἂν φασὶν εἶναι κακοῦς; Ἀφομοιοῦσι γὰρ τὸ ἀγγελικὸν φύλον τῷ θεῷ ἀφ' οὗ ἐξήρτηται, ἵνα διὰ τῆς ἀκραιφνοῦς ὁμοιότητος ἐκφαίνεσιν αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἰδιότητα δύνηται. Ἀγγέλους δὲ τὰς μετὰ θεὸν πάσας δυνάμεις κατονομάζουσιν.

σβ'. Εἰ ἐν τόπῳ τὰ ἀσώματα.

Ἐναντία εἰσι τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον. Εἰ οὖν τὸ σῶμα ἐν τόπῳ, τὸ ἀσώματον οὐκ ἐν τόπῳ. Εἰ γὰρ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον, καὶ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐνάντιον. Οἷον, εἰ τῷ σώματι τὸ εἶναι ἐν τόπῳ, ἐναντίῳ ὄντι τῷ ἀσωμάτῳ τὸ μὴ ἐν τόπῳ εἶναι. Τὰ γὰρ κυρίως ἀσώματα, κρείττονα εἰσι τούτου, καὶ τοπικῶς οὐ πάρεσι τοῖς σώμασι, τῇ δὲ σχέτει πάρεσιν αὐτοῖς· οἷόν τι λέγω· ἡ ψυχὴ μετὰ ἀπόλυσιν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, εἰ μὲν καθαρῶς ἀπαλλαγῇ καὶ ἀπαθῶς, οὐκ ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ σῶμα ὃ ἀπολέλοιπεν· εἰ δὲ ἐμπαθῶς, ἀγαπᾷ αὐτὸ καὶ διαλυθὲν, καὶ ἡ ἀγάπη σχέσις πρὸς αὐτὸ, καὶ ὑποστάσει μὲν ἡ οὐσία οὐ πάρεστι τὸ ἀσώματον τῷ σώματι, ῥέπει δὲ πρὸς αὐτὸ ὅταν βούληται.

σγ'. Εἰ καλὸν ἡ ὕλη.

Πλάτων ὁ φιλόσοφος ἐν μὲν τῷ *Τιμαίῳ* μητέρα καὶ τιθηνὸν τῆς τῶν καλῶν γενέσεως, καὶ συναιτίαν τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας αὐτὴν ἀποφαίνεται· ἐν δὲ τοῖς τοῦ Ἐλεάτου ξένου λόγοις, αἰτίαν αὐτὴν λέγει τῆς τοῦ παντός ἀταξίας. Ἐν δὲ τῷ διαλόγῳ τῷ καλουμένῳ *Φιλήβῳ*, ἀπὸ Θεοῦ καὶ ταύτην παρ-

ἀγών, ἔνθεον αὐτὴν καὶ ἀγαθὸν διὰ τὴν ἀπὸ Θεοῦ γένεσιν ἀποφάνεται. Πρόκλος δὲ ὁ φιλόσοφος οὔτε ἀγαθὸν αὐτὴν οὔτε κακόν. Ὡς μὲν γὰρ ἔσχατον τῶν ὄντων καὶ πόρριον τοῦ ἀγαθοῦ, οὐκ ἀγαθὸν λέγει. ὡς δὲ αἰτίαν δημιουργικὴν, ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἀναγκάζομαι τιθέναι, μέσσην αὐτὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ τιθεὶς ἀναγκαῖον ἐπονομάζει. Τὸ γὰρ ἐνδεὲς αὐτῆς τῶν ἀγαθῶν, συντελεῖν λέγει πρὸς τὴν τῶν αἰσθητῶν δημιουργίαν, ὅπερ ἀναγκαῖόν ἐστι.

οδ'. Περὶ τῆς πρὸς τὸ Θεῖον τῶν ὄντων ἐπιστροφῆς.

Τῶν παρὰ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραχθέντων, τὰ μὲν ἔστι μόνον ὄντα, ὡς τὰ ἄψυχ σώματα, τὰ δὲ καὶ ὄντα καὶ ζῶντα, καὶ νοῦντα, ὡς αἱ ψυχαὶ καὶ οἱ νόες. Ἐκαστον οὖν πρὸς τὸν Θεὸν ἀφ' οὗ παρήχθη κατὰ τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν ἐπιστρέφει, τὸ μὲν ζῶον καὶ οὐσιώδες καὶ γωστικόν. Ἐκαστον γὰρ ὡς προήλθεν· οὕτω καὶ ἐπέστραπται. Τοῦτο δὲ τὸ φιλοσόφημα καὶ ὁ φιλόσοφος Πρόκλος ἐν τοῖς κρηλατοῖς αὐτοῦ τίθησι καὶ διευκρινεῖ. Καὶ πρὸ τούτου ὁ Ἀρειοπαγίτης Διονύσιος σαφέστερον τούτου διακριθεὶς, καὶ ἐστὶν ὁ λόγος τῶν πάντοτε σπουδαζομένων, σαφέστατος τε καὶ ἀκριθέστατος ὢν.

οε'. Περὶ χρόνου.

Ὁ χρόνος ἐπινοία ἀνθρωπίνης ἐστὶ νόημα καὶ ὄνομα. Ἐπειδὴ γὰρ μὲν αἰώνια αἰεὶ ὄντα καὶ ἀκίνητά ἐστι, τὰ δὲ ὑπὸ κίνησιν βέοντα καὶ φθιρόμενα, αὐτὸ δὴ τὸ μέτρον τῆς κινήσεως χρόνον ὠνόμασαν οἱ φιλόσοφοι. Οὐδὲ γὰρ αὐθύπαρκτον πρᾶγμα ὁ χρόνος ἐστίν, οὐδὲ σῶμα φαινόμενον, οὐδὲ ἀσώματος τις ὑπόστασις, ὡςπερ ἡ φύσις καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς, ἀλλὰ πρᾶγμα ἐν ἐπινοίᾳ μόνῃ κείμενον. Ἡ τοίνυν ψυχὴ ἐνωθεῖσα τῷ Κρείττονι, ἐν τῷ ἐστῶτι αἰῶνι ἐστίν. Ἀφαιμένη δὲ τοῦ αἰῶνος καὶ περὶ τι πρᾶγμα τῆς γενέσεως κινηθεῖσα, χῶραν τῷ χρόνῳ δίδωσιν· οὐδὲν οὖν ἕτερόν ἐστίν ὁ χρόνος ἢ μέτρον κινήσεως.

ος'. Περὶ κινήσεως.

Δυσκατανόητόν τι πρᾶγμα ἡ κίνησις. Ἔστι δὲ εἰδὸς τι καὶ ἐνέργεια κινουμένου πράγματος, καθ' ὃν χρόνον κινεῖται. Οἶόν τι λέγω, ἐστὶ τι πρᾶγμα αὐξανόμενον, καὶ ἄλλο ἀλλοιούμενον, καὶ ἄλλο φερόμενον· καὶ τοῦ μὲν αὐξανόμενου κίνησις ἡ αὔξησις, τοῦ δὲ φερομένου ἡ φορὰ, καὶ ὅλως τοῦ γενομένου ἡ γένεσις. Ἔστιν οὖν ἡ κίνησις, οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος, ἀλλὰ τὸ μεταξύ τούτων. Τῆς γὰρ οἰκοδομήσεως οὔτε ἡ ἀρχὴ κινήσεως, οὔπω γὰρ κεκίνηται· οὔτε τὸ τέλος, πέπαιται γὰρ τὸ οἰκοδομηθὲν· τὸ δὲ ἐν μέσῳ τούτων, οἶον ἡ οἰκοδόμησις, τοῦτο κίνησις ἐστίν. Ὅπερ δὴ καὶ ἐνδελέγειεν. Ἀριστοτέλης ὠνόμασεν.

οζ'. Περὶ ἀνάγκης.

Ἀνάγκην ὀνομάζουσιν οἱ φιλόσοφοι δύναμιν τινα ἀναγκαστικὴν τοῦ ἀποτελέσματος· οἶόν τι λέγω· ἡ ἀστρολογία τῶν ἀστρῶν σχημάτων ἐξήρηται, καὶ τῶν ὑψωμάτων, καὶ τῶν φάσεων, καὶ τῶν οἰκοδομησῶν καὶ τῶν ἄλλων. Ὅταν οὖν συνδράμη πάντα πρὸς τὸ γενέσθαι, καὶ μηδὲν τι ἦν ἀντιπίπτον ἢ

agnata est bonam affirmat. Verum Proclus philosophus neque bonam illam putat neque malam : quatenus enim entium infimum sit, et a bono principali longius remotum, haud equidem bonam esse : quatenus vero causam demiurgicam necessario accensere bonis cogitur, mediam eam inter bonum malumque ponit et appellat necessitatem. Defectum enim qui in illa est bonitatis, conferre ait ad facienda sensilia, quod ipsum necessitatis est.

74. De ventium reversione ad Deum.

Rerum quas Deus cum non essent fecit existere, alia sunt tantummodo entia, ut corpora inanimata, alia entia et viventia quoque et intelligentia, ut animæ ac mentes. Ad Deum igitur a quo profecta sunt singula pro suæ ratione substantiæ iterum convertuntur, sive animal sit vivum, sive substantia tantummodo, sive præditam intellectu ac cognitione. Unumquodque enim uti processit ita etiam redit. Hanc philosophicam propositionem, Proclus quoque capitibus suis inseruit discussitque, et ante eum Dionysius Areopagita dilucidius etiam et accuratius exposuit, singulari enim diligentia, perspicuitate et cura hac de re est commentatus.

75. De tempore.

Tempus a cogitatione hominum concipitur et nomen accepit. Cum enim aliæ res sint æternæ, quæ semper existant suntque immobiles, aliæ sub motione constitutæ et fluxu corruptibilesque, mensurationem motionis philosophi tempus appellarunt. Neque enim res per se subsistens tempus est, neque corpus quod sensibus percipi potest, neque substantia incorporalis, ut natura, anima, mens : sed aliquid in sola positum cogitatione. Quando igitur anima Deo, jungitur, in ævo stabili constituta est ; cum autem ævo veluti emissa, ad generationis conditionem movetur, locum in se facit tempori. Tempus igitur nihil aliud est quam mensuratio motionis.

76. De motu.

Res difficilis explicatu motus. Est enim ratio quædam, et rei quæ movetur, actio eo tempore quod movetur. Uti v. g. est aliquid quod crescit, quod mutatur, quod fertur sive agitur ; atque ille quidem motus quo crescit aliquid, dicitur incrementum, motio rei agitatæ latitudo sive agitatio, et universe rei nascentis generatio. Motus igitur nec principium est nec finis, sed medium inter utraque. Ut in ædificatione nec principium est motio, nondum enim movetur ; neque finis, jam enim desinit ædificari ; sed media in his, ædificatio nempe, motio est, quam etiam endelechiam Aristoteles nuncupavit.

77. De necessitate.

Necessitatem philosophi appellant potentiam coactam ad effectum, uti astrologia omnia refert ad astrorum aspectus, altitudines, apparentias, dominum genituræ et similia. Si igitur omnia concurrant ut fiat aliquid vel non fiat, nec sit quidquam adversans vel contrarium, hoc necessitatem

appellarunt, utpote quod evitari et mutari nequeat. Cujus vero particularia tantum signa se offerunt, ut fieri possit, hoc vocarunt contingens, veluti quod possit fieri et non possit. Proprie autem contingens est res sub arbitrio nostro posita, et æquale ac par momentum ad alterutram partem secum habens.

78. *De fato.*

Fati rationes si quis accurate intelligat, unde dependeat, quæque ejus sit natura, maximum philosophiæ partem comprehendit; nam a vulgo quidem contemnitur, at sapientiores hoc nomen suspiciunt et mirantur. Ut vero generatim dicam, fatum est natura mundi, quæ movet corpora: particularium autem est reflexus quidam radius providentiæ, curatioque quæ non directo motu ulitur, uti proprie dicta providentiæ, sed tempore et loco ad effectum indiget, unde et nomen apud Græcos habet, diciturque εἰμαρμένη quasi εἰρομένη sive connexa quædam natura et complicata ex pluribus. Incorporeales igitur res sub sola sunt providentiæ, corpora autem sub providentiæ et fato.

79. *De fortuna et casu.*

Fortuna accuratiores philosophi non acceperunt, ut quibusdam persuasum est, pro re irrationabili sine ordine et nexu, sed statuerunt esse consecutionem indefinitam in rebus ex proposito et propter finem aliquem susceptis. Verbi gratia exiit aliquis domo lavandi causa, hoc ex proposito et propter aliquem finem fecit, ut nempe in balneo lavaretur. At progressus incidit in thesaurum: hujus inventionis causam, fortunam appellarunt sapientes. Casui vero tam in rationabilibus quam irrationabilibus locum esse affirmant: in rationabilibus quidem, ut si homo cultellum tenens illum manibus excidere patiatur, illeque rectus infigatur terræ; in irrationabilibus vero, ut si equus dominum excusserit, et hic casu quodam illarsus aheat.

80. *De ævo ac tempore.*

Entia quædam et substantiam et actum æternum habent, ut mens. Hujus enim et substantia nescia mutari et actus minime transitorius aut mutabilis est, simul enim in se omnia mens possidet. At corporis et substantia et operatio temporaria est. Sic v. g. nostrum corpus substantiam temporariam habet, paulatim enim augetur: et operationem, non enim simul omnia agit. At anima substantiam quidem habet æternam, neque enim sensim nata est, operationem autem tempore subjectam, neque enim simul omnia cogitat, sed ex una cogitatione descendit ad aliam. Tale etiam est cælum, substantia nimirum æternum, sed ratione motionis suæ tempore et ipsum subjectum.

81. *De quinque sensibus.*

Visio fit, quando ex oculis procedens lux occurrit lumini a corporibus visis permanenti, quod Plato

ἀντικείμενον ἀνάγκην τοῦτο εἰρήκασιν, ὡς ἀπαράιτητόν τε καὶ ἀμετάθετον. Τὸ δὲ ἐν μερικοῖς σημείοις τὴν δύναμιν ἔχον, τοῦτο ἐνδεχόμενον ἀπεφάναντο, ὡς δύναμενον καὶ γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι. Κυρίως δὲ ἐνδεχόμενον ἔστι, τὸ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν προκίρσιν κείμενον (καὶ τὴν ἐφ' ἑκάτερα βροπὴν ἴσην καὶ ὁμοίαν δεχόμενον.

ση'. Περὶ εἰμαρμένης.

Τὴν εἰμαρμένην εἴ τις γνοίῃ σὺν ἀκριθείᾳ, καὶ ὄθεν καὶ ὅποια τὴν φύσιν, μερίδα πρὸς φιλοσοφίαν μεγίστην παρείληψε, παρὰ μὲν γὰρ τοῖς πολλοῖς, ἀτιμάζεται τοῦνομα, παρὰ δὲ τοῖς σοφωτέροις θαυμάζεται. Ἔστι δὲ γενικῶς εἰπεῖν, ἡ φύσις τοῦ κόσμου ἢ κινουῦσα τὰ σώματα· κατὰ μέρος δὲ δευτέρως τις προνοίας ἔλλαμψις καὶ ἐπιστάσια, οὐ καθ' εὐθείαν τὴν κίνησιν ἔχουσα, ὡσπερ ἡ κυρίως ἔστι πρόνοια, ἀλλὰ δεομένη καιροῦ καὶ τόπου εἰς ἀποτέλεσμα, ὄθεν καὶ εἰμαρμένη λέγεται ὡς εἰρομένη τις φύσις καὶ συμπεπλεγμένη διὰ πολλῶν. Τὰ μὲν οὖν ἀσώματα ὑπὸ πρόνοιαν ἔστι μόνη· τὰ δὲ σώματα ὑπὸ πρόνοιαν καὶ εἰμαρμένην.

ση'. Περὶ τύχης καὶ αὐτομάτου.

Τὴν τύχην οὐχ, ὡς νομίζουσι τινες, οἱ ἀκριθέστεροι τῶν φιλοσόφων ἐδέξαντο οἷον ἀλογόν τινα φύσιν καὶ μὴ ἔχουσαν τάξιν, μηδὲ εἰρμόν, ἀλλὰ παρακολούθημα ταύτην ἀόριστον ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν, καὶ ἕνεκά τινος γενομένην ὠρίσαντο. Οἷον προελήλυθέ τις ἐκ τῆς οἰκίας λουσόμενος· αὕτη ἡ πρόοδος ἐκ προαιρέσεως καὶ ἕνεκά τινος πράγματος, τοῦτ' ἔστιν τοῦ λούσασθαι. Ἔττα προερχόμενος ἔτυχε θησαυρῶν τὴν οὖν αἰτίαν τῆς εὐρέσεως τοῦ θησαυροῦ τύχην ὠνόμασαν οἱ σοφοί. Τὸ μέντοι γε αὐτόματον καὶ ἐν τοῖς λογικοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις τιθέασιν. Ἐν μὲν τοῖς λογικοῖς, ὅταν μαχαιρίδιον ἀπὸ τινος κρατοῦντος ἐκπεπτωκὸς κατ' ὄρθρον ἐμπαγείῃ τῇ γῆ· ἐν δὲ τοῖς ἀλόγοις, ὅταν τις ἵππος τὸν δεσπότην ἀποβαλὼν, ἀπὸ ταυτομάτου διασωθῆι.

πι'. Περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου.

Τῶν ὄντων τὰ μὲν καὶ τὴν οὐσίαν, καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔχει αἰώνιον, οἷον ὁ νοῦς. Τούτου γὰρ καὶ ἡ οὐσία ἀκίνητος, καὶ ἡ ἐνέργεια ἀμετάβατος (7*). Ὅμοῦ γὰρ ἔχει ἐν αὐτῷ πάντα. Τὸ δὲ σῶμα καὶ τὴν οὐσίαν ἐγγχρονον ἔχει καὶ τὴν ἐνέργειαν. Οἷον καὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα καὶ τὴν οὐσίαν ἐγγχρονον ἔχει, καὶ κατὰ μικρὸν αὐξάνεται, καὶ τὴν ἐνέργειαν, οὐ γὰρ ὁμοῦ ἐνεργεῖ πάντα. Ἡ δὲ ψυχὴ κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν αἰώνιος ἔστιν, οὐδὲ γὰρ κατὰ μικρὸν γεγένηται· κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν χρόνου μετέχει· οὐ γὰρ ὁμοῦ ἔχει πάντα τὰ νοήματα ἐν ἑαυτῷ, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου μεταβαίνει εἰς ἕτερον. Καὶ ὁ οὐρανὸς δὲ τοιοῦτός ἐστιν, καὶ αἰώνιος μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν, κατὰ δὲ τὴν κίνησιν ὑπὸ χρόνον καὶ αὐτὸς κείμενος.

πι'. Περὶ τῶν πέντε αἰσθήσεων.

Ἡ ὄρασις γίνεται ὅταν τὸ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν φῶς ἐκφερόμενον συναντήσῃ τῷ ἀπὸ τῶν σωμάτων

NOTÆ.

(7*) Αἰ. ἀμετάβλητος.

συρρέοντι, ἔπειρ ὁ Πλάτων ὀνομάζει συναύγειαν. Ἀκούομεν τῷ κενῷ τῷ ἐντὸς τοῦ ὠτός, τοῦτο γὰρ εἶναι τὸ διερχοῦν κατὰ τὴν τοῦ πνεύματος ἐμβολήν. Ὀσφραίνομεν δὲ τῷ ἡγεμονικῷ τῷ ὄντι ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἔλκοντι δὲ διὰ τῶν ἀνκνυῶν τὰς ὀσμῆς. Γεύομεν δὲ τῇ ἀραιότητι τῆς γλώττης καὶ τῇ μαλακότητι, καὶ διὰ τὸ συνάπτειν τὰς ἀπὸ τοῦ σώματος εἰς αὐτὴν φλέβας τὴν φύσιν. Ἡ δὲ φωνὴ πνεῦμά ἐστὶ διὰ τοῦ στόματος, ἀπὸ διανοίας ἡγμένον. Ἀπτομεν δὲ ὄλην τῷ σώματι, διότι ἀποπερατώσεις εἰσὶ, δι' ὧν αἰσθάνομεν ὧν ἀπτόμεθα.

πβ'. Εἰ ἀληθὲς τὸ καταδασκαίνεσθαι τινὰς ὑπὸ τῶν ὄρωντων.

Ὁδὸ ψεῦδος ἐστὶ τὸ καταμαραίνεσθαι τινὰς καὶ καταδασκαίνεσθαι ὑπὸ τῆς τῶν ὄρωντων ὀφείας. Πολυκίνητος γὰρ ἡ ὄψις οὕτω μετὰ πνεύματος αὐτὴν ἀφιέντας. Πορώδης καὶ θαυματικὴν τινὰ διασπείρει δύναμιν, ὥστε πολλὰ καὶ πάσχειν καὶ ποιεῖν δι' αὐτῆς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ τῶν ἐρωτικῶν, ἃ δὴ μέγιστα καὶ σφοδρότατα παθήματα τῆς ψυχῆς ἐστίν, ἀρχὴν ἡ ὄψις ἐνδίδωσιν, ὥστε βεῖν καὶ λείθεσθαι τὸν ἐρωτικόν, ὅταν ἐμβλέπῃ τοῖς ἀγαθοῖς καὶ καλοῖς. Τὸ γὰρ, διὰ τῶν ὀμμάτων ἐκπίπτειν, εἴτε φῶς εἴτε βεῦμα τούτους ἐρῶντας ἐκτῆσαι καὶ ἀπόλλυσι, τοιαύτη γίνεται διάδοσις καὶ ἀνάπληξις ὑπὸ τῆς ὀφείας. Αἱ γὰρ τῶν καλῶν ὄψεις, κὰν πάρο πορρωθεν ἀντιβλέπωσι, πῦρ ἐν ταῖς τῶν ἐρωτικῶν ψυχαῖς ἀνάπτουσι. Καὶ τὸ σῶμα δὲ τῶν ἐρωμένων καὶ ὀρωμένων βλάπτεται ἐν ταῖς τοιαύταις ἀποφοραῖς.

πγ'. Πῶς αἱ συλλήψεις γίνονται.

Ἡ σύλληψις τῶν ζώων γίνεται, καὶ μάλιστα τῷ ἄνθρωπον, ὅταν ἐπιτήδειος, καὶ ξηροτέρα συμμέτρως ἢ μήτρα γενηται πρὸς τὴν παραδοχὴν τοῦ σπέρματος τῶν καταμηνίων συνεπισπωμένων ἀπαντὸς ὕγρου μέρους τι τοῦ καθαρῷ αἵματος. Συμβάλλεται δὲ καὶ τὸ θῆλυ πρὸς τὴν κόησιν ἐξυγραινομένη τὴν μήτραν ἐν ταῖς μίξεσιν, ἢ δὲ ὕγρασία αὐτῆ σπέρματος μὲν οὐκ ἔχει λόγον, οἶον δὲ ὕλη γίνεται τῇ καταβολῇ τῆς ἀνδρείας γονῆς. Καὶ τὸ μὲν τοῦ ἄρρένου σπέρμα εἰς τὰ στερεώτερα μέρη τοῦ σώματος ἐξαρκεῖ, οἶον ὀστά, καὶ νεῦρα καὶ φλέβας καὶ ἀρτηρίας, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀπὸ δὲ τοῦ θήλους, εἰς τὰ ὑγρότερα μέρη τοῦ σώματος, αἷμα φημί καὶ ἀμφοτέρως τὰς χολὰς. Ἡ μᾶλλον πάντα ἐξ ἀμφοτέρων, ἀλλὰ τὰ μὲν τοῦ ἄρρένου πλεον ἔχει, τὰ δὲ τοῦ θήλους ἐπ' ἕλλατον.

πδ'. Πόθεν γίνονται τῶν γονέων αἱ ὁμοιώσεις καὶ αἱ πρὸς τούτους ἀνομοιοότητες.

Τὸ ἀποκρινόμενον σπέρμα, ἢ ἀπὸ τοῦ ἀνδρός, ἢ ἀπὸ τῆς γυναίκος· τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ ἀνδρός, λόγους ἔχει τῶν ἐν αὐτῷ ἠθῶν καὶ τρόπων καὶ τῆς μορφῆς, καὶ ἀπὸ μητρὸς δὲ ὡσαύτως· Ὅταν οὖν ἀμφὸ τὰ σπέρματα συγκραθῇ, εἰ μὲν ἐπ' ἴσης, ἔχει τὸ γεννώμενον ἴσην καὶ πρὸς τὸ ἄρρην καὶ πρὸς τὸ θῆλυ τὴν ὁμοιότητα. Ὅταν δὲ τὸ ἄρρην κατακρατήσῃ τοῦ θήλους, τῷ ἄρρηνι παρόμοια τὰ τικτόμενα ἀποτελεῖται· ὅταν δὲ τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρένου, ἀπεικασμένον πρὸς τὴν μητέρα. Ὅταν δὲ ἢ ἐν τῷ σπέρματι θερμασία ἐξατμισθῇ, οὐδενὶ τῶν τοκέων πλατ-

συναύγειαν appellat, nos corradiationem sive concursum radiorum dicere possumus. Audimus per cavitatem vacuum, quæ in aure est, irruente spiritu personantem. Olfacimus mente quæ in cerebro residet et per spiracula odores attrahit. Gustamus raris et mollibus linguæ partibus, quandoquidem et venas corporis natura ad illam adnexuit. Vox est spiritus per os mente auctore emissus. Tangimus luto corpore, quippe cui superficies et extrema sunt, per quæ sentimus cum contingimur.

82. *Nam verum sit aliquos a videntibus fascinari?*

Non est mendaciis ascribendum quosdam acie videntium contactos marcere et fascinari. Visio enim cum spiritu eam emittente mobilis valde est, et ignem mirificamque spirat vim, ut multa homo per illam efficere nec minus affici ac pati possit. Et amor qui affectus animi est maximus ac vehementissimus, initium capit a conspectu, itaque amantes fluunt velut ac liquefiunt, quando pulchros ac formosos vident, nam quæ per oculos incidit in eos lux sive effusio radiorum amantes perdit facitque contubescere, tanta est ex visu alteratio et percussio. Nam formosorum conspectus etiamsi a longinquo respiciunt, ignem in amantium animis accendant. Sed et corpus amatorum conspectoramque per ejusmodi radiorum emissiones afficitur.

83. *Quando fetus concipiatur?*

Conceptio animalium, et hominum maxime fit, quando uterus est idoneus et temperate siccus ad recipiendum semen: menstruis ex universa massa partem puri sanguinis attrahentibus. Confert etiam femina ad conceptionem, uterum in congressus humectando, qui tamen humor non habet seminis rationem, sed velut materiam præbet dejecto virili semini. Atque semen viri firmioribus corporis partibus componendis insumitur, ut ossibus, nervis, venis, arteriis, et similibus: feminae autem debilioribus, sanguini nimirum et utriusque bilis generi. Aut potius omnia hæc ex utrisque seminibus constant, nisi quod masculinum præpollet, femininum minus habet virtutis.

D 84. *Unde contingat similes vel dissimiles parentibus nasci liberos?*

Excretum semen vel a viro est, vel a femina. Illud viri in se habet rationes morum et indolis ac formæ viri, et hoc feminae similiter. Quando igitur utraque permiscetur, si quidem æqualiter, infans qui nascitur ex utriusque parentis similitudine æqualiter participabit. Si autem feminino semini prævaluerit masculinum, patri similia nascentur: si contra masculo femininum, matrem similitudine referent. Quod si calor qui est in semine exspiraverit, neutri parentum conformabitur quod nascitur. Sæpius etiam femina inter concipiendum

hunc vel illam imaginante, infans ei quod mater A imaginata est assimilatur.

85. *Quomodo fiant somnia?*

Multæ sunt causæ somniorum. Alia enim rationabili animæ nostræ, mente mediante, immittuntur divinitus; alia sunt veluti echo quædam ac resonantia diurnarum actionum; alia a phantasia efformantur, imaginante et offerente nobis diurnos amores, vel alium affectum animæ nostræ. Alia a quatuor humoribus sive temperamentis excitantur, unde et colores humoribus illis similes habent, quæ in quiete videntur. Alia produnt causas habere in nobis artes quas didicimus, vel negotia quæ tractamus, unde philosopho philosophica, rhetori rhetorica, geometræ geometrica se offerunt insomnia. Non una igitur somniorum causa est, sed ut dixi varia ac multiplex.

86. *De sanitate, morbo (8) et senectute.*

Sanitatis causa et conservatrix est æqualis temperatura caloris, frigoris, humiditatis et siccitatis, quorum si unum cæteris prævaleat, morbus oritur. Plurimi certe morbi per anomaliam sive irregularitatem horum in corpore clementiorum generantur. Inferuntur morbi etiam nimia repletionem vel cruditate aut corruptione ciborum. At sanitatis conciliatrix est ordinata diæta et tranquillitas sortisque sua contentus animus. Fœtus in utero formatur a die tricesima sexta, et membris perfectus esse incipit a quinquagesima. Quanquam Hippocrates in masculis, quod calidiores sint, articulationem membrorum a vicesima sexta die fieri affirmat, C feminas autem intra secundum mensem articulari, intra quartum perfici.

87. *Quare qui jejunarunt, sitiunt magis quam esuriunt?*

Sitimus magis quando jejunamus, quam esurimus, quoniam calidum quod in nobis est, primo loco quidem consumit quod a cibis est reliqui, deinde vis illa ignea in nobis convertit se ad ipsam naturalem corporis humiditatem, eamque quærit ac depascit. Hinc veluti in luto sequitur siccitas, et potu magis indigere corpus contingit, donec in libentibus confirmatus atque iterum vires recipiens calor appetitum validum cibi injiciat. Namque calidum in nobis cibo maxime indiget, ut facile etiam extra nos observare possumus nec aerem, nec aquam, nec terram alimento inhiare, nec propinqua consumere, sed solum ignem, quare et senes facillime ferant jejunium, siquidem hebes jam et exiguus in illis calor est. Etiam animalibus sanguine destitutis, quia calore non utique abundant, cibo minus est opus.

88. *De cæli substantia.*

Plato philosophus ex quatuor elementis omnia

τόμενον ὁμοιοῦται. Ἡλλάκις δὲ καὶ τῆς γυναικὸς φάντασις ἐν τῇ τίκτειν λαβοῦσας τοῦδε ἢ τῆσδε, πρὸς τὸ φαντασθὲν ἀπεικάζεται τὸ γεννώμενον.

πε'. Ἡὼς οἱ ὄνειροι γίνονται.

Πολλὰ τῶν ὄνειρων εἰσὶν αἰτίαι· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσὶ θεόπνευστοι ἄνωθεν διὰ μέσου τοῦ νοῦ τῇ λογικῇ ψυχῇ ἡμῶν ἐγγινόμενοι, οἱ δὲ οἷον ἀπηχήματα εἰσὶ τῶν ἡμερινῶν πράξεων. Οἱ δὲ ἀπὸ φανταστικῆς ἐντοποῦνται δυνάμειος, φανταζούσας ἡμῖν τοὺς ἡμερινοὺς ἔρωτας, ἢ ἄλλο τι πάθος ψυχῆς. Ἄλλοι δὲ ἀπὸ τῶν τεσσάρων χυμῶν ἀνεγείρονται, ὅθεν καὶ τὰ χρώματα τῶν ὄρωνμένων, ὅμοια τοῖς τῶν χυμῶν ἔχουσι. Οἱ δὲ τὰς αἰτίας ἡμῖν ἐκφαίνουσι τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, περὶ ἃ τὴν πραγματείαν ἔχομεν. Φιλοσοφικὰ οὖν τῇ φιλοσόφῳ τὰ ὄνειρατα, καὶ τῇ ῥήτορι τὰ ῥητορικὰ, καὶ τῇ γεωμετρῇ τὰ γεωμετρικὰ. Οὐ μὴν οὖν αἰτία τῶν ὄνειράτων, ἀλλὰ πολλὰ, ὡς εἴρηται.

πε'. Περὶ ὑγείας, καὶ νόσου καὶ γήρωος,

Ἵγείας αἰτίον καὶ συνεκτικὸν ἢ τῶν δυνάμεων ἰσονομία, θερμότητος, ψυχρότητος, ὑγρότητος, ξηρότητος. Ὅταν δὲ τοῦτων ἐν καταδυναστεύσει τῶν ἄλλων, ἢ νόσος γίνεσθαι. Αἱ δὲ πλεῖστα τῶν νόσων δι' ἀνωμαλίαν τῶν ἐν τῷ σώματι στοιχείων γίνονται. Ἐπιτάσσονται δὲ καὶ νόσοι τῷ σώματι, καὶ διὰ πλῆθος τροφῶν, καὶ δι' ἀπεψίας καὶ φθορᾶς. Ἡ δὲ εὐταξία καὶ ἡ ἀντάρκεια ὑγείας περιποιητικὰ. Μορφούται δὲ τὰ ζῶα ἐν γαστρὶ ὄντα, ἀπὸ ἕκτης καὶ τριακοστῆς ἡμέρας, τελειοῦνται δὲ τοῖς μορίοις ἀπὸ τῆς πεντηκοστῆς, Ἱπποκράτης δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ἀρρένων, διὰ τὸ θερμότατα εἶναι, τὴν διάρθρωσιν γίνεσθαι ἀπὸ τῆς ἕκτης καὶ εἰκοστῆς, ἐπὶ δὲ τῶν θηλυκῶν ἐν διμήνῳ μὲν διαρθροῦσθαι, ἐν τετραμήνῳ δὲ τελειοῦσθαι λέγει.

πεζ'. Διὰ τί οἱ νηστεύοντες διψῶσι μᾶλλον, ἢ πεινώσιν;

Διψῶμεν μᾶλλον, ὅταν νηστεύσωμεν, ἢ πεινώμεν, διότι τὸ ἐν ἡμῖν θερμὸν πρῶτον μὲν καταδύσκειται τὸ ἐν σώματι περισσεύει τροφῆς, εἶτα ἐπ' αὐτὴν βαδίζει τὴν σύμφυτον λιθῶδα τῆς σαρκὸς ἢ ἐν ἡμῖν κύρωσις, τὸ νοτερόν διώκουσα, καὶ τὸ δλυγρον. Γενομένης οὖν ὡσπερ ἐν πηλῷ ξηρότητος, ποτοῦ μᾶλλον τὸ σῶμα δεῖσθαι πέφυκεν, ἄχρις οὗ πίνοντων ἀναρῶσθὲν καὶ ἰσχύσαν τὸ θερμὸν ἐμβριθοῦς τροφῆς ὑρεξίν ἐργάσθεται. Τὸ γὰρ ἐν ἡμῖν μάλιστα δεῖται τροφῆς θερμὸν, ὡσπερ ἀμέλει βλέπομεν ἐξω μῆτε ἀέρα, μῆτε ὕδωρ, μῆτε γῆν ἐπιέμενα τρέφεσθαι, μῆτε ἀναλίσκοντα τὸ πλησιάζον, ἀλλὰ μόνον τὸ πῦρ. Διὰ ταῦτα καὶ οἱ γέροντες ῥῆστα νηστείαν φέρουσιν· ἀμβλύ γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ μικρὸν ἤδη τὸ θερμὸν ἐστὶ. Καὶ τὰ ἀναιμά δὲ τῶν ζῶων τροφῆς ἥμισθα προσδεῖται, δι' ἐνδοξίαν θερμότητος.

πη'. Περὶ τῆς τοῦ οὐρανοῦ οὐσίας.

Πλάτων μὲν ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοι-

NOTÆ.

(8) Imo de tempore formationis fetus in utero. Nam de senectute quidem nihil in hoc capite traditur, nisi eo referas, quod bona diæta et tran-

quillitate animi conservari integram valetudinem, atque adeo senectutem feliciter uttingi posse, vere ac prudenter monct.

χειών πάντα πλάττων τὰ σύνθετα, σώματα ἀπὸ τῶν αὐτῶν συγκεῖσθαι καὶ τὸν οὐρανὸν ἀποφαίνεται. Τοσοῦτον δὲ, φησὶ, πρὸς τὰ ἄλλα τὴν διαφορὰν ἔχειν, ὅτι τὰ μὲν ἐπὶ γῆς σώματα ἀπὸ τῆς ἐσχάτης μερίδος τῶν στοιχείων εἶναι, τῆς οἶον παχύτερας καὶ ὕλωδεςτέρας, τὸν δὲ οὐρανὸν ἀπὸ τῆς αἰγαιδέστερας αὐτῶν μέρους οὐσιώσθαι. Ἀριστοτέλης δὲ τὰ μὲν τέσσαρα στοιχεῖα κατ' εὐθείαν κινεῖσθαι λαβῶν, τὸν δὲ οὐρανὸν κύκλῳ φέρεσθαι, ἀπὸ τῆς διαφορᾶς κινήσεως διάφορον αὐτῷ καὶ τὴν οὐσίαν πρὸς τὰ στοιχεῖα δίδωσι. Καὶ τὸν τε οὐρανὸν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀστέρας καὶ μέχρι σελήνης αἰθέρα καλεῖ, καὶ πέμπτον σῶμα κατονομάζει.

πθ'. Ἐἰς πόσους κύκλους διαιρεῖται ὁ οὐρανός.

Τὸν οὐρανὸν εἰς πολλοὺς κύκλους οἱ φιλόσοφοι διηρέησαν, ὧν πρῶτός ἐστιν ὁ ἰσημερινός, ὁ μὲν αὐτὸν τέμνων καὶ διαιρῶν τὰ νότια καὶ τὰ βόρεια. Ἐφεξῆς δὲ τούτου κατ' ἄμφω τὰ μέρη, κατὰ μὲν τὸ δεξιὸν, θερινὸν κύκλον καὶ τὸν ἀρκτικὸν τιθέασιν· κατὰ δὲ τὸ ἀριστερὸν, τὸν νότιον καὶ τὸν ἀνταρκτικόν. Ἔτερον αὖθις κύκλον πλάττουσι τὸν μεσημβρινὸν τὸν ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν εἰς δύσιν κείμενον, καὶ τέμνοντα μὲν τοὺς εἰρημένους πέντε κύκλους, ἐπίσης διαιροῦντα δὲ τὸ ἕκτον μέρος καὶ τὸ ἐσπέριον. Ἐκτον προσονομάζουσι τὸν ὀριζόντα, τὰ δύο ἡμισφαίρια διαστέλλοντα. Ἐβδομον, τὸν ζωδιακόν, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ θερινοῦ, καὶ τέμνοντα τὸν ἰσημερινὸν καὶ λήγοντα εἰς τὸν νότιον.

ρ'. Περὶ τοῦ φαινομένου ἐν τῷ οὐρανῷ γαλακτοειδοῦς κύκλου καὶ λεγομένου Γαλαξίου.

Ὅπερ ἐστὶν ὁ κομήτης περὶ ἓνα ἀστὴρα, τοῦτό ἐστιν ὁ Γαλαξίας περὶ ὅλον κύκλον. Ἢ γὰρ αὐτὴ ὕλη γαλαξίου καὶ κομήτου, καὶ ἐπεὶ μέγιστος κύκλος ὁ γαλαξίας γίνεται, πολλὴ ἐξ ἀνάγκης ἢ ἐξαφίης συμβαίνει. Ὁ δὲ κύκλος αὐτοῦ συμβάλλει κατὰ τε τὸν τοξότην καὶ τοὺς διδύμους, ἅπερ ἐκ διαμέτρου εἰσὶ. Καὶ ἵνα τὸ σαφὲς ἔχη ὁ ἀναγινώσκων περὶ τε κομήτου καὶ Γαλαξίου, γνωσκέτω, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν σελήνην σῶμα ἐστίν, οὐ καθαρῶς μὲν πῦρ, ἀλλ' οἶον καπνώδες καὶ δυνάμενον ὑπὸ κινήσεως ἐξαφθῆναι, ὅταν μὲν κινήθῃ μέρους τοῦ ὑπεκκλύματος ἐξαφθῆ, καὶ ἐμπέσοι εἰς μερικὴν παχεῖαν ὕλην καὶ ἐπιστάη, ποιεῖ κομήτην· ὅταν δὲ εἰς ὅλον κύκλον διενεχθῆ, ποιεῖ τὸν Γαλαξίαν. φαίνεται δὲ λευκός, διότι οἶον ἐξαφρίζεται ὑπὸ τῆς κινήσεως τὸ ὑπέκκλυμα καὶ ὑπολευκάνεται.

ρα'. Περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῷ οὐρανῷ διαφόρων πυρρίνων φασμάτων.

Ἐκφλογούμενον, ὡς εἶρήκαμεν, τὸ ὑπέκκλυμα, εἰ καὶ κατὰ μήκος μόνον ἐξαφθῆ, καὶ ποιήσῃ ἀποσπινθηρισμὸς, αἱ λεγόμεναι αἴγες γίνονται, μαλλοῖς γὰρ ἐκκρεμέσθαι οἱ ἀποσπινθηρισμοὶ εὐόκασιν. Εἰ δὲ οὐ ποιήσῃ ἀποσπινθηρισμὸν τὸ κατὰ μήκος ἐξαφθῆν, θαλὸς δὲ τὸ σχῆμα κατονομάζεται. Οἱ δὲ φαινόμενοι πίπτοντες ἀστέρες, οὓς διάπτοντας ὁ Ἀριστοτέλης καλεῖ, σπέρμα ἐστὶ πυρός, ἐξαφθείσης κατὰ τι μέρος τῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως, καὶ κατὰ διάδοσιν, πλαγίαν ποιησαμένης κίνησιν.

A ciformat composita corpora, atque adeo caelum quoque ex iisdem constare docet: tantum differre in eo, quod corpora terrestria ex deterioribus ac veluti crassioribus et magis materialibus elementorum partibus composita sint, caelum vero ex subtilioribus et lucidioribus substantiam acceperit. Aristoteles dum sumit, elementa quatuor recto motu ferri, caelumque circulari, ex diversa motione etiam diversam a quatuor elementis substantiam ejus concludit, caelumque et sidera ad lunam usque aetherei et quintum corpus appellat.

80. In quot circulos caelum dividatur?

B Caelum variis circulis distinxerunt philosophi, quorum primus est aequalor, qui medium illud in australem et septentrionalem partem dividit. Ab hoc deinceps ex utraque parte ad dextram quidem tropicum aestivum et circulum arcticum collocant, ad sinistra tropicum australem, circulumque antarcticum. Alium iterum effingunt circulum meridianum, ab oriente ad occidentem usque pertinentem; atque sextum circulum quinquejam dictos secantem, matutinamque ac vespertinam partem aequaliter dividentem horizontem sive finitorem appellant, quo duo hemisphaeria distinguuntur; septimum denique zodiacum incipientem a tropico aetivo, secantemque aequatorem, atque in tropico australi desinentem.

90. De circulo lacteo in caelo, sive Galaxia.

C Quod cometa est in una stella, hoc Galaxia est in toto circulo. Eadem enim cometæ et lactei circuli substantia, ac quia maximus est circulus Galaxias, necesse est magnam ibi contingere inflammationem. Attingit vero circulus iste Sagittarium, Geminosque, qui e diametro sibi opponuntur. Atque ut lectori, quod de cometa et Galaxia dixi, perspicuum sit, norit sub luna esse corpus, non purum quidem ignem, sed veluti fumigans aliquod aptumque a motione flammam concipere. Quando igitur pars agitata fomitis illius succenditur, inciditque in particularem materiam crassam eamque accendit, cometam facit; quando autem per totum infertur circulum, facit Galaxiam, qui candidus apparet; quoniam a motione fomes ille veluti spumat, albiatque.

91. De visis variis in caelo apparentibus.

D Succensus ut dixi fomes, quando in longum modo flammam concipit, emittitque igniculos, sicut caprae quas vocant, villis enim dependentibus illi igniculi non dissimiles sunt. Si vero in longum succensus nullas scintillationes emittat, a figura appellantur trabem. At quæ cadere videntur stellæ, discurrentes Aristoteles vocat, semen in se ignis habent, succenso ex parte fuliginoso vapore, et dum augetur, transversam faciente motionem. Obliquus autem motus fit propter aliam causam, quando nimirum refrige-

ratione trudente, obliqua figura redditur. Cum enim omne desuper emissum inferiora petat, ignis vero natura habeat ut tendat sursum, pressione cogente ad inferiora tendere, et natura vicissim cogente sursum eniti, nascitur mista quædam veluti et obliqua motio.

92. *De apparentibus in cælo sanguinolentis coloribus et hiatibus.*

Sanguinolenti colores in cælo conspiciuntur, quando nubes nigra ad latus splendidæ nubis extiterit, nec minus quando infra splendidam nubem nubes nigricans colligitur. Ac cum quidem ad latus consistit, tunc visum illud contingit per refractionem radiorum. Hiatus vero sive chasmata apparent, quando nigra splendidaque nubes eadem superficie cæli consistunt, ita ut nigra interior sit, splendida exterius. Tunc quippe visus noster splendida magis occupatus nigramque tardius comprehendens, videtur sibi hiatum videre, quod per imaginationem a nigro colore objectam accidit.

93. *De magnitudine solis, lunæ et terræ.*

Sol ad terram ex Aristarchi rei astronomiæ peritissimi sententia majorem rationem habet, quam sexies mille, octingenta et undesexaginta ad septem et viginti. Diameterque solis ad terræ diametrum majorem habet rationem quam undeviginti ad tria. Præterea diameter solis diametro lunæ major plusquam duodeviginti vicibus. Et sol ad lunam majorem habet rationem quam quinquies mille, octingenta et triginta duo ad unum. Hæc non simpliciter ita et sine demonstratione apud astrologos proponuntur, sed geometricis et certissimis demonstrationibus confirmata, de quibus dicere non locus est in præsentî; itaque tibi, imperator divinitissime, propositiones hæc jam sine demonstratione accipere satis fuerit, demonstrationes autem alio tempore a me requiree.

94. *De eclipsi solis.*

Proprie nulla est solis eclipsis, neque enim unquam solis lumen obscuratur, sed modo nobis occultatur. Id vero accidit, quando in nodis eclipticis luna perpendiculariter infra solem versatur. Cum enim luna infra nos sit, illa oculis nostris lumen solis occultat ac subducit. Cæterum astronomi, corpus lunæ duodecim digitis mensurantes, interdum toti illius corpori, interdum paucioribus digitis radios solis intercipi observant. Quando enim per superiorem apsidem sive partem circuli sui soli propiorem luna fertur, exigua parte eum obumbrare videtur; cum autem inferiorem transit, siquidem tunc maxima nostris oculis apparet luna, totum obstruit solem.

95. *De eclipsi lunæ.*

Deficit luna quando in umbram terræ incidit. Terra enim a sole illuminata umbram facit non cylindricam, sive qualis est figura columnæ, sed quæ conum refert. Conus porro sive trochus ex latiore basi in acutum desinit, talisque terræ umbra

Α Δοξή δὲ γίνεται ἡ κίνησις δι' αἰτίαν ἑτέραν, ὅταν ὑποφύξως ὠροῦσθης τὸ σχῆμα γένηται. Ἐπειδὴ γὰρ πᾶν τὸ ἄνωθεν ἀκοντιζόμενον κάτω φέρεται, φύσει δὲ ἔχει τὸ πῦρ τὴν ἄνω φορὰν διώκειν, τῆς μὲν θλίψεως ἐπὶ τὰ κάτω βιαζομένης φέρεσθαι, τῆς δὲ φύσει ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναγκάζουσης, οἷον μίξις τις γίνεται καὶ λοξή ἡ κίνησις.

ρβ' Περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῇ οὐρανῷ χρωμάτων αἵματωδῶν καὶ χασμάτων.

Β Φαίνονται αἵματιώδη χρώματα δῆθεν ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅταν μέγαν νέφος εἰς τὰ πλάγια τοῦ λαμπροῦ τυγχάνῃ· καὶ πάλιν ὅταν νέφος μελάγχρουν ὑποκάτω τοῦ λαμπροῦ συναχθεῖ. Ἄλλ' εἰ μὲν εἰς τὰ πλάγια εἴη τὸ νέφος, τότε δὴ κατὰ διάκλασιν αὐγῶν γίνεται ἡ δρασις. Χάσματα δὲ φαίνεται, ὅταν τὸ μέλαν νέφος καὶ τὸ λαμπρὸν ἐν τῷ αὐτῷ ὡσιν ἐπιπέδῳ, καὶ τὸ μὲν μέλαν ἔσω συνεισθήκῃ, τὸ δὲ λαμπρὸν ἔξω. Τηνικαῦτα δὲ ἡ ὄψις τοῦ μὲν λαμπροῦ μᾶλλον ἀντιλαμβανόμενη, τοῦ δὲ μέλανος βραδύτερον, χάσμα δοκεῖ ὄραν, ὅπερ παρὰ τὴν φαντασίαν τοῦ μέλανος χρώματος γίνεται.

ργ'. Περὶ μεγέθους ἡλίου καὶ σελήνης καὶ γῆς.

Γ Ὁ ἥλιος πρὸς τὴν γῆν κατὰ τὸν ἀστρονομικώτατον Ἀρίσταρχον, μείζονα λόγον ἔχει ἢ ὃν τὰ ἑξακ.σ. χίλια ὀκτακόσια πεντήκοντα ἑννέα, πρὸς τὰ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι. Ἡ δὲ διάμετρος αὐτοῦ πρὸς τῆς γῆς διάμετρον, μείζονα λόγον ἔχει, ἢ ὃν τὰ δεκαεπένεκα πρὸς τὰ τρία. Καὶ αὖθις ἡ τοῦ ἡλίου διάμετρος τῆς διαμέτρου τῆς σελήνης, μείζων ἐστὶν ἢ ὀκτωκαιδεκαπλασίον. Καὶ πάλιν ὁ ἥλιος πρὸς τὴν σελήνην μείζονα λόγον ἔχει, ἢ ὃν τὰ μωλβ' πρὸς ἓν. Ταῦτα δὲ οὐχ ἀπλῶς οὕτως καὶ ἀναποδείκτως παρὰ τοῖς ἀστρολόγοις προτείνονται, ἀλλὰ μετὰ γεωμετρικῶν καὶ ἀναντιβῆρητικῶν ἀποδείξεων. Περὶ ὧν οὐ καιρὸς νῦν λέγειν, ἀλλὰ τὸ, θεϊότατε βασιλεῦ, τὰ προβλήματα ἀναποδείκτως τε ὡς δεξάμενος, τὰς ἀποδείξεις ὕστερον ἐπιζήτει με.

ρδ'. Περὶ ἐκλείψεως ἡλίου.

Δ Ὁ κύριος ἐκλείψις ἐπὶ τοῦ ἡλίου γίνεται. Οὐ γὰρ ἐκλείπει ποτὲ τὸ ἡλιακὸν φῶς, ἀλλ' ἐπισκότησις. Ἐπισκοτεῖται δὲ, ὅταν ἐν τοῖς ἐκλειπτικοῖς συνδέσμοις κατὰ κάθετον αὐτῷ ἡ σελήνη γένηται. Ὑπὸ ταύτην γὰρ οἰκούντων ἡμῶν, ἐπισκιάζει τοῖς ὀμμασιν ἡμῶν τὸ ἡλιακὸν φῶς. Πλήν δώδεκα δακτύλοις τὸ σῶμα τῆς σελήνης διαμετροῦντος οἱ ἀστρονόμοι, ἔστι μὲν ὅτε τῷ ἡλίῳ τῆς σελήνης σῶματι τὰς ἡλιακὰς αὐγὰς ἀντιφράττουσιν, ἔστι δὲ ὅτε ἐλάττωσι κτούτων. Ὅτε μὲν γὰρ τὴν ὑψηλότεραν ἀψίδα ἡ σελήνη φέρεται καὶ τὴν ἐγγίζουσαν τῷ ἡλίῳ, ὀλίγω ὤρει δοκεῖ τοῦτον ἐπισκιάζειν· ὅταν δὲ κατώτερον δέισιται, ἐπειδὴ εὐμεγέθους τηνικαῦτα τοῖς ὀμμασιν ἡμῶν ἐπιπίπτει, ἅπαντα τὸν ἥλιον ἀντιφράττει.

με'. Περὶ ἐκλείψεως σελήνης.

Ἐκλείπει ἡ σελήνη εἰς τὸ τῆς γῆς ἐπιπίπτουσα σκίασμα· φωτιζομένη γὰρ ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἢ γῆς, σκιάν ποιεῖ, ἀλλ' οὐ κυλινδρικήν, οἷον τὸ τοῦ κίονος ἐστὶ σχῆμα, ἀλλὰ κωνοειδῆ. Κῶνος δὲ ὁ στρόβιλος λέγεται, ὅστις ἀπὸ πλατείας βάσεως εἰς ὄξυ ἀπολύγει. Τοι-

αὕτη δὲ ἡ τῆς γῆς ἐστὶ σκιά. Διότι ὅταν τι σῶμα ὑπὸ ἰσομεγέθους φωτίζεται σώματος, κυλινδρική γίνεται ἡ σκιά· ὅταν δὲ ὑπὸ μείζονος, κωνοειδῆς. Μείζων οὖν ὁ ἥλιος τῆς γῆς ὢν, καὶ φωτίζων αὐτήν, κωνικήν ποιεῖ τὴν σκιάν. Ὅταν οὖν εἰς τὸ τῆς γῆς σκίασμα ἡ σελήνη ἐμπέσῃ, ἀμαυρὰ ἡμῖν φαίνεται καὶ οἶον ἐκλείπουσα. Καὶ ὅταν μὲν εἰς τὴν ῥίζαν ἐμπέσῃ τῆς σκιάς, τελείως ἐκλείπτει. Ὅταν δὲ εἰς τὴν κορυφήν, ἀμυδροτέρα, διότι τῆς κωνοειδοῦς σκιάς ἡ μὲν βάσις πλατυτέρα, ἡ δὲ κορυφή βραχυτέρα.

Ἡς'. Εἰ θερμὸς ὁ ἥλιος.

Πλάτων μὲν ἅπαν τὸ αἰθέριον σῶμα ἐκ πυρός καὶ γῆς καὶ τῶν ἑτέρων δύο στοιχείων κατασκευάζων, εἰκότως ἂν εἶπῃ θερμὸν τὸν ἥλιον· Ἀριστοτέλης δὲ ἕτερον παρὰ τὰ στοιχεῖα τὸ τοιοῦτον σῶμα τιθεῖς, οὔτε θερμὸν λέγει τὸν ἥλιον, οὔτ' ἄλλην ποιότητα ἔχοντα. Ἐῖποι δ' ἂν ἐρωτώμενος, Πῶς μὴ θερμὸς ὢν θερμαίνει; Ὅτι κινούμενος τὸ ὑπέκκαυμα ποιεῖ καὶ τὸν περίγειον ἀέρα, κἀντεῦθεν θερμότητος τῆς ὑποκειμένης καθίσταται αἴτιος. Τοῦ δὲ ὑπέκκαυματος καὶ τὴν φύσιν καὶ τὸ ὄνομα, αὐτὸς πρῶτος ἐφεῦρε καὶ ὠνόμασεν. Ὑπέκκαυμα οὖν λέγει τὴν ἀναπεμπομένην ἀπὸ τῆς γῆς ἀναθυμίασιν θερμὴν καὶ ξηράν, καὶ οἶον καπνώδη. Αὕτη οὖν ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις μέχρι τῆς σελήνης ἀναγομένη διὰ κορυφήν, εἴτα κινουμένη κατὰ μέρος ἐξάπτει καὶ ὡς πῦρ φαίνεται, καὶ θερμαίνει τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν. Ὅτι δὲ ἡ κίνησις θερμότητα ποιεῖ, δηλοῦσιν αἱ ἀκίδες τῶν βελῶν· τῇ γὰρ κινήσει λούουσι τὸν ἐπικείμενον αὐτοῖς μολιῦθον.

Ἡζ'. Τίς ἡ οὐσία τῶν ἀστέρων.

Ἐάντων τῶν ἀστέρων τῶν τε γε ἀπλανῶν καὶ πλανητῶν κατὰ μὲν Πλάτωνα μία οὐσία, ἡ διαυγεστέρα τῶν στοιχείων μερίς, καὶ τὸ οἶον ἐξάφρισμα τούτων, κατὰ δὲ Ἀριστοτέλην ἡ ἐπίνοια τοῦ πέμπτου σώματος. Οὐ γὰρ ἐξονομάζει τὴν οὐσίαν αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν πάντα οὐρανὸν, καὶ τοὺς ἀστέρας ἅπαντας διὰ τὴν διάφορον κίνησιν πρὸς τὰ στοιχεῖα τὰ τέσσαρα, πέμπτον σῶμα καλεῖ. Τῶν δὲ συμπάντων ἀστέρων, ἑπτὰ μόνον εἰσὶν οἱ πλανῆται, κυρίως δὲ πέντε, ὁ γὰρ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη οὐ πεπλάνηται, ἀλλ' οἱ πέντε, διὰ τὸ δοκεῖν ἰσῆσθαι, καὶ ὑποποδίζεσθαι, πλανῆται ὠνομάσθησαν.

Ἡη'. Περὶ τῆς τῶν ἀστέρων φύσεως καὶ κινήσεως.

Οἱ μὲν ἀπλανεῖς ἀστέρες ἅπαντες ἐστηριγμένοι ὄντες, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, καὶ τῷ οὐρανῷ ἀμεταθέτως συγκινούμενοι, ἐπειδὴ περ οὗτος ἐξ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς φέρεται, τὴν αὐτὴν καὶ οὗτοι τῷ οὐρανῷ κινουῦνται κίνησιν. Οἱ δὲ πλανῆται διὰ τὴν ἀντίθετον ἀντέρεισιν καὶ ἰσόσταθμον ὑπὸ σοφῇ προνοίᾳ, ἵνα μὴ σύρρηξις ὑπὸ τῶν αὐτῶν καταδρόμων καὶ κυλισμάτων γένηται, κατὰ τὴν ἰδίαν καὶ φυσικήν κίνησιν ἐκ δύσεως εἰς ἀνατολήν φέρονται. Κινουῦνται δὲ καὶ ἐξ ἀνατολῶν εἰς δύσιν, ἀλλὰ τῷ οὐρανῷ συμπεριφερόμενοι· ὅθεν ὁ ἥλιος κατὰ μὲν τὴν ἰδίαν κίνησιν, τέσσαρας ὥρας πλήροι τοῦ ἐνιαυτοῦ, νῦν μὲν βόρειος, νῦν δὲ νότιος κινούμενος· καθὼ δὲ συγ-

A est. Nam quando ab æqualis magnitudinis corpore alterum illuminatur, umbra prodit cylindrica, at si a majore, coniformis. Jam major utique est sol tellure, igitur dum eam illuminat, conicam umbram efficit. Quando igitur in terræ umbram incidit luna, obscura fit ac veluti deficiens. Et quando in radicem sive inferiorem umbræ incidit partem, deficit tota. At quando in partem supremam, tunc non tota obscuratur, quandoquidem in coniformi umbra basis latior, fastigium angustius breviusque est.

96. Num sol sit calidus?

B Plato qui omne cæleste corpus ex igne, terra et duobus cæteris elementis componit, merito solem calidum affirmavit. At Aristoteles aliud præter illa elementa corpus cælo tribuens, nec calidum esse nec alia tali qualitate præditum affirmat. Quod si dixerit aliquis. Quomodo igitur, si calidus non est, calefacit? respondet, quod dum movetur sol excitat ὑπέκκαυμα, sive fuliginosos vapores, acrumque vicinum terræ, atque inde caloris subjecti est auctor. Ὑπέκκαυμα veluti fomitem flammæ concipiendæ primus dixit et naturam ejus explicavit Aristoteles, intelligens per illam vapores ex terra prodeuntes calidos siccosque ac veluti fuliginosos, qui ad lunam usque propter levitatem suam feruntur, atque moti et agitati ex parte succenduntur, et ignis instar apparent ac subjectam substantiam calefaciunt. Quod vero motus calorem generet, docent vel sagittarum cuspides, siquidem motus celeritate plumbum illis impositum liquefit.

C 97. Qualis sit astrorum substantia?

Omnium siderum inerrantium, errantiumque secundum Platonem una substantia est, pars nempe subtilior splendidiorque quatuor elementorum, et illorum veluti despumatio. Aristoteles vero quintum quoddam corpus de illis cogitandum relinquit, neque enim nominat quæ sit stellarum substantia, sed cælum omne universaque sidera, quia diverso motu quam elementa quatuor prædita sunt, quintum corpus appellat. Ex omnibus porro stellis septem tantummodo sunt planetæ sive errantes, vel proprie quinque tantummodo, sol enim et luna non errant, at illi quinque quia videntur jam stare jam retrogredi, errantes dicti sunt.

98. De stellarum rotatione ac motu

D Stellæ inerrantes universæ fixæ sunt, ut ait Aristoteles, et sine ulla transpositione una cum cælo moventur, quod cum ab oriente feratur versus occidentem, eadem et illæ cum cælo motione circumferuntur. Planetæ vero propter contrarium et æqualem renixum, a sapienti providentiâ, ne ex consimili cursu et volutione conflictus esset, proprio et naturali motu feruntur ab occidente in orientem. Quamquam et ipsi ex oriente moventur in occidentem, sed una cum cælo circumagitati: unde sol propria motione quatuor anni tempora implet, jam in septentrione jam in meridionali parte constitutus; prout vero movetur eodem motu

cum cœlo ex oriente in occidentem, dies facit et A κινείται τῷ οὐρανῷ ἐξ ἀνατολῆς εἰς δύσιν, ἡμέρας καὶ noctes. νύκτας ποιεῖ.

99. *Quales figuræ stellarum?*

Cum multiplices figuræ sint, ut triangulares, quadrangulares, cubicæ, pyramidales aliæque planiformes, pulcherrima est sphaerica. Itaque eorum et stellæ omnes sphaerica figura præditæ sunt, quod et ex lunæ illuminationibus perspicuum est. Siquidem illa ob gibbositatem suam non simul tota a sole, sed paulatim crescenti lumine illustratur. Fas certe erat corpore ætheria in pulcherrimam figuram aptari, mentis figuræ æmula. Sicut enim mens in se reflectitur, sic et ætherium corpus a mente directum et ad mentem conversum in semet vergit.

100. *De ordine stellarum.*

Cum in duo genera stellæ dividantur, inerrantium errantiumque, inerrantes planetis altiores sunt, non tamen ipsæ omnes in eadem cœli summitate constitutæ, sed aliæ aliis sublimiores. At septem planetæ sub inerrantibus locum sortitæ sunt, primus quidem Saturnus, post hunc Jupiter, inde Mars, hinc Sol, deinceps Venus, ac sub Venere Mercurius, et postrema Luna. Post illam sequuntur quatuor elementa de quibus dixi. Definita porro singulis planetis tempora suæ cujusque motionis, admirandum inter se concentum sive symphoniam habent.

101. *Unde lumen habent stellæ?*

Neque inerrantium ulla stellarum, neque planetæ omnes, sed sola luna a sole illuminatur. Igitur et pars ejus lucida semper soli obversa est, neque unquam tota caret luna lumine, sed usquequaque dimidia pars ejus lumine gaudet. Nam in conjunctione sive novilunio gibbus nobis obversus lucis est expers, at superior ut ita dicam calvaria illuminata est. In plenilunio vicissim hemisphaerium ad nos vergens totum est lucidum, superius autem illud expers luminis. Inter novilunium vero ac plenilunium pro ratione qua a sole distat, sit nobis vel corniculata, vel dimidiata vel decrescens, aut enim minus quam dimidium ejus illuminatur, aut dimidium, aut plus dimidio.

102. *De stellarum significatione, et quomodo hiems et æstas fiat?*

Significatio stellæ est, quando oriens vel cum sole exorta ut canis, vel orion, aut acturus, aut alia quædam fixarum, aerem quatuor anni temporibus alterat. Nam et Moyses hoc subinnuit cum ait: *Krunt in signa, et in tempora, et in annos.* Stella siquidem matutino vel vespertino ortu suo aliquam ex aeris affectionibus significat. De æstate vero et hieme atque cæteris anni temporibus sciendum est, quod quando sol nobis est australis, et super capite nostro fertur, facit æstatem; et quando in austrum abit, hiemen facit; quando au-

κινείται τῷ οὐρανῷ ἐξ ἀνατολῆς εἰς δύσιν, ἡμέρας καὶ νύκτας ποιεῖ.

100. Ποταπὰ τῶν ἀστέρων τὰ σχήματα.

Πολλῶν ὄντων σχημάτων, τριγώνων, τετραγωνικῶν, κυβικῶν, πυραμειδῶν καὶ τῶν λοιπῶν εὐθυγραμμικῶν, κάλλιστόν ἐστι τὸ σφαιροειδές. Ὁ ταῖνον οὐρανὸς καὶ σύμπαντες οἱ ἀστέρες τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος ὄντα τυγχάνουσι. Καὶ δῆλον ἀπὸ τῶν τῆς σελήνης φωτισμῶν. Διὰ γὰρ τὸ κέρτωμα ταύτης οὐκ εὐθὺς ὅλη παρὰ τοῦ ἡλίου φωτίζεται, ἀλλὰ κατὰ τὸ βραχὺ τὴν ἀβύσσιν δέχεται τοῦ φωτός. Ἔδει γὰρ τὸ αἰθέριον σῶμα τῶν καλλίστων τῶν σχημάτων ἀποτορνεύεσθαι. Νοῦ γὰρ μιμεῖται τὸ σχῆμα. Ὡσπερ ὁ νοῦς ἐπιστρέφει πρὸς ἑαυτὸν, οὕτω δὲ καὶ τὸ αἰθέριον σῶμα συννεύει πρὸς ἑαυτὸ, ὑπὸ νοῦ κυβερνώμενον, καὶ πρὸς νοῦν ἐπιστρέφόμενον.

101. Περὶ τάξεως ἀστέρων.

Εἰς δύο μέρη τῶν ἀστέρων διαιρουμένων, εἰς τὸ ἀπλανές καὶ τὸ πλανώμενον, οἱ μὲν ἀπλανεῖς τὴν ὑψηλοτέραν τάξιν τῶν πλανητῶν ἔχουσι, οὐκ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ αἰθερίου σώματος κείμενοι καὶ φερόμενοι, ἀλλ' οἱ μὲν ὑψηλοτέρου αὐτῶν εἰσιν, οἱ δὲ ταπεινότεροι. Οἱ δὲ ἐπιτὰ πλανῆται μετὰ ἀπλανεῖς τετάχεται, ὧν πρῶτός ἐστιν ὁ τοῦ Κρόνου λεγόμενος ἀστὴρ, καὶ μετὰ τούτου ὁ τοῦ Διὸς, καὶ ὑπ' αὐτὸν ὁ τοῦ Ἄραρος, εἶτα ὁ Ἥλιος, μεθ' ὃν Ἀφροδίτη καὶ μετὰ ταύτην Ἑρμῆς, καὶ τελευταῖον ἡ Σελήνη. Μεθ' ἧν τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ὡσπερ εἶρήκαμεν. Ἐρισμένοι δὲ τούτοις εἰσὶ καὶ οἱ χρόνοι τῶν κινήσεων, θαυμασίαν τὴν συμφωνίαν ἔχοντες.

102. Πόθεν φωτίζονται οἱ ἀστέρες;

Οὔτε τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων οὐδεὶς, οὐδὲ πάντες οἱ πλανῆται, ἀλλ' ἡ σελήνη μόνη παρὰ τοῦ ἡλίου φωτίζεται. Διὰ τοῦτο καὶ πεφωτισμένον αἰεὶ μέρος αὐτῆς πρὸς τὸν ἥλιον νέμειται, οὐκ ἔστι δὲ ὅτι ἀφώτιστος παντάπασιν ἐστὶν ἡ σελήνη, ἀλλ' αἰεὶ ἐνδέδεται φῶς ἡμισέληνον. Ἐν μὲν οὖν ταῖς συνόδουσι ἀφώτιστον μὲν ἐστὶ τὸ πρὸς ἡμᾶς αὐτῆς κέρτωμα, πεφωτισμένον δὲ τὸ ἄνω φαλάκρισμα. Ἐν δὲ ταῖς πανσελήνοισι τὸ μὲν νεῦον πρὸς ἡμᾶς ἡμισφαίριον αὐτῆς ἄλοφάδες ἐστὶ, τὸ δ' ἄνω ἡμίτομον, φωτὸς ἄμοιρον. Μεταξὺ δὲ τῆς συνόδου καὶ τῆς πανσελήνου κατὰ τὸ μέτρον τῆς πρὸς τὸν ἥλιον διαστάσεως, μηναιδῆς γίνεται, καὶ διχότομος, καὶ ἀμφίκυρτος, ἡ γὰρ ἔλαττον τοῦ ἡμίσεως φωτίζεται, ἡ κατὰ τὸ ἥμισυ, ἡ κατὰ τὸ πλεόν.

103. Περὶ ἐπισημασίας ἀστέρων, καὶ πῶς γίνεται χειμῶν καὶ θέρος;

Ἐπισημασία ἐστὶν, ὅταν ἐπιτέλλων ἀστὴρ καὶ συνανατέλλων τῷ ἡλίῳ ὡσπερ ὁ καλούμενος κύων, καὶ ὄριων, καὶ ὁ ἀρκτοῦρος, ἢ ἕτερός τις τῶν ἀπλανῶν, ἀλλοιώσῃ τὸν ἀέρα, κατὰ τοὺς τέσσαρας καιροὺς τοῦ ἔτους. Τοῦτο γὰρ Μωϋσῆς ὑπαινίσσεται λέγων, Ἔσονται εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς, καὶ εἰς ἐνιαυτούς. Ἐπισημαίνεται γὰρ τι ὁ ἀστὴρ τῶν περὶ τῶν ἀέρα παθῶν, εἴωαν ἐπιτολήν ἢ ἐσπερίαν ποιοῦμενος. Περὶ μὲντοι γε θέρους ἢ χειμῶνος καὶ τῶν λοιπῶν ὄρων ἰστέον, ὡς ὅταν μὲν ὁ ἥλιος βόρειος ἡμῖν γένηται, καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς κινῶιτο, θέρος

ποιεῖ· ὅταν δὲ πρὸς νότον ἀπέλθῃ, χειμῶνα ἐργάζεται, καὶ ὅταν μὲν κατὰ τὸν κριὸν τὸ ζώδιον γένηται, ἴσημερίαν ποιεῖ· ὅταν δὲ κατ' ἄντικρυ διαπορεύηται τῶν χηλῶν, μετοπώραν καὶ ἴσημερίαν αὐθις.

ργ'. Πόσας ἐκάστη τῶν πλανητῶν ὁ χρόνος τῆς περιόδου;

Τοῖς πλανηταῖς πᾶσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ μεγέθους τῶν σφαιρῶν καὶ τοῦ μέτρου τῶν ἀπυστάσεων χρόνους ὀρισμένους ἀφώρισεν ὁ θεὸς, τῶν κινήσεων. Καὶ ὁ μὲν Κρόνος ἅτε ὑψηλότερος τῶν ἄλλων, καὶ μείζονα κύκλον περιερχόμενος διὰ τριακονταετίας τὴν αὐτοῦ περίοδον ἐκπληροῖ. Ὁ δὲ Ζεὺς εὐθὺς μετ' αὐτὸν ὄν διὰ δωδεκαετίας. Ὁ γὰρ Ἄρης διὰ δύο καὶ ἡμίσεως ἐνιαυτῶν. Τῶν δὲ Ἥλιος καὶ τῆ Ἀφροδίτη καὶ τῆ Ἑρμῆ ἰσόδρομος ἡ περίοδος καὶ ἐνιαύσιος. Ἡ δὲ Σελήνη διὰ κθ' ἡμερῶν πρὸς τῆ ἡμισεῖα ἀποκαθίσταται. Εἰ δὲ τις μουσικώτερον ἄπτοι τὸν τῶν τοιούτων ἀριθμὸν, τὴν τοῦ Δημιουργοῦ σοφίαν θαυμάσεται πῶς ἅπαντες οἱ τῶν συμφωνιῶν λόγοι ἐν τοῖς τοιούτοις ἐμφαίνονται, ὁ δὲ διὰ πασῶν, ὁ δὲ διὰ πέντε, καὶ διὰ τεσσάρων.

ρδ'. Περὶ κομήτου.

Ὁ κομήτης ἐν τῷ ὑπερκαύματι γίνεται· ὅταν γὰρ ἐξαφθῇ τι μέρος τοῦ ὑπερκαύματος διὰ τὴν κίνησιν, ὡς εἰρήκαμεν, καὶ ἡ μὲν λεπτή σύστασις εἶη, διατρέχει εὐθὺς τὸ ἐξαφθὲν κατὰ διάδοσιν, καὶ γίνεται ὁ καλούμενος διάφτων ἀστήρ. Εἰ δὲ παχύτερα εὐρεθῇ ἡ ὕλη, κατέχεται ἐκεῖσε τὸ σπέρμα τοῦ ἐξαφθέντος πυρός, καὶ ποιεῖ τὸν κομήτην. Εἰσὶ δὲ τῶν κομητῶν τὰ σχήματα διάφορα, διὰ τὴν διάφορον τῆς ὕλης ἕξασιν, ἡ γὰρ κατὰ μῆκος μόνον ἐστὶν ἡ ἕξαψις, καὶ γίνεται ὁ καλούμενος δοκός· ἢ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος, καὶ ἀποτελεῖται ὁ κυρίως καλούμενος κομήτης, ἢ ἐν βάρει ἔχει οἶον ἀποσπινθηρισμούς τινας, καὶ καλεῖται πωγωνίας. Ἔστι δὲ ἕτερα ὀνόματα τῶν κομητῶν περὶ ὧν ἐροῦμεν προΐοντες.

ρε'. Περὶ ὕετοῦ, καὶ χαλάζης, χιονος, πάχνης καὶ δρόσου.

Κομηταὶ μὲν καὶ γαλαξίας, ἔτι δὲ δοκίδες καὶ διέφτωντες, καὶ τ' ἄλλα τὰ εἰρημένα, ἐν τῇ καπνώδει γίνονται ἀναθυμιάσει· ὕετος δὲ καὶ χάλαζα καὶ χιῶν καὶ πάχνη καὶ δρόσος ἐν τῇ ἀτμώδει ἀναφροῶ, ἧτις μετὰ τὴν καπνώδη διακέχυται· ὑγρὰ τὴν φύσιν ἐκ τῆς γῆς, καὶ αὐτὴ ἀναφερομένη. Αὕτη γὰρ ἡ ἀτμώδης ἀναθυμίασις ἢ ὑγρὰ καὶ θερμὴ, ἢ ἀλλοιοῦται καὶ μεταβάλλεται εἰς ὕδωρ, καὶ εἰ μὲν λαμπρότερον κατέλθῃ, ὕετον ποιεῖ, εἰ δὲ κατὰ μέρος ἐνεχθῆ, ψεκάδα· ἢ πήγνυται μόνως καὶ ποιεῖ χιῶνα, ἢ μεταβάλλεται πρότερον, εἰθ' οὕτως πήγνυται καὶ γίνεται χάλαζα. Εἰ μὲν οὖν ἀνω κρυφισθῇ ἡ ἀτμὴ, ταῦτα ποιεῖ. Εἰ δὲ ἐν τῷ περιγεῖρ σταλῆ ἀέρι ἢ πήγνυται, καὶ γίνεται ὁ παγετός. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης αἴτιον τούτων ἁπάντων τὴν ψυξίν λέγει.

ρς'. Περὶ ἱριδος.

Ἡ ἱρίς τὸ καλούμενον τόξον παρὰ τοῖς πολλοῖς, τῆ φύσει μὲν ἀνυπόστατόν ἐστι, καὶ φάντασμα τῆς

Λtem versatur in ariete, æquinoctium efficit: quando autem ex adverso positus canori chelas attigerit, autumnum, alterumque affert æquinoctium.

103. *Quanti temporis periodus singulis planetis sit tributa?*

Singulis planetis Deus tempora definita statuit motionum, secundum proportionem magnitudinis sphaerarum, et mensurae qua distant. Saturnus igitur tanquam caeteris sublimior et majorem describens circulum, triginta annorum spatio periodum suam explet et absolvit. Jupiter ipsi proximus annis duodecim. Mars duobus et dimidio. Soli, Venerique ac Mercurio æqualis periodus unius anni est constituta. Luna undetriginta diebus et dimidia. Quod si quis musice numeros hosce consideraverit, sapientiam Conditoris mirabitur, siquidem omnes rationes harmonicas in illis observare licet, octavam, quintam quartamque.

104. *De cometa.*

Cometa generatur ex fuliginosa materia; quanto enim pars hujus per motum, ut diximus, succenditur, et tenuior illa compages fuerit accensa, statim procurrit ulterius, fitque stella cadens sive quam discurrentem appellant. Si vero materia fuerit crassior, semen ignis succensi ibi continetur, et cometam efficit. Sunt et variae formae cometarum propter diversimodam materiae illius succensionem. Nam quaedam in longum modo fit, et vocant trabem, aut in longum et latum, unde proprie dictus cometa nascitur, aut in profundum habet quasdam veluti descintillationes, et vocatur pogonias sive barbatus. Sunt et aliae cometarum appellationes, quas sermone procedente dicemus.

105. *De pluvia, grandine, nive, pruina et rore.*

Cometae quidem et circulus lacteus, trabesque et stellae cadentes aliaeque de quibus jam dixi, ex fuliginosis vaporibus nascuntur. Pluvia autem grandaque, et nix ac pruina et ros ex vaporibus exhalantibus fit natura humidis, effluentibus sese post fuliginosos illos, et ex terra ipsis etiam sursum ascendentibus. Hæ enim exhalationes vaporesque humidi ac calidi aut in aquam vertuntur et mutantur, quæ si conspectior descendat, facit pluviam, si minutatim demittatur, rorem, aut modo concrecant, faciuntque nivem, aut in aquam prius mutantur ne deinde congelascunt, unde grando nascitur. Hæc fiunt quando levitate elati vapores altius ascenderunt; si vero in proximo terræ aere subsistant, ibique congelent, generatur pruina. Caeterum Aristoteles horum omnium causam statuit esse frigus.

106. *De iride.*

Iris quem vulgus arcum vocat, natura non subsistit, sed imaginatio est videntium, dum radii ab

oculis in illam incidunt ac deinde refringuntur atque ita arcus figuram referunt. Vere autem arcum representat iris, nunquam enim circulum, sed semper semicirculo minorem majoremve. Ut plurimum a sole, rarius etiam a luna apparet, et de die frequentius, rarius noctu: sæpius prope horizontem, minus frequenter circa meridianum. Non raro simul duo conspiciuntur irides, estque singulis color triplex. Interior zona puniceum habet, altera viridem, tertia colorem croceum ac veluti subpurpureum, constatque iris inæqualibus et dissimilibus nubibus.

107. De halone.

Etiam quod in sublunari regione apparet veluti halonium, tantum ita videtur, neque substantiam habet propriam, cæterum multa illi sunt iridis naturæ contraria. Frequentius enim conspicitur ut circulus perfectus, hand ita sæpe minor circulo, crebriusque circa lunam quam circa solem, et de die minus frequenter quam de nocte, sæpissimeque circa meridianum, at prope horizontem rarer: et unica semper uniusque coloris, nimirum albicantis, ac consistit ex nubibus æqualibus et similibus. Oritur et halo ex visionis refractione. Oportet vero id quod visum refringit esse læve ac pellucidum, ut ibi species visibilis appareat. Cæterum halonis quoque circulus et iridis figura rationibus demonstrantur geometricis, quas ægre admittunt regni aures.

108. De virgīs.

Quæ in aere apparent tanquam virgæ, neque luci adversæ consistunt iustar iridis, neque perpendiculariter exstant sub illa, ut halo, tantumque conspiciuntur de die, et circa solem modo, et circa horizontem maxime occidentalem, rarius etiam in meridiano, fiuntque ex inæqualibus et dissimilaribus nubibus perinde ut iris. Habent et ipsæ triplicem colorem, multa enim virgīs et iridi communia sunt, excepta figura, quæ iridi est imperfectus circulus, cum virgæ sint in rectam lineam conformatae. Fiunt vero per refractionem, visione ex una nube delabente in alteram, atque inde refracta ad aliam nubem candicantem. Quando itaque Aristoteles de virgīs loquens, ait refringi visionem in sole, noris candicantem nubem isto in loco nomine solis intelligi.

109. De parheliis.

Multa sunt parheliis communia cum virgīs, nam et hi per transversum a luce oriuntur, et de die solummodo, nec nisi circa solem, et maxime circa occidentalem horizontem vel meridianum. Cæterum virgæ in nubibus inæqualibus ac dissimilaribus generantur perinde ut irides, parheliis autem halonis in modum in æqualibus ac similibus. Ac virgæ quidem triplici colore sunt ut halo. De illis vero sciendum est, quod tunc refractione a nube

ὁρώσης ὕψους, ἀκτίνων ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν προσπιπτουσῶν, εἶτα δὴ ἀνακλωμένων, καὶ τὸ τοῦ τόξου σχῆμα ἐμφαινουσῶν. Ἔστι δὲ ὡς ἀληθῶς τόξον ἀντικρὺς κατὰ τὸ σχῆμα, οὐδέποτε γὰρ φαίνεται κυκλωτέρης, ἀλλ' ἢ ἑλάττων ἢ πλέον ἡμικύκλου. Φαίνεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἀπὸ τοῦ ἡλίου, σπανίως δὲ ἀπὸ τῆς σελήνης, καὶ μάλιστα μὲν ἡμέρας, σπανίως δὲ νυκτός, καὶ πλεῖστον μὲν ἐπὶ τὸν ὀρίζοντα, σπανίως δὲ περὶ τὸν μεσημβρινὸν κύκλον. Πολλάκις δὲ ἐν ταυτῇ καὶ δύο φαίνονται ἱριδες. Ἔστι δὲ πᾶσα ἱρις τρίχρους. Ἡ μὲν γὰρ ἐντὸς αὐτῆς ζώνη φοινικὴ ἢ δὲ δευτέρα πράσινα, ἢ δὲ τρίτη ἀλουργός, καὶ οἷον ὑποπόρφυρος. Συνίσταται δὲ ἐπὶ ἀνωμάλοις καὶ ἀνομοιομερέσι νέφεσι.

ρζ. Περὶ τῆς ἄλω.

Καὶ τὸ ὑπὸ τῆν σελήνην δὲ φαινόμενον οἷον ἀλώνιον, κατ' ἐμφασίν ἐστιν, ἀλλ' οὐ καθ' ὑπόστασιν, τὰ ἐναντία δὲ ἔχει τῆς ἱριδος. Ἐπὶ μὲν γὰρ τὸ πλεῖστον κύκλος φαίνεται τέλειος, σπανιώτερον δὲ ἐλάττων κύκλου. Καὶ περὶ μὲν τῆν σελήνην μάλιστα, ἑλάττων δὲ καὶ περὶ τὸν ἥλιον φαίνεται, καὶ νυκτός μὲν πλέον, ἑλάττων δὲ ἡμέρας. Καὶ περὶ μὲν τὸν μεσημβρινὸν κύκλον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σπανίως δὲ περὶ τὸν ὀρίζοντα. Καὶ μία αἰὲ καὶ μονοχρῶς, ἦτοι λευκὴ, καὶ συνίσταται ἐπὶ ὀμαλοῖς καὶ ὀμοιομερέσι νέφεσι. Γίνεται δὲ καὶ αὕτη ἐξ ἀνακλάσεως τῆς ὕψους. Αἰεὶ δὲ τὸ ἐνοπτον, ἀφ' οὗ ἀνακλάται, εἶναι καὶ λεῖον καὶ οὐσιανὲς, ἵνα ἐκείσε ἐμφαίνηται τὸ εἶδωλον τοῦ ὁρατοῦ. Ἔστι δὲ ἡ ἀπόδειξις καὶ τοῦ τῆς ἄλω κύκλου, καὶ τοῦ τῆς ἱριδος σχήματος γεωμετρικῆ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δυσπόριστος βασιλικῆ ἀκοῆ.

ρη'. Περὶ ῥάβδων.

Αἱ φαινόμεναι οἷον ῥάβδοι κατὰ τὸν ἀέρα, αὐτὲ κατάντικρυ συνίστανται τοῦ λαμπροῦ, ὡσπερ ἡ ἱρις, οὔτε κατὰ κάθετον, ὡσπερ ἡ ἄλω. Φαίνονται δὲ ἡμέρας μόνον, καὶ περὶ τὸν ἥλιον μόνον, καὶ περὶ τὸν ὀρίζοντα μάλιστα τὸν δυτικόν, ἑλάττων δὲ καὶ ἐν τῇ μεσημβρινῇ, καὶ ἐπὶ ἀνωμάλιον, καὶ ἀνομοιομερῶν νεφῶν ὡσπερ καὶ ἡ ἱρις. Κίσει δὲ τρίχρους ἡ πολλὴ γὰρ συγγένεια ταῖς ῥάβδοις καὶ τῇ ἱριδι πλὴν τοῦ σχήματος, ὅτι ἡ μὲν ἱρις ἀποτετμημένος κύκλος ἐστίν, αἱ δὲ ῥάβδοι καθ' ὀρθογωνίαν τέτανται. Γίνονται δὲ αὗται κατὰ ἀνάκλασιν προσπιπτούσης τῆς ὕψους, ἀπὸ νέφους εἰς νέφος, κάκσιον ἀνακλωμένης πρὸς ἕτερον νέφος λευκόν. Ὅταν δὲ λέγη Ἀριστοτέλης περὶ τῶν ῥάβδων, ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἀνακλάται ἡ ὄψις πρὸς τὸν ἥλιον, γινώθι ὅτι ἥλιον νῦν τὸ λευκὸν νέφος ἐκάλειεν.

ρθ'. Περὶ παρηλίων.

Πολλὴν κοινωνίαν ἔχουσιν οἱ παρήλιοι πρὸς τὰς ῥάβδους ἡ γὰρ καὶ οὗτοι ἐκ πλαγίων τοῦ λαμπροῦ γίνονται, καὶ ἡμέρας μόνον, περὶ τὸν ἥλιον μόνον, καὶ μάλιστα περὶ τὸν ὀρίζοντα τὸν δυτικόν ἢ τὸν μεσημβρινόν ἢ πλὴν αἱ μὲν ῥάβδοι ἐπὶ ἀνωμάλιον γίνονται νεφῶν, καὶ ἀνομοιομερῶν, ὡσπερ ἡ ἱρις ἡ οἱ δὲ παρήλιοι ἐπὶ ὀμαλῶν καὶ ὀμοιομερῶν, ὡσπερ ἡ ἄλω. Καὶ αἱ μὲν ῥάβδοι τρίχρους κατὰ τὰ τῆς ἱριδος χρώματα, οἱ δὲ παρήλιοι μονό-

χροσι, καὶ λευκοὶ κατὰ τὸ χροῖμα τῆς ἄλω. Περὶ δὲ τῶν παρηλίων ἐκεῖνο χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἡ ἀνάκλασις ἀπὸ τοῦ νέφους γίνεται πρὸς τὸν ἥλιον, τοῦ νέφους πυκνοτέρου ὄντος καὶ στερεομένου, παρὰ τὸ ἐν ταῖς ῥάβδοις, καὶ ὀμαλοῦ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ λευκὸς φαίνεται ὁ παρήλιος, ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ὀμαλοῦ ἐν καὶ τοῦτο καὶ συντόμως ἀνακλᾶται ἢ ὄψις,

ρι'. Περὶ ἀνέμων.

Ὁ ἀνεμος οὐκ ἔστιν ἀήρ κινούμενος, ὡς Ἰπποκράτης ὁ Κῶος ἰατρὸς οἶεται, ἀλλ' ἐκ τῆς καπνώδους ἔστιν ἀναθυμιάσεως. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ ἀέρος κίνησις ἐκλυτος ὑπάρχει καὶ χαλαρὰ, ἡ δὲ τοῦ ἀνέμου, τυραννικὴ καὶ βιασιώτατη, ὡς δηλοῦσιν οἱ σεισμοὶ, οἱ κινούμενοι τὴν γῆν, οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἔστιν ὁ σεισμὸς, εἰ μὴ ὑπάγειος ἀνεμος. Τεσσάρων δὲ ὄντων, ὡς συντόμως εἶπειν, καθολικῶν ἀνέμων, ἀπηλιώτης μὲν καὶ ζέφυρος οὐκ εἰσὶ σφοδρότατοι, βορρᾶς δὲ καὶ νότος τυραννικώτεροι· διότι ἐν μὲν τῆ βореῖᾳ καὶ νοτίᾳ πόλῳ, ἐνθεν ὁ βορρᾶς καὶ ὁ νότος πνεῖ, μὴ γινόμενος ὁ ἥλιος οὐ θερμαίνει τὰ ἐκεῖσε χωρία, ἀλλὰ μένει ψυχρὰ ψυχρὰ δὲ ὄντα αἰεὶ ἐνικμά εἰσιν, ὥστε ὀμβρίων πολλῶν γενομένων διὰ τὴν ψύξιν. Εἴτα, τῆς γῆς διαβρόχου γενομένης, πολλὴ καπνώδης ἀναθυμιάσις ἐκδίδεται, καὶ διὰ τοῦτο, σφοδροὶ ἀνεμοὶ γίνονται, ὁ βορρᾶς καὶ ὁ νότος. Ἐν δὲ ταῖς ἀνατολικαῖς καὶ δυτικαῖς χωρίοις κινούμενος ὁ ἥλιος οὐκ ἔχ' ψύξιν γίνεσθαι πολλήν, ἐνθεν δὲ οὔτε πολὺς ὕετός γίνεται, οὔτε ἡ πολλὴ καπνώδης ἀναθυμιάσις, ἅτε τῆς γῆς μὴ διαβροχουμένης, καὶ οὐ γίνονται διὰ τοῦτο ἀνεμοὶ σφοδροὶ ἐντεῦθεν. Πλὴν ἐν μὲν τοῖς νοτίοις μέρεσι πλείον μὲν ἔστιν ἡ γῆ, οὐκ ἐνικμος δὲ, ἐν τοῖς βореῖοις ὀλίγη μὲν, ἀλλ' ἐνικμος. Διὰ γὰρ τὴν ψύξιν ὀμβροὶ γίνονται, καὶ διὰ τὸ ἐνικμον τῆς γῆς πολλὴ γίνεται ἡ καπνώδης ἀναθυμιάσις, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ πλῆθος αὐτῆς. Ἐνθεν τοι καὶ οἱ σφοδροὶ ἀνεμοὶ ἀπὸ τῶν νοτίων εἰσὶ καὶ τῶν ἀρκτέων μερῶν, ὡς ἂν ἐκεῖ γινομένης πολλῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως. Ἐν γὰρ τῇ ἀνατολῇ καὶ δύσει οὐ γίνονται σφοδροὶ, ἅτε τοῦ ἡλίου ἐκδαπανῶντος τὴν ἐκεῖσε γενομένην ἀναθυμιάσιν, καὶ οὐκ ἐῶντος ὀποσεῖναι. Καλοῦνται δὲ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἀρκτου βορέαι, οἱ δὲ ἀπὸ μεσημβρίας, νότοι. Αἰτία δὲ ἔστι τῆς λοξῆς τοῦ ἀνέμου κινήσεως, ἡ τοῦ παντός κυκλοφορία, τὴν καπνώδη ἀναθυμιάσιν κάτωθεν ἀνωῦσαν πλανῶσα, καὶ τῆδε κάκεισε μεταφέρουσα. Γίνονται δὲ οἱ βόρειοι ἐτησίαι ἀνεμοὶ μετὰ ἡμέρας εἴκοσι τῆς θερινῆς τροπῆς, μετὰ τὴν τοῦ κωνάστρου ἐπιτολήν. Τηνικαῦτα γὰρ τῆς γῆς λυομένης, γίνονται αὔραι ψυχραὶ βόρειοι, αἵτινες ἐτησίαι λέγονται. Εἰσὶ δὲ νότιοι ἐτησίαι ὡς ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸ πᾶν νότου. ἀλλ' ἡμῖν ἀνεπαίσθητοι. Εἰσὶ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς νότου ἐτήσιοι ἀνεμοὶ. Οὗτοι δὲ μετὰ ἑβδομήκοντα ἡμέρας τῆς χειμερινῆς τροπῆς ἄρχονται πνεῖν, τοῦ ἡλίου ὄντος ἐν Ἰχθύσι. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἰσημερινῆς δύσεως, πνεῖ ὁ ζέφυρος, ἀπὸ δὲ τῆς ἀνατολικῆς ἰσημερίας πνεῖ ἀπηλιώτης. Καὶ αὔραι ἀπὸ τοῦ ἀρκτικού μὲν πόλου πνεῖ ὁ ἀπαρκτίας, ἀπὸ δὲ τοῦ νότου πνεῖ ὁ νότος. Καὶ πάλιν ἀπὸ μὲν τῆς θερινῆς ἀνατολῆς πνεῖ ὁ καικίας, ἀπὸ δὲ τῆς χει-

ad solem, cum nubes densior est et solidior quam in virgis, lævisque et æqualis, quamobrem et albicante colore parhelius apparet, quoniam ab lævitate illa unus idemque color servatur, et a densitate magis faciliusque visus refringitur.

χρῶμα διασώζεται, καὶ ἀπὸ τοῦ πυκνοῦ ῥαδίως μᾶλλον

110. De ventis.

Ventus non est agitated aer, ut Hippocrates Cous medicus sibi persuasit, sed ex vapore atque exhalatione terræ oritur. Aeris quippe motus languidus est ac remissus, venti tyrannicus ac vehementissimus, ut demonstrant terræmotus, qui nihil aliud sunt quam subterranei venti. Cum vero, ut breviter dicam, quatuor sint venti catholici sive cardinales, ex his subsolanus ac zephyrus non adeo incitati sunt, sed violentissimi boreas atque auster. Quoniam nimirum ad septentrionalem atque australem polum ubi boreas et auster spirant, sol longius absens illa non calefacit, ita ut frigida mancant: frigidaque cum sint, semper sunt humida, imbribus plurimis propter frigiditatem ibi cadentibus. Hinc deinceps terra humectata multos emitlit vapores exhalationesque, unde venti vehementes nascuntur boreas atque auster. At enim in orientalibus atque occidentalibus partibus versans sol non patitur multum frigus fieri, unde nec multa pluvia, nec multi vapores atque exhalationes ex terra quippe non adeo humectata, hinc nec venti inde impetiosi spirant. Cæterum in australibus partibus plus quidem terræ est, sed minus humida, at in septentrionalibus non adeo multa est terra, sed admodum humida. Sane a frigore imbres oriuntur, et a terræ humiditate non ab magnitudine multi vapores nullæque exhalationes. Hinc etiam vehementes venti ex australibus et borealibus veniunt partibus, quod ibi multi vapores ex terra exhalant. In oriente autem et occidente non sunt venti tam immiles, sole nimirum vapores ibidem prodeuntes consumente nec permittente subsistere. Porro ventos ab septentrione flantes vocamus boreas, ab meridie notos sive austros. Causa obliqui ventorum motus est circumrotatio orbis terrarum, quæ vapores deorsum tendentes divertit et huc atque illuc transfert. Etesiae venti Septentrionales spirant post viginti dies ab æstivo solstilio, ortumque evincunt, tunc siquidem solutis nivibus auræ frigidae flant boreales, quas etesias appellant. Spirant et australes etesiae ab australi parte orbis terrarum, sed eas nos percipere non possumus. Veniunt tamen et ex parte australi nobis propiore etesiae venti, sed quæ post septuagesimum diem a bruma sive hiberno solstitio incipiunt spirare, quando sol est in Piscibus. Ab occidente æquinoctiali flat zephyrus, ab oriente æquinoctiali subsolanus: atque a septentrionibus sive arctico polo aparetias, a meridie auster. Ab oriente solstitiali æstivo cæciam, a brumali occasu liba vocant. A brumali oriente spirat curus sive vulturnus, ab

occasu solstitiali æstivo argestes quem Ptolemæus A appellat japyga. Atque hi octo venti e diametro sibi invicem opponuntur. Alius ventus est ab una sectione poli arctici, et vocatur boreas sive meses, spirans inter cæciam aparciamque. Alius ex altera poli arctici sectione et vocatur thrascias, inter aparciam atque japygem. Alius ex sectione una poli australis flat eurouolus, medius inter eurum atque austrum. Et alius denique ex sectione poli australis altera libonotus, inter austrum et liba, dictus etiam Phœnicias. Atque boreales quidem venti frequentes sunt, minus intensi tamen, quoniam a valde humidis spirant regionibus. Australes minus frequentes propter defectum materia, intensiores vero propter terrarum ex quibus veniunt siccitatem. Ex his ventis nubilosus esse solent cæcias, boreas et aparcias : fulgurales boreas, aparcias, thrascias et argestes. Ex nube prorumpens, conepham Græci appellant, est boreas et nubes obducens meses atque aparcias. Grandinem affert aparcias, thrasciasque et argestes : æstum auster, zephyrus atque eurus. Cæterum zephyrus natura quidem sua frigidus est, quatenus autem in æstate spirat, ascitium calorem obtinet : boreas vero exhalationum multitudine nubes semper absorbet, ac serenitatem inducit, nisi frigidus fuerit : si vero fuerit frigidus, vapores spissat indeus atque antequam nubem summoveat, facitque pluviam. Atque contrarii quidem venti spirare eodem tempore non possunt. Qui porro apud nos flat auster, non a polo australi sive austro orbis terrarum spirat, sed ab æstivo tropico.

111. De typhone.

Typhon venti genus est quod Homerus procellam vocat, Aristoteles typhonem, quod densus hic spiritus τῶπται et verberat ac prosternit quidquid ei se obtulerit. Causa ejus sunt crassiores vapores de super e nubibus recta deorsum descendentes in terram vel in mare, qui in resistantem quamdam incidentes materiam retro pelluntur. Quando quidem vero repercussa horum pars propter succedentes alios vapores resurgere prohibetur, ad obliqua feruntur perfringuntque, atque etiam ibi occurrentibus quæ renituntur aliis partibus, iterum disperguntur faciuntque helicem sive vorticem venti, qui a terra et a mari in sublime attolit quæcunque corpora apprehenderit. Hic est ventus quem D nonnulli typhonem appellant.

112. De ecnephia.

Ecnephias etiam genus est, parumque a typhone diversum. Sed non cernitur ecnephias, oculis autem sentitur typho, utpote qui crassissimam materiam, vapores fuliginosos ex nube secum vehit. Ecnephiam sopit pluvia, sed typhoni compescendo impar est, qui a boreali vento tollitur et exstinguitur. Nihil aliud porro est ecnephias vehemens quam typho, et typho remissus haud diversus est ab ecnephia. Sæpius et ex frigidis oris per calida loca spirantes et alterati venti flant calidum, et ex

μερινῆς δόσειος πνεῖ ὁ λίψ. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς χειμερινῆς ἀνατολῆς ἐξείσιν ὁ εὐρος, ἀπὸ δὲ τῆς θερινῆς δόσειος πνεῖ ἀργέστης, ὃν ὁ Ἱπτολεμαῖος ἰάπυγα προσκαγορεύει. Καὶ οὗτοι μὲν οἱ ὀκτὼ ἄνεμοι κατὰ διάμετρον ἀλλήλων εἰσίν. Ἐτερος δὲ ἄνεμος ἀπὸ τῆς μιᾶς τομῆς ἐστὶ τοῦ ἀρκτικού πόλου, καὶ καλεῖται βορέας ἢ μέσης, μεταξὺ πνέων καικίου καὶ ἀπαρκτίου. Ἄλλος δὲ ἀπὸ τῆς ἄλλης τομῆς τοῦ ἀρκτικού, καὶ καλεῖται οὗτος θρασκίας, μεταξὺ ὧν ἀπαρκτίου καὶ ἰάπυγος. Πάλιν δὲ ἀπὸ τῆς μιᾶς τομῆς τοῦ νοτίου πόλου πνεῖ ὁ εὐρόνοτος μεταξὺ ὧν εὐρου καὶ νότου. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐτέρας τομῆς ὁ λιθόνοτος, μεταξὺ ὧν λιθός καὶ νότου, ὅς καὶ Φοινικίας καλεῖται. Καὶ τὰ μὲν βόρεια πνεύματα, πολλὰ μὲν, οὐκ εὐτονα δὲ, διὰ τὸ ἀπὸ πολλῆς ὑγρότητος πνεῖν· τὰ δὲ νότια ὀλίγα μὲν διὰ τὴν ἐνδαίαν τῆς ὕλης, εὐτονα δὲ διὰ τὴν τῆς γῆς ξηρότητα. Τούτων τῶν ἀνέμων ἐπινέφελοι μὲν καικίας καὶ βορέας, ἀπαρκτίας· ἀστραπαῖοι δὲ βορέας, ἀπαρκτίας, θρασκίας καὶ ἀργέστης. Ἐκνεφίας δὲ ὁ βορρῆας καὶ νεφελώδης μὲν μέσης καὶ ἀπαρκτίας, χαλαζιώδης δὲ ἀπαρκτίας καὶ θρασκίας καὶ ἀργέστης, καυματώδης δὲ νότος καὶ ζέφυρος καὶ εὐρος· ὁ δὲ ζέφυρος κατ' οὐσίαν μὲν ἐστὶ ψυχρός, καθὼ δὲ ἐν τῇ θέρει πνεῖ νοθευόμενος θερμαίνεται, ὁ δὲ βορέας διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἀναθυμιάσεως αἰεὶ ἀποσοβεῖ τὰ νέφη, καὶ εὐδίαν ποιεῖ, πλὴν ἴταν μὴ ψυχρός· εἰ δὲ εἴη ψυχρός, παχύνει τὴν ἀτμίδα πρὶν ἢ ἀποσοθῆσαι τὸ νέφος καὶ ποιεῖ ὑετόν. Καὶ οἱ μὲν κατ' ἀντικρυς ἄνεμοι οὐ δύνανται ἄμα πνεῖν, ὁ δὲ καθ' ἡμᾶς νότος οὐκ ἀπὸ νότου τοῦ παντός πναῖ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ θερινοῦ τροπικοῦ.

ρ:α'. Περὶ τυφῶνος.

Ὁ τυφῶν ἀνεμός ἐστίν, ὃν ὁ μὲν Ὅμηρος θύελλαν ὀνομάζει, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τοῦ παχὺ εἶναι τὸ πνεῦμα, καὶ οἶον τύπτον τὸ παρατυχόν, τυφῶνα. Αἰτία δὲ τούτου, ἀτμίς παχεῖα ἀνωθεν ἀπὸ τῶν νεφῶν φερομένη κατ' εὐθὺ ἐπὶ τὸ κάταντες, ἢ κατὰ τῆς θαλάσσης, ἥτις προσπταίουσα τινὶ ἀντιτύπῳ ὀνόματι ἀναπάλλεται εἰς τοῦπίσω. Ἐπειδὴ δὲ κωλύεται τὸ ἀντιπαλλόμενον αὐτοῦ μέρος εἰς τοῦπίσω ἀναπάλλεσθαι· ὑπὸ τοῦ ὀπισθεν ἐπακολουθοῦντος αὐτοῦ μέρους, ἐπὶ τὰ πλάγια διακλάται, εἶνα κάκεισε ἀντιτύπῳ συναντήσασα μέρος, πάλιν σκορπίζεται, καὶ γίνεται ἐλιξ, ἥτοι συστροφή τοῦ ἀνέμου, μστεωρίζουσα καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῆς θαλάττης τὰ ἐπιτυχόντα σώματα. Οὗτός ἐστιν ὁ ἄνεμος ὁ καλούμενος παρά τινων τυφῶν.

ρ:β'. Περὶ ἐκνεφίου.

Ἄνεμός ἐστι καὶ ὁ ἐκνεφίας σχεδὸν ὁ αὐτὸς τῷ τυφῶνι. Πλὴν ὁ μὲν ἐκνεφίας οὐχ ὁράται, ὁ δὲ τυφῶν ὁράται, διὰ τὸ ποχυμερεστέραν οὐσίαν συνεφέλλεσθαι ἐκ τοῦ νέφους τὴν καπνώδη ἀναθυμιάσιν. Καὶ τὸν ἐκνεφίαν παύει ὑετός, τὸν δὲ τυφῶνα οὐχ ἱκανός ἐστὶ παῦσαι, ἀλλ' ὁ βορέας αὐτὸν κατασθύνουσιν. Οὐδὲν δὲ ἕτερόν ἐστίν ἐκνεφίας, ἢ τυφῶν ἐπιτεταμένος. καὶ ὅσον μὲν κατὰ τὸ εἶδος ταυτόν ἐστὶν ἐκνεφίας καὶ τυφῶν, κατὰ δὲ τὴν ἐπίτασιν καὶ ἄνεσιν διαφέρουσιν. Ὁ μὲν γὰρ τυφῶν ἐπιτεταμένος ἐστίν

ἐκνεφίας, ὁ δὲ ἐκνεφίας ἀνειμένος τυφῶν. **Α** καλιδίς flantes in medio frigidæ permisti auræ frigidæ affluunt. οἱ μὲν ἀπὸ ψυχρῶν τύπων πνέοντες ἄνεμοι, νοθεύονται διὰ μέσου θερμῶν τύπων θερμοὶ καταπνέουσιν· οἱ δὲ ἀπὸ θερμῶν κερκνύμενοι ψυχρῶν διὰ μέσου ἀέρι, ψυχροὶ διαρρέουσιν.

ριγ'. Περὶ κεραυνῶν.

Ὁ κεραυνὸς οὐκ ἔχει τὸ φλέγον, λεπτομερῆς γὰρ ἐστὶν ἢ οὐσία αὐτοῦ, ὅθεν ταχέως διερχόμενος τὰ σώματα διὰ τὴν λεπτότητα οὐ καταφλέγει αὐτά. Ἔνθεν τοι καὶ κεραυνὸς ὠνόμασται ἀπὸ τοῦ οὐκράτης, εἶναι καὶ μὴ φλέγειν. Πᾶν γὰρ λεπτομερέστερος ὢν, ὡς εἴρηται, ὑξότατα τὸ σῶμα δίσσειν, ὥστε μήτε καίειν, μήτε μελαίνειν. Ὅθεν καὶ τινες ἀργῆτα τοῦτον ὠνομάκασιν ἔτι λαμπρῶν. Ἄργον τὸ λευκόν. Ἐῖ γὰρ πῦρ ἐστὶ καὶ φύσει ἔχει τὸ καίειν, ἀλλ' ἢ λεπτότης καὶ ἢ ταχύτης τῆς διόδου μὴ ἐγγχρονίζουσα τῷ σώματι ἄκαυστον τοῦτο ἔξ. Πᾶν γὰρ τὸ καῖον, οὐ μόνον μεγέθους οἰκείου δεῖται πυρὸς τοῦ καῦσαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ καὶ ἐμβραδῦναι τῷ καυστῷ σώματι. Παρὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν οὐ φλέγει ὁ κεραυνός.

ριδ'. Περὶ πρηστῆρος.

Ὁ πρηστῆρ καταφλέγει, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοῦνομα. Πρηστῆρ γὰρ ἀπὸ τοῦ πρήθειν ἢ ἐμπικρῆν ὠνόμασται. Φλέγει δὲ διὰ τὸ συνεπιπᾶσθαι μεθ' ἑαυτοῦ παχυμερεστέρην οὐσίαν ἐκ τοῦ νέφους καὶ ταύτην ἐμφορῶν. Τοῦτου δὲ πρηστῆρος καὶ προηγεῖται πνεῦμα, καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ, τὰ μέλλοντα ἐμπικρῆσθαι, πρῶτον πνεῦμα τοῦ πρηστῆρος θειῶδες ὄν πλήττει καὶ ῥήγνυσι, ὅθεν καὶ τὰ κεραυνωθέντα μένει δισστηκότα ἐπὶ χρόνον τινά. Τοῦτο δὲ τὸ πνεῦμα οὐ προηγεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ σύνεστι τῷ πρηστῆρι καὶ ἐπακολουθεῖ. Σποράδην δὲ διαχεόμενον καὶ λεπτομερέστερον ὢν, βροντὰς ποιεῖ καὶ ἀστραπὰς, καὶ ἐξαφθὲν μὲν ποιεῖ κεραυνὸν καὶ ἀστραπὴν καὶ πρηστῆρα, μὴ ἐξαφθὲν ὄν, ἐκνεφίαν καὶ τυφῶνα. Ταῦτα δὲ πάντα κατὰ ἐκπυρηνισμόν γίνονται.

ριε'. Πῶς συνέστηκεν ὁ κόσμος;

Τὴν σύστασιν ὁ κόσμος ἔλαβεν ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ κινήσεως τῶν στοιχείων. Ἐπειδὴ γὰρ τούτων τὰ μὲν εἰσι κορυφήτατα, οἷον τὸ πῦρ καὶ ὁ ἀήρ, τὰ δὲ βαρύτερα, οἷον ὕδωρ καὶ γῆ, τὰ μὲν ὅσα βαρύτερα κάτω τοῦ παντός ὑπεκχόητο, τὰ δ' ὅσα μετέωρα, εἰς τὸ πῦρ ἐξεφέρετο. Πᾶν δὲ ἀπὸ γῆς φερόμενον ἄνω ἐστὶ. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν οἷον περικεκλασμένος καὶ κυρτός ὁ κόσμος ἐστὶ. Συνθλιβομένων δὲ τῶν σωμάτων ἀλλήλοις, ἢ τοῦ ὕδατος ἐγενήθη φύσις, βευστικῶς δὲ καὶ τοῦτο φερόμενον ἐκόλλανε τοὺς ὑπεκκειμένους τόπους, καὶ τοὺς κοίλουμένους τύπους θαλαττίους ἐποίησεν. Ἐκ μὲν οὖν τῶν ὑποκαθιζόντων σωμάτων ἐγενήθη ἡ γῆ· ἐκ δὲ τῶν μετεωριζομένων ὁ οὐρανός, πῦρ, ἀήρ.

ρις'. Εἰ ἓν τὸ πᾶν;

Ὁ πολλοὶ κόσμοι σωματικοί, κατ' ἐπίνοιαν τῶν φιλοσόφων, εἰσὶν· ἀλλ' εἰς τέλειος, καὶ οὐδὲ κυρίως ἓν ὠνομάζεται (πῶς γὰρ ἓν ὁ κόσμος σύνθετος ὢν καὶ πολυμερής;), ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλα τῶν μερῶν αὐτοῦ ἔνωσιν, τὴν τοῦ ἑνὸς ἔχει προσηγορίαν. Κυρίως γὰρ ἓν ὁ θεός, ὡς ὑπὲρ πᾶσιν ἀπλότητα.

113. De fulminibus.

Fulmen non solet incendere, substantiam enim habet subtilissimam, unde corpora celeriter transiendo propter subtilitatem ea non inflammat. Inde et Græcis dictus κεραυνός quasi οὐκράτης quod facile permeet, neque adeo accendat; subtilissimum enim cum sit, ut dixi, celerrime corpus pervadit ut nec inflammet neque nigrum faciat, unde et nonnulli vocant ἀργῆτα sive candens, ἀργόν enim candidum significat. Quanquam enim fulmen ignis est, quod natura urit at subtilitas velocitasque transitus non per momentum immorans corpori, illud relinquit sine ustione. Quidquid enim urit, non modo magnitudine debita indiget ad urendum, sed etiam ut corpori urendo per aliquod tempus immoretur. Ob hanc itaque causam non inflammat nec urit fulmen.

114. De pretere sine igneo turbine.

Preter incendit et inflammat, ut nomine etiam ipso indicatur. Dicitur enim preter Græcis est a vocabulo πρήθειν quod accendere significat. Accendit autem, quia ex nube secum vehit crassiorem materiam eamque inflammat. Præcedit preterem ventus, quod inde constat, siquidem quæ inflammari debent, prius a spiritu preteris sulfureo percelluntur rumpunturque, unde et fulmine tacta per aliquod tempus hiant. Nec tantum præcedit preterem ventus, sed comitatur etiam, et sequitur. Latius ac passim diffusus et subtilior si fuerit, tonitru facit et fulgur; si inflammetur, efficit fulmen, et fulgur, preteremque. Ex non inflammato sunt eneephias ac typho. Cæterum omnia hæc contingunt per violentam excussionem.

115. Quomodo experit mundus?

Mundus subsistere cœpit a natura et motu elementorum. Horum enim cum quædam levia sint ut ignis et aer, alia gravia, ut aqua et terra, graviora ad inferiores partes universi subsiderunt, levia ut ignis sursum sese extulerunt. Quidquid vero terræ imminet, sursum est. Propter hanc causam mundus circumquaque flexus est ac gibbosus. Attritis vero invicem corpusculis, aque prodiit natura, quæ fluxu suo subjecta loca excavavit, ei spatia mari recipiendo fecit. Ex subsidentibus igitur corporibus terra facta est, ex levibus et sublimibus cælum, ignis, aer.

116. Num unum sit hoc universum?

Non multi sunt mundi corporales, ut quibusdam philosophis persuasum (sed unus perfectus, licet non proprie unum dicitur, quomodo enim unum fuerit mundus ex tot et tam diversis compositus?), verum propter partium ejus invicem unionem unum appellatur. Cæterum proprie unum Deus est omni

simplicitate sublimior, quæcunque vero infra Deum sunt, non proprie sunt unum, sed propter unionem et participationem ex uno, ita dicuntur. Nam et mens unum est et multa. Quotquot enim sunt res, tot etiam mens est, nam et exempla illorum in se continet. Etiam animæ, quæ et multo magis dividua est, contingit multa esse, nec minus elementis ac corporibus. Quandoquidem igitur accuratæ unionis etiam mundus est particeps, propterea unum appellatur, et quoniam perfectus est unus et solus, nec multi sunt mundi.

117. *De vacuo.*

Vacuum non omnes, sed aliqui in scriptis suis inducere atque nominare philosophi, aiuntque illud esse omni spoliatum corpore, veluti invisibile quoddam chaos, et ante mundum fuisse statuunt, deinde elementis prodeuntibus et cælo circumrotatione sua corpora omnia colligante ac constringente, vacuum quidem intus relictum nullum fuisse, extra cæli vero ambitum omne vacuum esse, quod infinitum in infinito spatio licet cogitare. Hanc sententiam omnino rejicit Aristoteles, et nusquam admittit vacuum, neque intra mundum neque extra. At Cleomedes philosophus intra mundum reperiri negat, extra vero illum dari vacuum, vehementer contendit,

118. *De loco.*

Locus secundum vocabuli vim est aliquid, quod corpus vel rem incorporalem potest complecti. Quoniam igitur materia complectitur formam, materia formæ quæ res incorporalis est, possit dici locus. Sic spatium desertum ac vacuum, quandoquidem corpora recipere potest, non male locus corporum dicetur. Proprie vero locus est extremum quod ambit corpora; ita aer ambit corpora naturalia, sed non aer quicunque, non enim ille qui montibus sublimior et proximus cælo est, sed inferior ejus pars nos ambit. Hæc igitur aeris superficies corporum nostrorum est locus.

119. *De spatio, quod philosophi χώραν appellant.*

Arithmetici χώραν vocant intervallum intelligibile inter numeros, inter unum et duo, inter duo et tria, quatuor atque ita deinceps. Quoniam enim non continuus est numerorum ordo, sed discretus, intervalla inter numeros χώρας appellantur. Sed et χώραν vocant philosophorum aliqui partem ac veluti regionem receptaculi corpus capientis, uti dolii quod capit vinum. Si enim ponatur ventrem dolii tantummodo vino plenum, non quidem totum dolii corpus, sed tantum venter ejus circumferentia sua vinum comprehendit, atque hujusmodi partem philosophi quidam χώραν regionem vocant, quam non absurde aliquis etiam locum appellaverit.

120. *Num mundus sit animatus.*

Nostra christianorum sententia ne summis quidem auribus admittit animatum esse mundum, quem providentia gubernari novimus. Ac præstantissimi philosophi Plato et Aristoteles, qui que hos sequuntur, et anima et mente præditum esse mundum

Ἄ Ὅσα δὲ μετὰ Θεοῦ, οὐ κυρίως ἓν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἑνωσιν καὶ μετοχὴν τοῦ ἑνός, οὕτω πρᾶσσομεθα. Καὶ γὰρ καὶ ὁ νοῦς ἓν ἐστὶ καὶ πολλὰ. Ὅσα γὰρ τὰ ὄντα, τσαῦτα καὶ ὁ νοῦς, ἐπεὶ καὶ παραδείγματα τούτων ἐν ἑαυτῇ περιέχει. Πολλὰ καὶ ἡ ψυχὴ (διαιρητὴ γὰρ πολλῶν πλείον), τὰ στοιχεῖά τε καὶ τὰ σώματα. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἑνώσεως ἀκριβοῦς καὶ ὁ κόσμος κακοκινῶνθηκεν, ἓν διὰ τὴν ἑνωσιν ὀνομάζεται, καὶ διὰ τὴν τελειότητα τῶν στοιχείων αὐτοῦ εἰς ἓστι καὶ μόνος ἀλλ' οὐ κόσμοι πολλοί.

ριζ'. Περὶ κενοῦ.

Τὸ κενὸν οὐ πάντες, ἀλλ' ἔτι τῶν φιλοσόφων εἰσῆνεγκάν τε τῷ λόγῳ καὶ ὀνομάσασιν. Ἀποφαίνονται δὲ τοῦτο παντὸς σώματος ἔρημον, οἷον τι χάος ἀόρατον. Καὶ φασὶ τοῦτο προὑποκεῖσθαι τοῦ κόσμου. Εἶτα τῶν στοιχείων γεγονότων καὶ τοῦ οὐρανοῦ τῇ κυκλοφορίᾳ τὰ σώματα πάντα συσφίγγαντος, κενὸν μὲν ἐντὸς μηδὲν ἀπολελεῖσθαι, τὸ δὲ ἐκτὸς τῆς ἑξω περιφέρειας αὐτοῦ ὅλον κενὸν εἶναι, ἄπειρον ἐν ἀπέριρῳ τόπῳ ἐμφανταζόμενον. Τοῦτον δὲ τὸν λόγον Ἀριστοτέλης μὲν ἀπογινώσκει παντάπασι, καὶ οὐδαμῶς τίθεται οὔτε ἐντὸς τοῦ κόσμου, οὔτε ἐκτὸς. Κλεομήδης δὲ ὁ φιλόσοφος, ἐντὸς μὲν τοῦ κόσμου οὐ φησὶν εἶναι κενὸν, ἐκτὸς δὲ καὶ πάνυ βιάζεται.

ριθ'. Περὶ τόπου.

Ὁ τόπος ὡς τ' ὄνομα δηλοῦν, πρᾶγμα ἐστὶ δεκτικὸν σώματος, ἢ ἀσωμάτου φύσεως. Ἐπεὶ οὖν ἡ ὕλη τὸ εἶδος διέχεται, τόπος λέγοιτο ἂν ἡ ὕλη τοῦ εἶδους ἀσωμάτου δὲ τὸ εἶδος. Πάλιν, ἐπεὶ τὸ διάστημα ἔρημον ἔν καὶ κενὸν, σώματα δύνανται δεῖξασθαι, τόπος σωμάτων εἴη ἂν τὸ διάστημα. Κυρίως δὲ τόπος ἐστὶ τὸ ἔσχατον τοῦ περιέχοντος μέρος τὰ σώματα. Οἷον, ὁ ἀήρ περιέχει τὰ φυσικὰ σώματα, ἀλλ' οὐ πᾶς ὁ ἀήρ· οὐ γὰρ καὶ ὁ ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἢ ὁ πλησίον τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ τὸ ἔσχατον μέρος αὐτοῦ περιέχει ἡμᾶς· αὕτη οὖν ἡ τοῦ ἀέρος ἐπιφάνεια, τόπος ἐστὶ τῶν ἡμετέρων σωμάτων.

ριθ'. Περὶ χώρας.

Χώρα ἐστὶ κατὰ τοὺς ἀριθμητικούς, τὸ νοητὸν τῶν ἀριθμῶν διάστημα, οἷον τὸ μεταξὺ τοῦ ἑνός καὶ τῶν δύο, καὶ τοῦ τρία, καὶ τοῦ τέσσαρα, καὶ τοῦ ἑξαχθῆς. Ἐπεὶ γὰρ οὐ συνεχῆς ἐστὶν ἡ τάξις τῶν ἀριθμῶν, διαστήματα χώρας ἐπινομάσασιν. Χώραν πάλιν τινὲς τῶν φιλοσόφων εἰρήκασιν τὴν μερικὴν τοῦ περιέχοντος τὸ σῶμα περιοχὴν, οἷον ὁ πίθος περιέχει τὸν οἶνον. Ἰποκρίσθω δὲ ὁ οἶνος περὶ κοίτης, ἀλλ' οὐχ ὅλον τὸ σῶμα τοῦ πίθου τὸν οἶνον ἐδέξατο, ἀλλὰ μόνη ἡ κοίτη αὐτοῦ περιφέρειαι. Τοῦτο γοῦν τὸ μέρος χώραν φασὶ τῶν φιλοσόφων τινὲς. Οὐκ ἀπεικόντως δὲ τοῦτο καὶ τόπον τις ὀνομάσειεν.

ρκ'. Περὶ ἐμψυχῆς ὁ κόσμος.

Ὁ μὲν καθ' ἡμᾶς λόγος, οὐδὲ ἀκροθιγῶς τὸ ὡσαύτως ἐμψυχον εἶναι τὸν κόσμον προσίσταται, προνοία μὲν τοιγαθὴ διοικούμενον. Οἱ δὲ τελειότεροι τῶν φιλοσόφων, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ ἄλλοι τούτοις ἐπηκολούθησαν, καὶ ἐμψυχον, καὶ ἔννον σαφῶς ἀπερή-

ναντο. Ἐγκλείσθαι δὲ οὐ τὰς ψυχὰς ἐν τε τῷ οὐρανῷ καὶ ταῖς ὑποκειμέναις σφαίραις, ἀλλ' ἀνάπαλιν τὰ σώματα τῶν θειοτέρων ἡρτῆσθαι διωρίκασιν. Διακείσθαι μὲντοι καὶ ὑπὸ φύσιν αὐτὰ νενομίκασιν, οὐκ ἀντικείσθαι μὲντοιγε τὴν φύσιν οὔτε ταῖς ψυχαῖς τούτων οὔτε ταῖς νοεραῖς διατάξεσιν, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν μάλιστα καθευδύεσθαι. Ἄλλ' οὐδὲ δεσμεύεσθαι τὰς ψυχὰς, ἢ τοὺς νοῦς τοῖς τούτων φήθησαν σώμασιν, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνων ἐξάπτεσθαι καὶ καταλάμπεσθαι.

ρκα^β. Εἰ ἀγέννητος ὁ κόσμος καὶ ἀφθαρτος.

Οὔτε ἀγέννητος παρ' ἡμῖν ὁ κόσμος δοξάζεται, οὔτε ἀφθαρτος, γεγεννησθαι τε γὰρ αὐτὸν παρὰ τῆς Γραφῆς καὶ φθαρῆσθαι μεμαθήκαμεν. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ ἀγέννητον αὐτὸν καὶ ἀφθαρτον τίθει. Πλάτων δὲ γεννᾶ μὲν αὐτὸν ἐν Τιμαίῳ, ἀποφαίνεται δὲ μηδὲ φθαρῆσθαι τὸν ἅπαντα χρόνον. Καὶ ἐπειδὴ ἀντίκειται αὐτῇ, ὅτι σύνθετος ὢν καὶ φθαρῆσεται: πᾶν γὰρ τὸ σύνθετον καὶ διαλυτὸν διαστέλλεται λέγων, ὅτι ὅσον μὲν ἐπὶ τὴν φύσιν, φθαρτός ἐστι, σῶμα γὰρ οὐ χωρεῖ ἀιδιότητα, ἀλλὰ οὐ ἀφθαρτον ἐπεισάκτως παρὰ τοῦ Θεοῦ κομίζεται. Ὁ δὲ γε Πρόκλος ἐν τοῖς ἐξηγητικοῖς τοῖς πρὸς Τιμαίον λόγοις, πειρᾶτα δεικνύοναι βικιότερον, ὅτι μηδὲ γεννητὸν ὁ Πλάτων τὸν κόσμον οἶσται, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀποφαίνεται, κατὰ δὲ τὸ σύνθετον, ἐπινοία γεννητὸν.

ρκβ^β. Εἰ τρέφεται ὁ κόσμος.

Οὐ πόρρω μοι εἰρηθείας εἶναι δοκοῦσιν οἱ τρέφεσθαι τὸν κόσμον ὑπολαμβάνοντες, εἴτε οὐρανὸν κόσμον κατονομάζουσιν ὡς ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ, εἴτε μετὰ τοῦ αἰθέρος καὶ τὰ στοιχεῖα. Εἰ γὰρ τελειώτατος ὁ κόσμος κατ' αὐτοὺς, μάλιστα δὲ καὶ ἀίδιος, πῶς ἂν δεηθείη τροφῆς; Ἴδὲ γὰρ ἀτελὲς καὶ ἐνδεὲς τρέφεται. Ἄλλ' οὐχὶ καὶ τὸ πλήρες καὶ ἀνευδεές. Ἴδὲ δὲ τὸ τρέφον προσθήκην τῷ τρεφόμενῳ ποιεῖ καὶ αὐξήσιν. αὐξηθείη ἂν καὶ κόσμος τρεφόμενος, ἀλλὰ καὶ φθίνοι κενούμενος ὥστε μείζων ὁ κόσμος ἐκ αὐτοῦ καὶ ἐλάττω γενέσθαι. Τοῦτο δὲ πρὸς τῷ ἀτόπῳ καὶ γελοῖον ἀντικρυς, εἰ οὖν οὔτε αὐξήσεως δεῖ τῷ κόσμῳ οὔτε κενώσεως, οὐ τροφῆς ἂν αὐτῷ δεήσει ποτέ.

ρκγ^β. Περὶ τάξεως κόσμου.

Ἐναντίοι πρὸς ἀλλήλους οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοὶ τὰ μέρη τοῦ κόσμου τίθεσσι. Τὸ δὲ ἀληθές, ὁ μὲν οὐρανός, ὡς μέγιστον σῶμα καὶ κυκλικόν, καὶ τὰ στοιχεῖα χωρεῖν καὶ συνέχειν δυνάμενον ἐκτὸς τούτων ἐξωκοδόμηται: ὑπὸ δὲ τὴν κοίλην αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, πρῶτα μὲν τὰ ἀπλανῆ τῶν ἄστρων τετάχεται, καὶ ὁ ζωδιακὸς κύκλος, εἶτα αἱ τῶν πλανημένων ἄστρων σφαῖραι τε καὶ φοραί, ὧν ἡ σελήνη τὸ τελευταῖον: ὑπὸ δὲ ταύτην εὐθὺς τὸ ὑπέκκαυμα οἶον ἢ τοῦ πυρὸς δύναμις, εἶτα ὁ ἀήρ, καὶ μετὰ τούτων τὸ στοιχεῖον τοῦ ὕδατος, τελευταῖον δὲ τὸ τῆς γῆς σῶμα τεθεμελιώται: καὶ πάντα μὲν ἐν πᾶσιν ἐστίν, ἕκαστον δὲ τῶν στοιχείων ὀλότητά τινα

aperite statuunt. Neque animas inesse cœlo et infra positis sphaeris, sed e contrario corpora ab illis tanquam diviniorebus dependere arbitrantur. Atque naturæ quidem etiam subjecta illa putant, sed naturam non adversari illorum animabus aut mentalibus legibus, sed ab illis maxime dirigi neque animas aut mentes ab corporibus illis suis existimant alligari, sed ab illis potius suspensa esse et illustrari corpora.

121. *Num mundus ingenitus sit et incorruptibilis.*

Neque ingenitus neque incorruptibilis apud nos christianos mundus esse docetur, quem et factum esse et perituum e Scriptura didicimus. Aristoteles vero et ingenitum illum et incorruptibilem ponit. Plato in *Timæo* tradit eum genitum esse, nullo autem tempore corrumpendum. Cui quoniam obijci potest, quod cum sit compositus etiam corrumpetur, quidquid enim compositum est etiam dissolvi potest, excipit ille ac respondet, quod naturæ suæ ratione utique sit corruptibilis mundus, corpus enim nullum in se habere sempiternitatem, sed a Deo accepisse esseque illi superadditum ut sit incorruptibilis. Proclus in commentariis sive explanationibus suis in *Timæum* omni contentione studet demonstrare, quod nec genitum Plato mundum senserit, sed tempore quidem ingenitum esse putat, vel ut rectius dicam confirmare anvititur, sed quatenus compositus est, genitum licet cogitare.

122. *Num mundus nutritur.*

Non longe mihi ab insania videntur abesse qui mundum nutriri existimant, sive cœlum tantummodo mundi nomine appellant, ut in *Timæo* Plato, sive una cum cœlo etiam quatuor elementa. Si enim, ut ipsi sentiunt, perfectissimus est mundus, maxime atque æternus, qui fieri potest ut cibo indigeat? Nutritur quippe quod imperfectum est et indigens, non vero plenum quod est, et cui nulla re est opus. Nam si per nutrimentum ei qui alitur additur aliquid et incrementum accedit, crescet etiam mundus si alitur, aut si alimento destituatur, marcescet. Erit itaque major se ipso aut minor mundus, quod perspicue absurdum ac ridiculum. Quare si nec incrementi nec evacuationis capax mundus est, neque nutrimento unquam indigebit.

123. *De mundi ordine.*

Græcorum philosophi in collocandis mundi partibus sibi ipsis invicem adversantur. Vera sententia est quod cœlum tanquam maximum corpus et circulare, atque elementa complecti ac continere aptum, extra illa structum est. Sub hujus concava superficie priamam quidem inerrantes stellæ ordinatæ sunt, et zodiacus circulus: deinceps planetarum orbes ac circuli, quorum infima est luna: infra hanc statim ὑπέκκαυμα illud sive fuliginosa exhalatio flammam concipere apta, hinc aer, et deinceps aquæ elementum, ac postremo loco terra fundata est. Sic omnia omnibus insunt, et elementum quodque universitatem quamdam sive totitatem, ut ita

dicam, habet circumscripam, et omnia invicem A περιγεγραμμένην ἔχει, καὶ πάντα ἀλλήλοις ἔγκει-
sunt superimposita. ται.

124. *Qua causa sit mundum hunc totum inclinari.*

Miror philosophos quosdam existimantes mun-
dum loco suo excidisse, situmque quem primum a
Conditor accepit perdidisse, polumque adeo bo-
realem in altiore partem elatum, australem vero
depressum infra terram, et æquinoctialem zonam
versus meridiem inclinatum esse. Usque adeo igno-
rant quod pro diverso climatum situ, poli jam su-
pra horizontem versantur, nec in mundo quidquam
ideo mutatur aut transponitur, quodque australe
clima habitandum sortitis polus borealis semper
conspicitur et capitibus eorum imminet, australis
vero infra terram occultatur. Neutiquam igitur mun-
dus in alteram partem inclinatus est, sed habitatio-
num situs, inclinationem sibi imaginatur.

125. *Quomodo quis per Græcorum demonstrationem
perspectum habere possit mundi finem.*

De ultima die et hora, secundum dictum Evan-
gelii, nemo novit nisi Pater, et coæternus ipsi
Filius, et Spiritus e Patre procedens. At Græci
etiam hanc scire vanis contendunt demonstrationi-
bus. Saturni maxima periodus est annorum ducen-
torum sexaginta quinque. Jovis annis viginti et
septem, Martis ducentis octoginta quatuor, Solis
mille quadringentis uno et sexaginta, Veneris mille
quadringentis uno et quinquaginta, Mercurii qua-
dringentis octoginta et octo, Lunæ denique viginti
quinque annis. Sed magna mundi periodus obsolvi-
tur annis millies septingentis ac quinquagies mille

et ter mille ac ducentis; illo tempore omnium pla-
netarum conjunctio fiet in tricesimo gradu cancri
vel primo leonis, atque tunc universali mundus
obruetur diluvio. Post absolutas periodos minorum
in planetis annorum, particulares accidunt eluvio-
nes; unicuique enim stellarum errantium maximæ,
mediæ et minores anni tributi sunt.

τῶν ἀστέρων, οἱ μερικοὶ κατακλυσμοὶ γίνονται.
καὶ ἐλάττονα ἔτη παράκειται.

126. *Quænam mundi dextra sint, quænam sinistra.*

Ab oriente occasum versus spectantibus dextra
mundi sunt septentrionalia, australia sinistra. Sed
ab occidente spectantibus ad orientem, australia
dextra sunt, sinistra septentrionalia: faciei que ob-
versæ sunt occidentales cœli partes, ad illas enim
fertur si quis procedat, post tergum vero sunt
orientales, ab his enim recedit. Quod si requiras
quænam superiora sunt in cœlo, quæ inferiora, alii
quidem philosophi quæ supra caput nostrum sunt
superiora statuunt, quæ his sunt opposita habent
pro inferioribus. At Aristoteles jam totum cœlum ut
superius respectu terræ considerat, jam quod supe-
rius vocavit appellat inferius, ac vicissim, nec sine
præclara et erudita demonstratione.

127. *De partium terræ mutatione.*

Partes terræ alterantur ratione siccitatis et humi-
ditatis, cum ex humidis fiunt siccæ vel ex siccis

ρχδ'. Τίς ἡ αἰτία τοῦτον τὸν κόσμον ὅλον ἐγκλι-
θῆναι.

Θαυμάζω τῶν φιλοσόφων ἐνίων τὸν κόσμον μετα-
πεσεῖν, καὶ τὴν πρώτην οἰομένων δημιουργίαν ὡς περ
ἔξοτι:σθεῖσιν τῆς οἰκείας τάξεως, καὶ τὸν μὲν βό-
ρειον πόλον μετεωρισθῆναι, ὑπόγειον δὲ γενέσθαι
τὸν νότιον, καὶ τὴν ἡσημερινὴν ζώνην ἐπὶ τὴν με-
σημέριαν μετακλιθῆναι. Τοσοῦτον γὰρ ἠγνοήκασιν,
ὅτι παρὰ τὴν διάφορον τῶν κλιμάτων θέσιν οἱ πόλοι
νῦν μὲν ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος κύκλου ἐστήκασιν, καὶ
ἀμετάθετον τὸ πᾶν διατηροῦσι, τοῖς δὲ τὸ βόρειον
κλίμα λαχούσιν οἰκεῖν, ὃ μὲν ἐκεῖσε πόλος μετέωρος
φαίνεται, καὶ ἀειφανής, ὃ δὲ νότιος ὑπὸ τὴν γῆν
κρύπτεται. Οὐ μετεκλίθη γοῦν ὁ κόσμος ἐπ' οὐδὲν
μέρος, ἀλλ' ἡ τῶν οἰκήσεων θέσις φαντάζει τὴν
ἐγκλίσιν.

ρχε'. Ἡθέεν ἂν τις γνοίη, Ἑλληνικαῖς ἀποδείξεσι τὴν
κόσμου συντέλειαν.

Περὶ τῆς τελευταίας ἡμέρας καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδε,
κατὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ
καὶ ὁ συναϊδὸς ἐκείνη Γίδς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ
τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον. Ἑλληγες δὲ βιάζονται
καὶ ταύτην εἰδέναι διὰ κενῶν ἀποδείξεων. Ὁ Κρόνος
ποιεῖ τὴν μεγίστην ἀποκατάστασιν δι' ἐτῶν διακο-
σίων ἑξήκοντα καὶ πέντε· ὁ Ζεὺς διὰ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ·
Ἄρης δὲ διὰ διακοσίων ὀγδοήκοντα πρὸς τοῖς τέσ-
σαρσιν· ὁ Ἥλιος διὰ χιλίων τετρακοσίων ἑξήκοντα
πρὸς τῶ ἐνὶ· Ἄφροδίτη διὰ χιλίων ἑκατὸν πεντή-
κοντα πρὸς τῶ ἐνὶ· Ἑρμῆς διὰ τετρακοσίων ὀγδοή-
κοντα καὶ ὀκτώ· ἡ Σελήνη δι' ἐτῶν εἴκοσι πέντε·
Ἡ δὲ κοσμικὴ ἀποκατάστασις γίνεται δι' ἐτῶν μυ-
ριάδων ἑκατὸν ἑξήκοντα καὶ πέντε πρὸς τρισχι-
λίαις διακοσίαις, καὶ τότε γίνεται σύνοδος πάντων
τῶν ἀστέρων κατὰ τὴν τριακυστὴν μοῖραν τοῦ καρ-
κίνου, ἢ τὴν πρώτην μοῖραν τοῦ λέοντος, καὶ τὴνι-
καῦτα γίνεται ὁ παντελής τοῦ κόσμου κατακλυσμός.
Κατὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐλαχίστων ἐτῶν
Ἐκάστη γὰρ ἀστὴρὶ πλανήτῃ μέγιστα καὶ μέσα

ρχς'. Τίνα δεξιὰ τοῦ κόσμου, καὶ τίνα ἀριστερά.

Τοῖς μὲν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δύσιν ὄρθωσιν, δεξιὰ
τοῦ κόσμου μέρη τὰ βόρεια, ἀριστερά δὲ τὰ νότια.
Τοῖς δ' ἀπὸ τῆς δύσεως πρὸς τὴν ἀνατολήν βλέπουσι,
δεξιὰ μὲν τὰ νότια ἀριστερά δὲ τὰ βόρεια. Καὶ
ἐμπρόσθια μὲν τοῦ οὐρανοῦ τὰ ἐσπέρια μέρη, ὅτι
πρὸς ταῦτα φέρεται κινούμενος, ὀπίσθια δὲ τὰ ἔτρα·
ἀπ' ἐκείνων γὰρ ὀρμᾶται. Τίνα δὲ κάτω τοῦ οὐρανοῦ
καὶ τίνα ἄνω, οἱ μὲν ἄλλοι τῶν φιλοσοφῶν τὸ μὲν
ὑπὲρ κεφαλὴν ἡμῶν ἡμισφαίριον ἄνω τιθέασιν, τὸ δὲ
ἀντίθετον κάτω, Ἀριστοτέλης δὲ νῦν μὲν ὅλον τὸν
οὐρανὸν ἄνω τῆς γῆς ἀποφάνεται, νῦν δὲ κάτω ἄνω,
πλὴν μετὰ θεωμασίας καὶ λογισμάτης ἀποδείξεως.

ρχς'. Περὶ μεταβολῆς τῶν τῆς γῆς μερῶν.

Μεταβάλλει τὰ μέρη τῆς γῆς κατὰ τὸ ξηρότερον
καὶ ὑγρότερον, ἀπὸ μὲν ὑγροῦ ξηρότερα γινόμενα

καὶ ἀπὸ ξηροῦ ὑγραίνόμενα· Συμβαίνει δὲ καὶ τὴν θάλατταν ἠπειροῦσθαι, καὶ τὴν ἠπειρον θαλαττοῦσθαι. Καὶ ἐν μὲν τῷ μεγάλῳ χειμῶνι ἡ ἠπειρος θαλαττοῦται, ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ θέρει ἡ θάλασσα ἠπειροῦται· Οἱ αὖ ποταμοὶ ἐν αἰτίᾳ εἰς τὸ τὴν γῆν τῆς θαλάσσης γυμνοῦσθαι. Ἐμβάλλοντες γὰρ εἰς αὐτὴν τῷ ἐπιφέρειν τὴν ἰλὸν ἠτόνας ποιοῦσι, καὶ οὕτως ἀπογαιοῦται ὁ ποταμὸς ἐκαῖνος. Μὴ εἰσβάλλοντες δὲ ποιοῦσι τὴν γῆν θαλαττοῦσθαι· ἀλλ' ἐνταῦθα ἠπειρομένη ἡ θάλασσα, ὠθεῖται εἰς τὴν ἀντιπέραν ἠπειρον, καὶ θαλαττοῖ ταύτην· εἰ δὲ μὴ, παλιννοστῆ τὸ ὕδωρ αὐθις ἐπὶ τὸν οἰκεῖον τόπον, καὶ θαλαττοῦται πάλιν τὸ ἠπειρούμενον.

ρκγ'. Περὶ σεισμῶν.

Τὸν σεισμὸν ποιεῖ μὲν ὁ θεὸς, ὡσπερ δὴ καὶ τ' ἄλλα σύμπαντα, κατὰ τὸ, Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. Προσεχὲς δὲ τούτου αἰτίον, τὸ ἀναπεμπόμενον ἀπὸ τῆς γῆς πνεῦμα, ὅταν εἴσω τόχοι βῶν τὸ ἔξω ἀναθυμιούμενον· διὰ ταῦτα καὶ νηνεμίας γίνονται οἱ πλείστοι καὶ μέγιστοι τῶν σεισμῶν, κατακλείεται γὰρ τῆνικαῦτα ὑπὸ γῆν τὸ αἰτίον τῶν σεισμῶν. Γίνονται δὲ ἰσχυρότεροι τῶν σεισμῶν, ὅπου ἡ θάλασσα βρώδης καὶ ἡ χῶρα σομφή καὶ ὑπαντρος. Διὰ γὰρ τὴν στρεβότητα τὸ πνεῦμα γινόμενον σφοδρὸν, μᾶλλον σείει τὴν γῆν. Αἴ τε χῶραι ὅσαι σομφὸς ἔχουσι τοὺς κάτω τόπους, πολὺ δεχόμενοι πνεῦμα σείονται μᾶλλον, ὅτι ἥλιος ἀχλυώδης καὶ ἀμαυρὸς τότε φαίνεται, ὑπονόστησιν ἀρχυμένου τοῦ πνεύματος εἰς τὴν γῆν τοῦ διαλύοντος τὸν ἀέρα καὶ διακρίνοντος.

ρκδ'. Περὶ τοῦ μεγάλου χειμῶνος.

Μέγας ἐστὶ χειμῶν ἠνίκα πάντες οἱ πλανῆται ἐν χειμερινῷ ζωδίῳ γίνονται, ἐν ὑδροχόῳ ἐν ἰχθύσι· μέγα δὲ θέρους, ὅταν πάντες ἐν θερινῷ ζωδίῳ γένωνται· ἐν λέοντι μὲν γινόμενος, ποιεῖ θέρους, ἐν αἰγούρῳ δὲ χειμῶνα. Ἐνθεν καὶ ἐνιαυτὸς ὠνόμασται, διὰ τὸ εἰς τὸ αὐτὸ φέρειν τὸν ἥλιον, ἀπὸ γὰρ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτὸ ἀποκαθίσταται ὁ φωστήρ. Καὶ πάντες μὲν οὖν κατὰ κορυφὴν ἡμῶν γενόμενοι οἱ πλανῆται ποιοῦσι μέγα θέρους, ἀφιστάμενοι δὲ ἐκ διαμέτρου ποιοῦσι μέγαν χειμῶνα. Καὶ ἐν μὲν τῷ μεγάλῳ χειμῶνι θαλαττοῦται ἡ ἠπειρος, ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ θέρει ἠπειροῦται ἡ θάλασσα.

ρλ'. Διὰ τί ἀλμυρὸν τὸ τῆς θαλάττης ὕδωρ ἐστίν.

Ἀλμυρὸν ἐστὶ τὸ θαλάττιον ὕδωρ, διότι ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις ἀπεπτος οὖσα οὐσία παρεμπίπτουσα τῇ θαλάττῃ ποιεῖ αὐτὴν ἀλμυρὴν καὶ βαρεῖαν. Ἡ αὐτὴ δὲ ἀναθυμίασις ἀπόγειος γινόμενη καὶ μιγνυμένη τοῖς θερινοῖς καὶ μετοπωρινοῖς ὑετοῖς ποιεῖ αὐτοὺς ἀλμυρούς. Οἱ δὲ ποταμοὶ οὐ πάσχουσι τὴν ἀλμυρότητα διὰ τὴν ἀπαυστον αὐτῶν βεῦσιν. Χρὴ γὰρ στάσεως, ἵνα γένηται ἡ κρᾶσις τῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως τοῖς ὑποκαίμενοις ὕδασι. Αἴτιον δὲ τῆς ἀλμυρότητος καὶ ὁ ἥλιος. Τῇ γὰρ οἰκείᾳ θερμότητι ἐξατμίζων τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ γλυκύτερον αἴρων καὶ κουρῖζων πρὸς τὸν ἀέρα, κάτω ἀλμυρότερον ἔξ καὶ βαρύτερον. Ὅτι δὲ παχύτερόν ἐστι τὸ θαλάττιον ὕδωρ τῶν πο-

humidæ. Contingit et ex mari fieri terram continentem, et terram mutari in mare. Nam et in magna hieme mari terra obruitur, et in magna æstate mare exsiccatur. Pluvii quoque in causa sunt ut mari nudetur terra: dum enim in illud influunt secumque adducunt limum, litus augent, qua ratione etiam fluvius ejusmodi in terram abit; sin vero non influant, faciunt terram, mari obduci. Sed tum mare continenti cedens ad contrarium litus pellitur idque obruit: quod si non possit, recurrit iterum ad suum locum, et quæ jam terra continens facta erat, illam iterum opplet et occupat.

128. De terræ motibus.

Terræmotus, ut omnium in natura, auctor est Deus, secundum illud (9): *Qui respicit in terram, facitque eam tremere.* Sed proxima causa est emissus ex terra ventus, quando intus agitari contingit vapores exhalari solitos, quamobrem et vehementissimi et maximi terræmotus sunt nullo vento spirante, hæc enim causa motus a terra includitur. Fiuntque ibi concussiones graviores, ubi mare fluctuosum et terra plena cavernis est ac meatibus: spiritus enim firmo loco inclusus fit vehementior magisque terram quatit, et regiones quibus loca infra terram ita meatibus repleta sunt, multum ventum capiunt, magisque concutiunt terram quando sol nubibus obseptus et obscurus est, nam spiritus ille subire extrinsecus terram iterum incipit, qui aerem dissolvit ac serenum reddit.

129. De magna hieme.

Magna hiems est quando omnes planetæ in hiberno erunt signo zodiaci, in aquario vel piscibus. Magna sive magni anni æstas est, quando omnes conveniunt planetæ in signo æstivo. Sed quidem in leone constitutus æstatem, in sagittario hiemem facit. Hinc et annus ἐνιαυτὸς Græcis, quod solem eἰς τὸ αὐτὸ in eundem locum referat, ab uno enim puncto in idem punctum sol redit. Omnes igitur planetæ supra nostrum verticem constituti magnam facient æstatem, e diametro autem a nobis remoti omnes magnam hiemem. Et in magna hieme terra mari obruetur, ut in magna ætate exsiccabitur mare.

130. Quare maris aquæ salæ sint.

Aqua marina salæ est, quoniam vapores fumosi tanquam materia non satis coacta ac digesta mari incidentes eam salæm gravemque reddunt. Similes exhalationes e terra factæ mistæque æstivis et autumnalibus pluviis, salæas eas reddunt. Pluvii autem salædine non afficiuntur propter fluxum suum continuum. Stabilitate enim opus est, ut fumosæ illæ exhalationes subjectis aquis misceantur. Salædinis etiam causa est sol. Calore enim suo vapores e mari eliciens dulcioresque partes elevans et attollens in auram, saliores et graviores inferius relinquit. Quod vero maris aquæ fluvialibus crassiores sunt, ad sensum ipsam patet; quæ enim

ob grave onus fluviis vobi non possunt naves, a mari propter illius densitatem facile portantur.

131. *Quæ causa sit quare in mari quoque dulces aquæ reperiuntur.*

Causa ob quam dulces etiam in mari aquæ reperiuntur, sunt fluvii in illud defluentes. Sic in ora Gazæ vicina mare aquas dulces habet, quod Nili quadam ostia non procul inde in illud se exonerant. Dum enim vehementia et impetu fluvius devolvitur in mare, scaturitiones veluti quasdam facit, et aquam reddit dulcem. Memineris etiam hoc, quod ab omni magno fonte manat fluvius, et putei quoque fontibus ortum debent: atque alicubi ex profundo terræ loco aquæ scaturiunt: alibi vero e fontibus et scatebris in terræ summitate. At fluvii quidem et scatebræ aquas habent profluentes: putei vero stantes, neque enim promanant. Cæterum Aristoteles mare Erythræum extra Oceanum ponit, quoniam finibus ipsi non jungitur. Est et locus eidem dictus *profundus* supra (10) Mæotin paludem, ubi cum multo spiritu aqua dulcissima propullulat.

132. *Quare aqua marina arbores non alantur.*

Non alit aqua marina arbores, quia se non facile insinuat radicibus, nec celeriter in truncum ramosque assurgit, utpote crassior graviorque ac terrestri natura: hoc enim inde demonstratur, quod facilius quam alia aqua fert sustinetque naves et urinatos. Dices et aliam causam, quod aqua marina exsiccet, cum arboribus non ariditate sed humore opus sit. Quod vero siccaudi vim habet aqua marina, manifestum est quia juvat contra putrefactionem, quoniam aridas res reddit siccasque; sed et corpora eorum qui in mari laverunt siccam et asperam superficiem habent. Adde et tertiam causam, quod aqua marina abundat pinguedine, at pinguedo poris arborum se insinuans fecundas esse non permittit.

133. *Quare oleo in mare effuso perspicua eius aqua fiat et tranquilla.*

Quia marina aqua terreis et inæqualibus constans particulis traditur, laxaturque olei densitate, deinde recurrente illa ad suam naturam seseque componente fiunt pori quidam et vacua intervalla, quæ oculis liquidam illam faciunt ac perspicuam, et spiritus lævi corpori allahens non turbat aquam jaclare. Vel quod oleum æquabile maxime et pingue si aquæ marinæ affundatur, caliginosum in illa aerem dispellit, et lucidiorem facit; tranquillitatem vero facit oleum, dum aquæ marinæ supernatat, nec permittit ex inferiore loco illam exæstuaræ. Sunt et aliæ multæ harum rerum causæ, sed aliis accuratiores sunt quas attuli.

(10) In Græco est, *circa fluvium profundissimum*. Sed præ obscuriore illa interpretatione posui *Mæotin paludem*, respexit enim Psellus hæc Aristotelis

ταμίων ὑδάτων, δῆλον αἰσθήσει. Εἰ μὲν γὰρ τοῖς ποταμοῖς οὐ δύναται πλεῖν βαρὺν ἔχοντα φόρτον πλοῖα, ἐν δὲ τῇ θαλάσῃ βαστάζονται ἐλαφρῶς, διὰ τὴν αὐτῆ ὑποκειμένην παχύτητα.

ρλα'. Τίς ἡ αἰτία τοῦ ἐν τῇ θαλάσῃ γλυκὺ ὕδωρ εὐρίσκεισθαι.

Αἴτιον τοῦ εἶναι γλυκὺ ὕδωρ ἐν τῇ θαλάσῃ τὸ ποταμοῦς ρεῖν περὶ αὐτήν. Ὁ γοῦν ἐπὶ Γάζαν πλοῦς ὕδωρ ἔχει γλυκὺ, διὰ τὸ τινὰ στόμια τοῦ Νείλου ἐκεῖσε ἐμβάλλειν. Τῆρ γὰρ ῥόμη καὶ τῇ ὄρμη ἐμβάλλειν ὁ ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν, οἷον βρῦα τινὰ ποιεῖ, καὶ παρέχει ὕδωρ γλυκὺ. Καὶ τοῦτο δέ σοι ἰστίον, ὅτι ὁ μὲν ποταμὸς ἀπὸ πάσης μεγάλης πηγῆς ρεῖ, καὶ τὰ φρέατα δὲ ἀπὸ πηγῶν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν, καὶ ὑποῦ μὲν ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς γῆς ἐκδίδονται τὰ ὕδατα, ὅπου δὲ ἀπὸ πηγῶν καὶ κρηνῶν ἐπιπολῆς. Καὶ ποταμοὶ μὲν καὶ κρήναι ρευστὰ ἔχουσιν ὕδατα, τὰ δὲ φρέατα, στάσιμα, οὐ γὰρ ἐκρέουσιν. Ἐξώθεν δὲ θαλάσσης ὁ Ἀριστοτέλης τὴν Ἐρυθρὰν λέγει, διὰ τὸ μὴ ἔχειν πέρας. Τόπος δὲ ἐστὶ περὶ τὸν ποταμὸν τὸν βαθύτατον, βαθὺς καλούμενος, ἐνθα ἀναδίδεται ὕδωρ γλυκύτερον μετὰ πολλοῦ πνεύματος.

ρλβ'. Διὰ τί τὸ θαλάττιον ὕδωρ οὐ τρέφει τὰ δένδρα.

Οὐ τρέφει τὰ δένδρα τὸ θαλάττιον ὕδωρ, διότι οὐκ ἐνδύεται ταῖς ῥίζαις αὐτῶν, οὐδὲ ἀναφέρεται ταχέως εἰς τὸ στέλεχος καὶ τοὺς ἀκρέμονας διὰ τὸ παχὺ εἶναι, καὶ ὅτι ἐμύριθός ἐστι καὶ γεῶδες. Τοῦτο δὲ ἀποδείκνυται ἀπὸ τοῦ μᾶλλον ἀνέχειν καὶ ὑπερῆδειν τὰ πλοῖα, καὶ τοὺς κολυμβῶντας. Εἰπέ καὶ ἄλλην αἰτίαν, ὅτι ξηραντικόν ἐστὶ τοῦτο τὸ ὕδωρ· δεῖ δὲ ταῖς δένδροις οὐ ξηρότητος, ἀλλ' ὑγρότητος. Ὅτι δὲ ξηραίνει τὸ θαλάττιον ὕδωρ, φανερόν καθ' ἑστῆκεν ἀπὸ τοῦ βαθεῖν πρὸς τὰς σήψεις, ἐξικμάζον ταῦτα καὶ ἀναξηραίνον, καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν λουσαμένων ἐν τῇ θαλάσῃ ξηρὰν ἔχει καὶ τραχεῖαν τὴν ἐπιφάνειαν. Εἰπέ καὶ ἄλλην αἰτίαν ὅτι πολλῆς ἡ θάλασσα μετέχει τῆς λιπαρότητος, τὸ δὲ λιπαρὸν, ἐμπέπτον τοῖς πόροις τῶν δένδρων, οὐκ ἔξ ταῦτα καρπογονεῖν.

ρλγ'. Διὰ τί τῆς θαλάττης ἐλαίου καταβραιομένης γίνεται καταφάνεια καὶ γαλήνη.

Ὅτι τὴν θάλασσαν γεῶδη καὶ ἀνώμαλον οὖσαν ἐξωθεῖ καὶ διαπτέλλει τὸ ἔλαιον τῇ πυκνότητι, εἴτα ἀνατρεχούσης εἰς ἑαυτὴν καὶ συστελλομένης γίνονται πόροι τινὲς, καὶ κενὰ διαλείμματα, μεταξύ διαύγειαν ταῖς ὕψεσι διδόντες καὶ καταφάνειαν· καὶ τὸ πνεῦμα τῆς λειότητος ἀπολισθαίνον οὐ ποιεῖ πληγῆν, οὐδὲ σάλον. Ἡ δὲ τὸ ἔλαιον ὀμαλώτατον καὶ λιπαρώτατον ὄν, ἐπιχεόμενον τῇ θαλάσῃ, διασκίδνησι τὸν ἐν αὐτῇ ζοφερὸν ἀέρα καὶ λαμπρότερον ἀπεργάζεται, γαλήνην δὲ ἐμποιεῖ ἐπιπλέον ἀνωθεν, καὶ οὐκ εἶον κάτωθεν αὐτὴν ἀναδράττεσθαι. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι πολλαὶ περὶ τούτων αἰτίαι, ἀλλ' αἴγε εἰρημέναι τῶν ἄλλων εἰσὶ ἀκριβέστεραι.

NOTÆ.

lib. de Mundo cap. 4: τὸ δὲ ὑπὲρ Κασπίαν βαθὺν ἔχει τὸν ὑπὲρ τὴν Μαιώτιν λίμνην τόπον.

ρλδ'. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν ὅταν εἰς τὴν θάλασσαν ἐμπέσῃ κεραυνός, ἅλας ἐξωθῶσιν.

Πηγνύμενον τὸ θαλάσσιον ὕδωρ τὰς ἅλας ποιεῖ. Πήγνυται δὲ τοῦ κεραυνοῦ ἐμπεσόντος ἐν τῇ θάλασσῃ, καὶ τὸ γλυκὺ καὶ πότιμον ὕδωρ ἐξάγοντος. Ὅθεν τὸ μὲν λεπτὸν καὶ πότιμον ὕδωρ, οὐθ' ὑπὸ ἡλίου καιόμενον πήγνυται, οὐθ' ὑπὸ κεραυνοῦ, τὸ δὲ ἄλμυρὸν γὰρ ἀμφοτέρων τοῦτο πάσχει, καὶ μάλιστα ὑπὸ κεραυνοῦ. Θειῶδες γὰρ ὂν τὸ κεραύνιον πῦρ ὅταν εἰς τὴν θάλασσαν ἐμπέσῃ, ἐξατμίζει μὲν καὶ ἀναξήραίνει τὸ πότιμον, πήγνυσι δὲ τὸ γαιῶδες καὶ ἄλμυρὸν, ὅθεν ἄσηπτα μὲν οἱ κεραυνοὶ ποιοῦσι τὰ σώματα, ἄσηπτα δὲ οἱ ἅλας ἐκτετακόμενης ὑπ' αὐτῶν τῆς ὑγρότητος. Ταύτην τὴν αἰτίαν καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος τίθησιν τε καὶ ἀποδέχεται, καὶ οἱ κρείττονες τῶν Φυσικῶν.

ρλε'. Περὶ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ παλιρροίας.

Τὸ πέλαγος τὸ Ἴωνικὸν ἐκ πολλῆς εὐρυχωρίας ἐν τῇ Εὐβοίᾳ στενοῦμενον, καὶ καθάπερ διὰ στομίου τινὸς εἰς τὸν Κρισαῖον κόλπον ἐκχεόμενον ἐμιμίζεται πρὸς τὴν Αἰγαίαν θάλατταν ἐπειγόμενον ὑπὸ τοῦ τῆς Πελοποννήσου ἰσθμοῦ τῆς πρόσω φορᾶς ἀνκνύεται, προμηθεὶς κρείττονι, ὡς ἕοικεν, ἐπικλύσαι τὴν ἀντίθετον προβολῆ τοῦ αὐχένος ἀποταιχιζόμενον, καὶ τοῦτου δὲ παλιρροίας, ὡς τὸ εἰκός, γινομένης. Καὶ περὶ τόνδε τὸν πορθμὸν πλένν ἢ κατὰ τὸν ἄλλον κόλπον θλιβομένου τοῦ ἐπιρρέοντος ἐπὶ τῷ ἀνατρέχοντι πολλάκις ἐμπέπτον τὸν βρασμὸν ποιεῖ τὸ ὕδωρ, καὶ κῦμα φλεγμαῖνον ἐγείρει πρὸς τῆς ἀντιτυπίας εἰς κλύδωνα κυρφοῦμενον.

ρλς'. Διὰ τί ὑπὸ τῶν ὑετίων ὕδάνων μᾶλλον ἢ τῶν ἐπιρρέων τὰ δένδρα καὶ τὰ σπέρματα πέρυκε τρέφεσθαι.

Διότι τῇ πληγῇ διεστῶσι τὴν γῆν καὶ πορους ποιοῦσι καὶ διαδύονται εἰς τὴν ῥίζαν. Ἡ ὅπερ ἀληθέστερον, πρόσφατόν ἐστι καὶ νέον ὕδωρ τὸ ὑόμενον, ἕωλον δὲ καὶ παλαιὸν τὸ λιμναῖον, ἢ ὅτι τὸ ἀερώδες ὕδωρ πνεύματι μεμιγμένον ὂν, ὁδηγεῖται καὶ ἀναπέμπεται ταχέως εἰς τὸ φυτὸν ὑπὸ λεπτότητος, διὸ καὶ πομφόλυγας ποιεῖ, διὰ τὴν τοῦ ἀέρος ἀνάμιξιν, ἢ ὅτι τὸ ὁμοῖον ὕδωρ γενόμενον ἐν ἀέρι καὶ πνεύματι καθαρὸν καὶ ἀμιγές κάτσεισι. Τὰ δὲ πηγάζια καὶ τῇ γονῇ καὶ τοῖς τόποις ὁμοιοῦμενα δι' ὧν ἐξίσσι, πολλῶν ἀναπίμπλονται ποιότητων. Ἡρόσθης καὶ ἄλλην αἰτίαν· εὐσηπτόν ἐστι τὸ ὑέτιον ὕδωρ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ εὐθρεπτόν. Πᾶν δὲ ὕδωρ τὸ οὕτως ἔχον, τρέφει τὸ ὑπεκείμενον.

ρλζ'. Διὰ τί τῶν ὁμοῖων ὑδάτων εὐαρδέστερα τοῖς σπέρμασι τὰ μετὰ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν ὕδατα.

Πνευματώδη εἰσι διὰ τὴν τοῦ ἀέρος ταραχὴν καὶ ἀνάμιξιν. Τὸ δὲ πνεῦμα τὴν ὑγρότητα κινεῖ μᾶλλον ἀναπέμπει καὶ ἀναδίδωσιν. Ἡ ὅτι βροντὰς μὲν καὶ ἀστραπὰς ποιεῖ τὸ θερμὸν ἐν τῷ ἀέρι πρὸς τὸ ψυχρὸν μαχόμενον· διὸ καὶ χειμῶνος οὐδαμῶς βρονταί. ἔαρος δὲ μάλιστα καὶ φθινοπώρου· ἢ δὲ θερμότης πίπτουσα τὸ ὑγρὸν προσφιλέως ποιεῖ τοῖς βλαστάνοισι καὶ ὠφέλιμον. Τὰ μέντοιγε ἔαρηνά τῶν

A 134. *Quid sit causæ, quare si fulmine tangatur mare, sal emergat.*

Ex aqua marina coagulata fit sal. Coagulatur autem si fulmine tacta fuerit, idque dulcem atque potabilem aquam subduxerit. Nata tenera quidem ac potabilis aqua nec sole urente, nec fulmine incidente coagulatur; marina autem utroque modo, maximeque a fulmine. Ignis enim ejus sulfureus in mare delatus potabilem aquam absorbit atque in vapores abigit, terram autem ac salinam coagulat, unde et corpora fumine lacta incorruptibilia sunt, et salis ope a putredine conservantur, humore per illum exsiccato. Hanc 134 causam Aristoteles philosophus ponit probatque, et præstantiores quique physicorum.

B

135. *De Euripo sive æstu Euboico.*

Ionum mare ex amplissima latitudine ad Eubœam insulam angusto arcuatum freto ac veluti per ostium quoddam in Crissæum sinum se effundens miscetur mari Ægæo, isthmumque subit Peloponnesiacum, atque adeo divina, ut videtur, providentia, prohibetur ne ante se proruat et adversas terras ex angusto loco, quo velut muris inclusum et exaggeratum est, obruat fluctibus. Atque hæc verisimilis est æstus sive refluxus illius causa. Uti et apud istud fretum plus quam in reliquo sinu aquæ aretantur, itaque recurrentibus incidentes veluti effervescent ac ebulliant fluctusque faciunt, qui reitentibus undis allisi in æstum exaggerantur.

C 136. *Quare arbores et semina lætius incrementum cupiant a pluvialibus quam fluentibus aquis.*

Quoniam pluviales aquæ, dum cadunt, diffindunt terram porosque et vias aperiunt, et in radicem se insinuant; aut quod verius, quia recens et nova aqua fluvialis est, cum illa ex lacubus sit vetus et a longo tempore. Vel quod pluvialis aqua acris referta particulis et spiritum admistum habens pro subtilitate sua celeriter in plantam se immittit, unde et propter aerem intermistum bullas excitat. Aut quoniam pluvia aqua in aere et spiritu progata, pura et sincera descendit, fontana autem refert suas origines assimilaturque locis per quæ transit, atque ita variis qualitatibus repletur. Adde et aliam rationem. Pluvia aqua facile putrescit atque ita facile alteratur. Omnis autem aqua ita comparata nutrit subjectum in quod incidit.

137. *Quare ex aquis pluvii illæ melius rigant quæ cum tonitru cadunt et fulgure.*

Nempe spiritu plenæ sunt, concussu et admisto vere. Spiritus autem humorem magis movet impellitque ac distribuit. Aut quoniam calor frigori repugnans tonitrua facit et fulgura, quare et hieme nulla tonitrua, sed vere maxime et autumno. Calor autem accedens humorem plantis opportunum reddit atque utile. Atque vernæ aquæ seminibus ante æstatem maxime necessarie sunt, unde regio-

nes in quibus veris tempore plurimum pluit, ut in Sicilia, multos et bonos ferunt fructus.

138. *De lacubus quibusdam.*

Mare quod vulgo vocatur Mortuum in Palæstina crassissimam omnium aquarum vehit, et salsissimam, ita ut quidquid in illam injiciatur supernatet nec submergatur. Omnes porro aquæ salsae vel actu vel potestate calidæ sunt: potestate quidem ut Tyræ, actu vero ut quæ sunt Gabaris. Et apud Ombricos regio est limosa, in qua plurimus nascitur junceus et calamus, quem urentes regionis incolæ ad redigentes in cinerem, eumque cum aquis coquentes, salem concretum reperiunt. Sed et Sirbonis lacus salsus est, et quantum aquis inest crassitie, tantum etiam salsedinis adesse solet, ita ut crassissimæ quæque salsissimæ sint. Itaque et mare salsum est, utpote crassum, quoniam ipsi admiscuntur fuliginosi et crassissimi vapores.

139. *De fluviis.*

A monte Pannaryo in Asia oriuntur fluvii Bactrus, Choaspes et Araxes. Ex Caucasio monte Phasis multique et magni fluvii alii. Est porro Caucasus omnium montium versus Orientem æstivum et jugorum multitudo et altitudo maximus. Ex Pyrenæo, (11) est is mons in Celtica regione ad occidentem æquinoctialem) nascitur Ister, qui per totam Europam profuit in Euxinum pontum. In ipso septentrione ultra extremam Scythiam montes sunt Riphæi, maximi altissimique. In Africa ex Æthiopiis montibus oriuntur fluvii Ægon, Neosis et Chrometes. Nilus ex monte Argyro, Acheloi origines a Pindo, Strymonis et Hebri a Sombro sunt, qui montes sunt in Græcia.

τρεῖσιν ὄρους. Καὶ ὁ μὲν Ἀγγελῖρος ἐκ Πίνδου, ὁ δὲ Στρυμών καὶ ὁ Ἑβρος ἐκ τοῦ Σκόμβρου. Ὅρη δὲ ταῦτα περὶ τὸν Ἑλληνικὸν τόπον,

140. *De incremento Nilæ.*

Nilus originem habet ex summis Æthiopiæ et ultimis Africae partibus, ubi clima Orientale desinit, incipitque meridies. Intumescit Nilus æstivo tempore, non ut quibusdam persuasum est quod ab Etesis contra spirantibus aquæ illius repellantur, cum hi ipsi venti potius circa tropicum æstivum a septentrionali parte meridiem versus omnes nubes contrabant et propellant, donec in Zona torrida cumulatæ cum ulterius progredi inhibentur, copiosis pluviis erumpentibus Nilus turget concitaturque, nec alveo suo contineri se patitur. Tunc dulcissimæ ad potum sunt Nilæ aquæ, utpote cælestibus aquis auctæ et maxime salubres; non amplius calidæ quidem uti initio, sed tamen adhuc ut ab tali initio, tepidæ.

ὑδάτων ἀναγκαιότερα τοῖς σπέρμασι πρὸ τοῦ θέρους. Ὅθεν ἡ πλεῖστον ὑομένη τοῦ ἔαρος χώρα, καθάπερ ἐν Σικελίᾳ, πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καρποὺς ἀναδίδωσιν.

ρλγ'. Περὶ τινῶν λιμνῶν.

Ἡ μὲν καλουμένη παρὰ τοῖς πολλοῖς Νεκρὰ θάλασσα ἢ ἐν Παλαιστίνῃ, παχυτάτη οὔσα, ἀλμυρότατη ἐστὶ πάντων ὑδάτων, καὶ πᾶν τὸ ἐμβαλλόμενον ἐν αὐτῇ σῶμα ἀνωθεῖται ὑπὸ τοῦ ὑδατος, καὶ οὐ γίνεται ὑποβρύχιον. Πᾶν δὲ ὑδωρ ἀλμυρὸν θερμὸν μὲν ἐστὶν ἢ δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ· δυνάμει μὲν ὡς τὰ ἐν Τύρῳ, ἐνεργείᾳ δὲ ὡς ἐν Γαβάρῳ. Καὶ ἐν Ὀμβρικοῖς χώρᾳ ἐστὶν ἰλυώδης, ἐν ἣ κλάμοι καὶ σχοῖνοι γίνονται πλεῖστοι· τούτους καίοντες οἱ τῆς χώρας καὶ ἀποτεφροῦντες, καὶ τὴν τέφραν εἰς ὑδωρ ἀφέψοτες τὸ ἐπιπαγὲν ἄλας εὐρίσκουσι. Καὶ ἡ Σερβωνίτης δὲ λίμνην ἀλμυρά ἐστὶ καὶ ὅσον ἐν ἐπιγείνεται ἡ τοῦ ὑδατος παχύτης, τοσοῦτον καὶ ἡ ἀλμυρότης, ὡς εἶναι τὸ παχύτατον ἀλμυρότατον. Καὶ ἡ θάλασσα οὖν ἀλμυρά ἐστὶ, διότι παχεῖα, διὰ τὸ συμμεμίχθαι αὐτῇ τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν παχυτάτην οὔσαν.

ρλδ'. Περὶ ποταμῶν.

Ἀπὸ τοῦ Πανναρίου καλουμένου ὄρους τοῦ ὄντος ἐν τῇ Ἀσίᾳ ῥέουσι ποταμοὶ ὁ Βάκτρος καὶ ὁ Χοάσπης καὶ ὁ Ἀράξης. Ἐκ δὲ τοῦ Καυκάσου ὄρους ἡ Φάσις, ἄλλοι τε πολλοὶ ῥέουσι πολὺ καθὰ πλῆθος καὶ μέγεθος ὑπερβάλλοντες. Ὁ δὲ Καύκασος μέγιστον ὄρος τῶν πρὸς τὴν Ἑὼ τὴν θερινὴν καὶ πλῆθει καὶ ὕψει. Ἐκ δὲ τῆς Πυρίνης (τοῦτο δὲ ἐστὶν ὄρος πρὸς οὐσμὴν τὴν ἰσημερινὴν, ἐν τῇ Κελτικῇ) ῥέουσιν ὃ τε Ἴστρος δι' ὅλης νῆς Εὐρώπης εἰς τὸν Εὐξείνῳ Πόντον. Ὑπὲρ αὐτὴν δὲ τὴν ἄρκτον ὑπὲρ τῆς ἐσχάτης Σκυθίας αἱ καλούμεναι ῥίπται εἰσὶν· αἱ δὲ ῥίπται ὑπερμεγέθη καὶ ὑψηλότατα. Περὶ δὲ τὴν Λιβύην ἐκ τῶν Αἰθιοπικῶν ὄρων, ὁ Αἰγῶν, καὶ ὁ Νήσις καὶ ὁ Χρεμέτης. Τοῦ δὲ Νεῖλου τὸ ῥεῦμα ἐκ τοῦ Ἀργυροῦ κα-

ρμ'. Περὶ τῆς τοῦ Νεῖλου ἀναβάσεως.

Ὁ Νεῖλος τὰς μὲν ἀρχὰς τῆς ῥύσεως, ἐκ τῶν ἄκρων μὲν τῆς Αἰθιοπίας, ἐσχάτων δὲ τῆς Λιβύης λαμβάνει, καθὼ μέρος τὸ κλίμα τὸ ἀνατολικὸν ἀπολήγον ἀρχὴν τῆ μεσημβρίας δίδωσιν. Αὐξεται δὲ κατὰ τὴν θερινὴν αἶραν, οὐχ, ὡς τινες ᾤθησαν, πρὸς τῶν ἐτησίων ἀνέμων ἀντικρυ πνεόντων ἀνακοπτόμενος, ἀλλ' αὐτῶν δὲ τούτων τῶν ἀνέμων κατὰ τροπὴν τὴν θερινὴν ἀπὸ τῶν ἀρκτικῶν ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν πᾶν νίφος ἐλαυνόντων καὶ ὠθούντων, ἕως ἐπὶ τὴν κελευμένην ζώνην συναύξωσι, καθ' ἣν τῆς πρόσσω φορᾶς ἀνακόπτονται, καὶ τότε λάθρων βετίων βρηγνυμένων, ὄργαται· ὁ Νεῖλος καὶ ποταμὸς εἶναι οὐκ ἀνέχεται. Διὸ πικρὸν τὸ ἐστὶ γλυκύτατος, ἅτε ἐξ ὄμβρων οὐρανίων χορηγούμενος, καὶ θιγαῖν προσηγέστατος, οὐκ ἔτι μὲν θερμὸς ὡς ὄθεν ἤρξατο, ἔτι δὲ χλιαρὸς ὡς ἐκαῖθεν ἀρξάμενος.

NOTÆ.

(11) Abnobam dixisset cum Tacito, Avieno, Plinio et aliis. Sed videtur hic in Græco aliquid desiderari.

ρμα'. Διὰ τί μόνος ποταμῶν ὁ Νεῖλος αὔρας οὐκ ἀναδίδωσιν. **A** 141. *Quare solus e fluvii Nilus auras non emittat.*

Μόνος ποταμῶν ὁ Νεῖλος αὔρας οὐκ ἀναδίδωσι, διότι τῶν νεφῶν ἀπὸ τῆς Ἀθιοπίας παρὰ τῶν ἐτησίων ἀνέμων ἄχρι μεσημβρίας ἐλανομένων, ἢ ἐμπεριεχομένη τούτου ἀτμὶς ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν τόπον πυρώδους, ἅπασα ἐξικμάζεται, κἀντεῦθεν ὑετοῦ πολλοῦ καταφερομένου ὁ Νεῖλος τῆς υἱείας ὄχθης ἐξανιστάμενος γεωργεῖ τὰς ἀρούρας, καὶ εἰκότως αὔρας οὐκ ἀναδίδεται, τῆς ἀτμίδος πάσης ἐκτακείσης διὰ θερμότητα. Οὐδὲ γὰρ ὁ Νεῖλος αὐξόμενος ἀπὸ χιόνος τηκομένης, ὡς τινες τῶν φυσικῶν φιλοσόφων ᾤθησαν. Ὅθεν οὐδ' ἔστι αἰτία ἀληθεστέρη τῆς τοῦ ποταμοῦ ἀναδύσεως, καὶ τοῦ μὴ αὔρας ἐξ αὐτοῦ ἀναδίδουσθαι.

ρμβ'. Περὶ τῶν μεγίστων βασιλειῶν.

Ἡρώτη τῶν διωνομασμένων βασιλειῶν ἢ τῶν Ἀσσυρίων, μεθ' ἧν ἢ Μηδική, ἐκείνην τε καθελούσα καὶ μείζονα δυναστείαν περιβαλλομένη. Πέρσαι δὲ Μήδους καταγωνισάμενοι, τῆς μὲν Ἀσίας ὀλίγου δεῖν πάσης τελευτῶντες ἐκράτησαν· ἐπιχειρήσαντες δὲ καὶ τοῖς Εὐρωπαίοις ἔθνεσιν οὐ πολλὰ ὑπεργάγοντο. Χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ πλείονι διακοσίων ἐτῶν ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς. Ἡ δὲ μακεδονικὴ δυναστεία τὴν Περσῶν ἀρχὴν καθελούσα ἄχρι δευτέρας ἢ τρίτης ἰσχυσε προελθεῖν γενεῆς. Ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις ἀπάσης μὲν ἀρχεῖ γῆς, ὅση μὴ ἀνέμυστος ἔστιν, ἀλλ' ὑπὸ ἀνθρώπων αἰκεῖται. Πάσης δὲ κρατεῖ θαλάττης, καὶ αὐτῆς τῆς ὠκεανίτιδος, καὶ ὅση πλεῖσθαι ἀδύνατος,

ρμγ'. Περὶ χυμῶν.

Ἐν τῷ γένει ὄντων τῶν χυμῶν ἓνα μόνον τὸν ἀλμυρὸν ἐπ' οὐδενὸς καρποῦ ὀρώμεν γινόμενον· τὸν μὲν γὰρ πικρὸν χυμὸν ἢ ἐλαία φέρει, καὶ τὸν στρυφνὸν αἰ φοινικοθήλανοι, καὶ τὸν αὐστηρὸν αἰ ῥοσὶ, καὶ τὸν γλυκὺν τὸ μέλι, καὶ τὸν ὀξὺν τῶν μήλων ἕναι, καὶ τὸν ὀσμυρὸν πολλὰ τῶν σπερμάτων καὶ τῶν ῥιζῶν· ὁ δὲ ἀλμυρὸς χυμὸς ἀπ' οὐδενὸς γίνεσθαι. Διότι ἡ θάλασσα διηθουμένη διὰ τοῦτο τὸ ἀλμυρὸν ἀποβάλλει· γεῶδες γὰρ καὶ παχυμερές ἔστι, καὶ ἐν ἐκάστῃ τῶν φυτῶν τὸ ἀλμυρὸν ὕδωρ καὶ θαλάττιον ἀλλοιοῦμενον, τὴν μὲν ἀλμυρότητα ἀποτίθεται, ἑτέραν δὲ μεταλαμβάνει ποιότητα. Ἄτε γὰρ παχύτατον ὄν τὸ ἀλμυρὸν οὐ δύναται ἀπὸ τῶν ῥιζῶν εἰς τοὺς κλάδους μετεωρίζεσθαι, εἰ μὴ σὺν τῇ ἀλμυρότητι ἀποδαλῆ καὶ τὴν βαρύτητα.

ρμδ'. Διὰ τί παραβάλλουσιν ἄλλας οἱ νομοῖς τοῖς θρέμμασιν.

Διότι τὴν ὄρεξιν ἢ ὀρεξιμότητα ἐκκαλεῖται, καὶ τοὺς πόρους ἀναστομύουσα, ὧδε ποιεῖ τῇ τροφῇ πρὸς ἀνάδοσιν. Ἡ μᾶλλον ὑγιείας ἕνεκα τὸν ἄλα διδύσκει τοῖς βοσκήμασι. Νοσεῖ γὰρ τὰ θρέμματα πλαινώμενα, τὴν δὲ πιμελὴν τήκουσιν οἱ ἄλλες καὶ διαχέουσιν· ἢ γὰρ κολλῶτα καὶ συνδέουσα τὸ δέρμα πιμελή, λεπτή καὶ ἀσθενὴς ὑπὸ ὀρεξιμότητος γίνεσθαι, καὶ τὸ αἷμα δὲ τῶν τὸ ἄλας διαλειχόντων, λεπτόνεται. Καὶ τὰ

Solus e fluvii Nilus auras non emittit, quoniam in nubibus ab Aethiopia usque per etesias meridiem versus propulsis vapores omnes a caloribus illius loci absumuntur, atque exinde pluvii nullis cadentibus Nilus ripas suas egressus agros fecundat, nec mirum est quod auras emittit nullas, vaporibus omnibus a calore jam consumptis. Neque vero, quod philosophis quibusdam persuasum est, a nivibus liquefactis augetur et incrementum capit Nilus, neque verior illa causa est aurarum nullarum a Nilo emitti solitarum, quam incrementi.

142. *De regnis maximis.*

B Primum celeberrimum regnum fuit Assyrium, inde Medicum quod superius illud everlit, et majus imperium sibi comparavit. Persæ inde Medos debellarunt, et Asia propemodum tota subjugata, conati sunt Europæas etiam nationes oppugnare, paucas tamen subegerunt, principatumque tenuerunt non multo majore quam ducentorum annorum spatio. Macedonum imperium Persas principatu dejecit, et ad secundam vel tertiam vix productum est generationem. Urbs Roma omni terræ, qua non inaccessa est, et ab hominibus incolitur, imperat, et toti mari atque oceano, etiam qua navigabilis esse desinit.

143. *De saporibus.*

C Ex saporum variis generibus solum salsum in nullo fractu generari observamus, amarum enim oliva fert, astringentem glans unguentaria (12), acerbum malum punicum, dulcem mel, acidum poma quædam, mordicantem multa semina, multæque radices. Salsus vero humor in nullo reperitur. Quare et aqua marina quando plantam subito alitque, salsedinem relinquit quæ terræ et crassæ naturæ est, et in qualibet planta aquæ salsæ et marinæ naturam mutant, salsedinemque deponunt et aliam indolem induunt. Quatenus enim salsum crassis valde constat particulis, non potest per radices in ramos attolli, nisi salsedinem gravitatemque abjiciat.

144. *Quare pastores pecoribus salem præbeant.*

Quoniam acor appetitum excitat, porosque aperit, quod facit ad meliorem digestionem. Vel potius valetudinibus causa dant salem pecoribus, quæ pinguedine quandoque laborant, sal autem absumit et digerit. Pinguedo enim quæ pellem constipaverat et adduxerat, ab acore illo tenuatur, et minuitur, et sanguis pecudum salem lambere jossarum redditur subtilior. Etiam ad generandum aptiores et

NOTÆ.

(12) Phœnicobalanum Græci recentiores ponunt pro myrobalano, cui fructus στρυφῶδες sive στρυ-

φῶδες esse testatur Aristoteles lib. i, De plantis. Vide Jo. Bedæum a Stapel ad Theophrastum p. 97.

congressus appetentiores exinde fiunt pecudes, uti canes salsamento vorato libenter impræguantur. Sed et poeta divinum salem appellat cum ait :

Aspersitque salem divinum...

Divinam enim virtutem sortitus est, quod cadavera mortuorum a putredine, quam passuræ erant, immunia conservat.

145. *Quare polypus mutat colorem, prout saxis adhæserit.*

Constat hoc animal si strepitum aliquem senserit, aut peli se conjecerit, mutari præ timore et colorem aliam induere. Assimilat autem se saxorum coloribus, quibus adheret. Nimirum ab omnibus corporibus ut ære, ferro, lapidibus, effluvia quædam egrediuntur. Cum itaque polypus poros effluviis a rebus illis emanantibus congruentes habeat, colores earum acciscit, suumque iisdem permutat. Quando igitur timet polypus, movet et convertit se, corpusque veluti colligit ac constringit, ut adeo propinquarum rerum effluvia in summitate facile excipiat contineatque. Neque vero polypus neque chamæleon ad alba prope posita mutatur, ineptos enim ad alborem poros habet, aliis vero coloribus congruentes.

146. *Quare planta pedis anterioris in urso suavissima est in cibum.*

Quidquid probe coctum ac digestum, idem suave est; bene coctum autem est quod in primis incaluit; incalescit autem maxime quod maxime agitur et exercetur, ut pedis anterioris planta, qua ursus et incedit et tanquam manu utitur, qua res oblatas arripit. Unde et voluerium animalium suavissimæ et ad nutriendam aptissimæ partes sunt quas movent maxime, ut alæ, hisce enim ærem movent ac trajiciunt, cætera autem membra non similiter bene nutriunt. Similiter exercitationes corporis bonum ejus habitum promovent, utpote quibus moventur, coquantur et tenuantur humores. Neque corporibus tantum, sed animis etiam utilitatem afferunt exercitationes in disciplinis et artibus. Atque secundum Hippocratem motio quandoque interposita corpus confirmat, ignavia corrumpit.

147. *Quare Dorii malum graminis proventum exoptant.*

Graminis mala messis contingit plurima cadente pluvia. Cum enim viride illud pluvia permadens demetitur, facile corrumpitur. At pluviae frumentum ante æstatem rigantes illud juvant adversus calidas auras et ab austro spirantes, quæ non permittunt fructum in arista condemnari, sed calore suo soliditatem ejus impediunt dissipantque, nisi terra irrigata humor aristam refrigerans atque madefaciens accesserit. Quandoquidem igitur propter pluvias mala sit messis graminis, utpote quod per illas putrescit ac perditur, frumento autem eadem

βουσκίματα δὲ γονιμώτερα καὶ πρόθυμα πρὸς τὰς συνουσίας ἐντεῦθεν καθίστανται, καὶ αἱ κύνες δὲ ταχέως κύουσι, τάρνυχον ἐπεσθίουσαι. Τὸ δὲ ἄλλας θεῖον ὁ ποιητῆς εἶργεν ἐν οἷς λέγει·

πάσσε δ' ἄλλος θείου.

Διότι θεῖον κέκτηται δύναμιν, τὰ νεκρὰ τῶν σωματῶν εὔσηπτα, ἄσηπτα ἐργαζόμενον.

ρμς'. Διατί τὴν χροάν ὁ πολύπους ἐξαλλάττει αἷς ἂν πέτραις προσομιλήσῃ.

Δηλὸν ἐστὶ τὸ ζῶον καὶ ὅταν ἢ φόβον τινὰ αἰσθηταί, ἢ θηραθῆναι ὑποπέσῃ, τρέπεται ὑπὸ δειλείας καὶ μεταβάλλεται. Ὅμοιοῦται δὲ ταῖς χροαῖς τῶν πετρῶν, αἷς ἐγκάθηται· διότι ἀπὸ πάντων σωματῶν καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου καὶ λίθου ἀπόρροιαί τινες φέρονται. Συμμέτρως οὖν οἱ πόροι τοῦ σώματος τῶν πολυπόδων πρὸς τὰ παρὰ τῶν σωματῶν πεμπόμενα ῥεύματα ἔχοντες, τὴν τε χροάν αὐτῶν ἴσχυουσι, καὶ μεταβάλλουσι πρὸς αὐτήν. Ὅταν οὖν δεισῇ περιτρεπόμενος ὁ πολύπους οἶον ἐσπίξῃ τὸ σῶμα καὶ συνέδησεν, ὥστε προσδέχασθαι καὶ στέγειν ἐπιπολῆς τὰς τῶν ἐγγύς ἀπορροίας. Οὔτε δὲ ὁ πολύπους, οὔτε ὁ χαμαιλέον πρὸς τὸ λευκὸν ἀλλοιοῦται, διότι ἀσυμμέτρως ἔχουσι τοὺς πόρους πρὸς τὴν τοιαύτην χροάν· πρὸς δὲ τὰς ἄλλας ἐπιτηδεύει.

ρμς'. Διατί τῆς ἄρκτου ἢ παλάμη τῆς χειρὸς φαγεῖν γλυκυτάτη.

Διότι πᾶν τὸ εὔπεπτον, ἤδιστον· εὔπεπτον δὲ τὸ θερμαινόμενον· θερμαίνεται δὲ τὸ μάλιστα γυμναζόμενον, [οἶον ἢ τῆς ἄρκτου τῆς χειρὸς παλάμη]. Καὶ γὰρ ὡς ποδὶ αὐτῆς χρῆται βαδίζουσα, καὶ ὡς χειρὶ ἀντιλαμβανομένη τοῦ προστυχόντος. Ὅθεν καὶ τῶν πετηνῶν ζῴων ἤδιστα καὶ εὔτροφά ἐστι τὰ κινητικιώτατα μᾶλλον, ὅποιά ἐστὶν αὐτοῖς τὰ πτερύγια. Τούτοις γὰρ τὸν ἀέρα κινεῖ καὶ διαπερᾷ. Τὰ δ' ἄλλα μέρη οὐχ ὅμοια τούτοις πρὸς εὔτροφιαν ἔχουσι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ γυμνάσια εὐξίαν αὐτοῖς σώματι εἰδῶσι κινεῖν καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς χυμοὺς πέπτοντα καὶ ἀπολεπτόντα. Οὐ μέχρι δὲ σωματῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ψυχὰς τὰ ἐν τοῖς μαθήμασι γυμνάσια ὠφέλειαν ἐμποιεῖ. Καὶ κίνησις μὲν μετεξέτερη κατὰ τὸν Ἴπποκράτην, κρατύνει τὸ σῶμα, ἀργία δὲ τήκει.

ρμζ'. Διατί Δωριεῖς εὔχονται κακὴν χόρτου συγκομιδὴν.

Κακὸς συγκομιζέται χόρτος βροχὴν ἔτι πλείστην εχόμενος. Χλωρὸς γὰρ θεριζόμενος σήπεται ταχὺ διάβροχος γεγωνῶς. Ὑόμενος δὲ πρὸ τοῦ θέρους ὁ σίτος βροθεῖται πρὸς τὰ θερμὰ καὶ νότια πνεύματα. Ταῦτα γὰρ οὐκ ἐξ πυκνωθῆναι συνεστάμενον τὸν καρπὸν ἐν τῇ στάχυν· ἀλλ' ἐξέστησε καὶ διαχέει τῇ θερμότητι τὴν πῆξιν, ἂν μὴ βεβρεγμένης τῆς γῆς ἢ ὑγρότης παράρρῃ ψύχουσα καὶ νοτίζουσα τὸν στάχυν. Διότι οὖν ἡ κακὴ τοῦ χόρτου συγκομιδὴ διὰ τὴν βροχὴν γίνεται, σήπουσαν τοῦτον καὶ ἀφαιρίζουσαν· ὁ δὲ ὑπὸς ὠφέλιμος ἐστὶ τῷ σίτῳ πρὸ τοῦ θέρους

γινόμενος, ἐξυγραίνει γὰρ αὐτῶν καὶ οὐκ ἔξ̄ παρὰ τῶν θερμῶν πνευμάτων θερμαίνεσθαι τε καὶ φλέγεσθαι, διὰ ταῦτα εὐχόνται τοῖς θωριοῖς κακὴν χόρτου συγκομιδὴν.

ρμγ'. Διατί ἡ ἄρκτος οὐκ ἐσθίει τὰ δίκτυα ἔταν ἀλίσκηται.

Λύκοι μὲν καὶ ἄρνες καὶ τ' ἄλλα τῶν θηρίων διαμάσσεται τὰ δίκτυα, ἔταν ἐν τούτοις γένεται. Ἡ δὲ ἄρκτος τοὺς ὀδόντας ἔχουσα εἴσω τοῦ στόματος ἤμισα πρὸς τὰ λῖνα ἐξικνεῖται. Παρὰ κέμπει γὰρ τὰ χεῖλη διὰ πλάτος καὶ μέγεθος, ἢ μᾶλλον ἰσχύουσα ταῖς χερσὶ διασπᾷ τὸν βρόχον, καὶ ταῖς μὴν χερσὶ διασπᾷ τὸ λῖνον, τῷ δὲ στόματι ἀμύνεται τοὺς διώκοντας· ἢ ὅτι αἱ περικυλινδύσεις μάλιστα βοηθοῦσι αὐτῇ πρὸς τὴν ἀποφυγὴν διασπᾶσαι τὸ δίκτυον καὶ βῆγνύουσαι, ὅθεν πολλάκις περικυλισμένη τοῖς βρόχοις διαιρεῖ τούτους καὶ τέμνει, εἶτα βῆδῶς ἐκκυδιστᾷ καὶ σιάζεται. Πολλῶν οὖν αὐτῇ ὄντων ἀμυντηρίων καὶ ἀφορμῶν εἰς διαφυγὴν, τοῖς μάλιστα ἰσχυροτέροις χρῆται, καὶ διολισθαίνει τοῦ βρόχου ὅφ' οὐ κατέχεται.

ρμδ'. Διατί ἡ τευθὶς φαινομένη, σημεῖον χειμῶνος ἐστί.

Ἡ τευθὶς ἰχθύδιον ἐπιλεῖον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σαρκὸς, ὅθεν καὶ μαλάκιον ὠνόμασται. Ψιλότατον γὰρ ὂν καὶ μήτε ὀστράκιον συγκαλυπτόμενον, μήτε δέρματι περιεχόμενον, μήτε λεπίδι σκεπόμενον, μετὰ τῶν μαλακίων τετάχεται. Γυμνὸν οὖν παντὶ καὶ ἀσκεπὲς ὂν προαισθάνεται δι' εὐπάθειαν τοῦ χειμῶνος. ὅθεν ἐξάλλεται φεύγουσα τὸ ψύχος καὶ τὴν ἐν βάθει παραχὴν τῆς θαλάσσης, καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ἀνανήχεται. Ὅταν οὖν τὸ ἰχθύδιον τοῦτο θεάσωνται οἱ θαλαττουργοὶ τῇ θαλάσσει νηχόμενον, χειμῶνα τεκμαίρονται, ὥσπερ ἔταν ἴδωσι τὸν πολύποδα τῆς πέτρας περιεχόμενον, ἀνέμιον σημεῖονται φεράν. Ἐγκατέσπειρεν γὰρ ὁ Θεὸς τοῖς ζώοις δουράμεις προγνωστικὰς, δι' ὧν τὰ σωτήρια διώκουσι καὶ τὰ λυπηρὰ διαφεύγουσι.

ρνε'. Διατί τὸν μὲν σίτον ἐν πηλώδει φυτεύομεν γῆ, τὴν δὲ κριθὴν ἐν καταξήρῃ.

Ὁ σῖτος πικρὸς ὅτι καὶ ξυλώδης, χαύνη δὲ καὶ εὐδιάσηπτος ἢ κριθή. Ὅθεν ἐκεῖνος μὲν μαλακτόμενος καὶ χυλούμενος ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ μάλιστα φέεται. Τῇ δὲ κριθῇ διὰ μανύτητα σύμφορον ἐστὶ τὸ ξηρότερον, ὅθεν πυροφόρος μὲν ἢ πῖων καὶ βαθύγειος ἄρουρα, κριθοφόρος δὲ ἢ λεπτόγειος. Διότι τῶν σπερμάτων τὰ ἰσχυρὰ πλείονος τροφῆς δεῖται, τὰ δὲ ἀσθενῆ, λεπτοτέρας καὶ ἐλαφρῆς. Ἀσθενέστερον δὲ ἢ κριθὴ καὶ μανύτερον, ὅθεν οὐ φέρει τὴν πολλὴν τροφήν καὶ βαρεῖαν, Ἐκάστῃ γὰρ βλαστῆματι καὶ ἐκάστῃ φερομένῃ χόρτῃ ἢ σπέρματι κατάλληλον χρῆ τὴν ὑποκειμένην παρασκευάζεσθαι γῆν, ὅπως φ' χαίρει ἐκαστὸν, τούτῳ τρεφόμενον αὐξήται. Χαίρει δὲ τὰ μὲν τοῖς ξηροῖς, τὰ δὲ τοῖς ὑγροῖς, τὰ δὲ τοῖς θερμοῖς.

ρνα'. Διατί ἡ ἀμπελος οἶνω βαινομένη μάλιστα τῷ ἐξ αὐτῆς, ἀναξηραίνεται.

Ὅτι ὁ ἄκρατος στυπτικὴν ἔχων φύσιν ἐνδύεται

ante aestatem cadentes conducunt, siquidem illud humectant, nec permittunt illud a calidioribus ventis aesta affici et uri, hinc Dorii malum graminis proventum exoptant.

148. *Quare ursae non arrodit retia quando capitur.*

Lupi et agni aliaeque bestiae arrodunt retia quando illis constrictas se sentiunt. Ursa vero dentes interioribus in faucibus habens minus illis valet adversus linum, quod labiis propter illorum crassitiam et magnitudinem patitur excidere: aut vero quoniam magis valet anterioribus pedibus, illis laqueos dirumpit, atque adeo retia quoque, et ore defendit se adversus persequentes: aut quia volutationes ursam maxime juvant ut evadere possit, discindendo atque dirumpendo rete, saepe enim cum eo se circumvolvens id laxat ac refringit, ac deinde facile prosilit atque se tuetur. Itaque cum multa habeat quibus se possit defendere, multaque ad effugiendum auxilia, robustissimis utitur, laqueumque quo tenetur ligata, perumpit.

149. *Quare loligo super aquis visa signum sit tempestatis.*

Loligo pisciculus est superficie corporis laevis, unde et μαλάκιον a mollitie appellatur; nudus enim nec munitus, testa, nec cule indutus, nec squama conlectus, mollibus accensetur. Nudus itaque et minime tectus adeo cum sit, facile afficitur praesentitque tempestatem, unde prosilit ut Irigus et maris turbationem quae in fundo est effugiat, et in summa aqua pronatal. Quando igitur hunc pisciculum nautae vel piscatores mari supernatantem vident, tempestatem praesagunt, ubi ventorum imminuentium signum est, si polypodem animadvertentem petrae adherentem. Inseminavit enim Deus animalibus facultatem ejusmodi praenotricem, cujus ope profutura prosequantur, et quae nocere possunt fugiunt.

150. *Quare frumentum in lutoso, hordeum in arido conserimus solo.*

Quoniam frumenti planta amara ac surculosa est, hordei autem laxa et fungosa quaeque facile corumpitur, unde illud ab humido emollitum succoque impletum optime crescit, hordeo autem quia laxiore natura est, magis conducit terra siccior: unde et pinguis ac profundus ager bonum profert frumentum, tenuis hordeum. Semina robusta copiosiore nutrimento indigent, infirmiora tenuiore ac leviore. Est autem hordeum longe infirmius rariusque, unde non fert nutrimentum grave ac multum. Cuius enim plantae herbae nascenti ac semini congruentem terram subjicere atque aptare oportet, ut qua quodlibet gaudet, in hac alatur et adolescat, prout alia siccio, humido alia, alia calido delectantur solo.

151. *Quare vitis vino irrigata, maxime quod ipsa edidit, exarescat.*

Quoniam merum vi sua styptica sive contra-

hente insinuat se radicibus, porosque constipando ac condensando non sinit aquam ut planta floreat crescatque, penetrare. Facilius vero imbibit vitis vinum quod ex ipsa prolectum est, si illi iterum allundatur. Etsi enim sensu destituitur planta, ac nec appetitu nec phantasia movetur, tamen natura fertur ad succum sibi familiarem, et ab eo facilius constipatur. Cæterum nihil verius, quam multa in physicis esse quæ difficulter explicari et quorum rationes conjecturis non facile attingi possunt, cuiusmodi profunda cognitione tantisper dilata, satis nobis esse debet si verisimile aliquid afferatur. Idem aperte profitetur Plato in Timæo, atque ideo Nec ego, inquit, qui loquor, nec vos qui me auditis humani aliquid a nobis alienum putare debemus.

152. *Quare rosæ lætius florent fatentibus plantis juxta nascentibus.*

Non rosæ solum, sed et lilia et quæcunque suavi odore præstant, juxta nascentibus allio et cæpis fragrantiora sunt. Siquidem quidquid adhuc in illis supererat acre atque ingratum, natura sua fertur ad illa acerrimi odoris semina, sic ut reliquum deinde sit fragrantissimum amœbissimumque. Sed et ruta sub fico plantata sit quam prius erat acrior, nam quod in fico erat graveolentius, in rutam transfertur. Etiam in ficis prope caprificos plantatis suaviores fici nascuntur, siquidem homogenea ac similis generis quæ sunt, per naturam feruntur ac trahuntur ad similia, quidquid itaque in fico erat acre, in caprificum transit, atque adeo sinceram ei servat dulcedinem.

153. *Quare aprorum lacrymæ dulces, cervorum sicut salsæ.*

Hoc et calore et frigiditate contingit. Cervus enim frigidae naturæ est, unde et timidus semperque fugiens, nec qui unquam alios persequitur. At aper calida temperatura, unde calor oculis ejus insidens lacrymas coquit et dulces reddit, sed in cervis frigus cum mutare illarum naturam non possit, relinquit salsas crudasque. Nihil sane est in natura quod causam suam non habet, licet multa captum nostrum effugiant. Itaque oportet veriore causam semper inquirere, tamen contentum esse etiam verisimilibus, quod et Plato in Phædone facere jubet, non ea modo quæ refelli nullo modo possunt amplectens, sed ea quæ diffi-

154. *Quare silices et plumbi laminæ aquæ impositæ illam frigidiores reddant.*

Hanc questionem Aristoteles in problematis cum instituisset expendere, insolutam reliquit, est enim ex difficillimis. Nimirum vero cum aer extrinsecus allabens aquam reddit frigidam, id magis etiam efficere valet cum in lapides et plumbi laminas impingitur: densitate enim sua excipiunt illud atque in aquam iterum remittunt, ut per totam illam validius frigus pervadat, unde nihil mirum quod silices plumbique laminæ aquæ injectæ illam refri-

ταῖς ῥίζαις, καὶ τοὺς πόρους συναγαγῶν καὶ πυκνώσας οὐκ ἐξ διέναι τὸ ὕδωρ, ὥστε τὸ φυτὸν εὐθαλεῖν καὶ βλαστάνειν. Ῥῆον δὲ ἢ ἄμπελος δέχεται τὸ ἐξ αὐτῆς ἀπὸν, εἰς αὐτὴν ἐπανιόν. Εἰ γὰρ καὶ ἀναίσθητον τὸ φυτὸν, καὶ οὔτε ὄρμη οὔτε φαντασίᾳ διοικούμενον, ἀλλὰ φύσει πρὸς τὸν οἰκεῖον χυμὸν τρεπομένη, παρ' αὐτοῦ μᾶλλον ὑπομένει τὴν πυκνώσιν. Εἰσὶν οὖν ὡς ἀληθῆς τὰ πλείω τῶν φυσιολογουμένων δύσφραστα καὶ δυσείκαστα, καὶ δεῖ τὸ μὲν βάθος ἀπογινώσκειν τῆς διαγνώσεως δέχασθαι δὲ τὸ διδόμενον ἂν ἔχει τὸ πιθανόν. Τοῦτο καὶ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ βοᾷ, ὡς Ἐγὼ τε ὁ λέγων ὑμεῖς τε οἱ ἀκούοντες φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν.

Β ρηβ'. Διατί τὰ ῥόρα μᾶλλον ἀνθεῖ δυσωδῶν τινῶν παραφουμένων αὐτοῖς.

Οὐ τὰ ῥόρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴα καὶ πάντα δσα ἔχει ἠδεῖαν ἀποφορὰν, ὅταν σκόροδα καὶ κρόμμυα τούτοις παραφύεται, εὐωδέστερα γίνεται. Διούτι πᾶν εἴ τι ὀρμητὸν καὶ δύσοδμον ἐν τούτοις ἦ, ἐν τοῖς ὀρμητέροις τῶν σπερμάτων φυσικῶς ἀπορρεῖ, καὶ γίνεται τὸ καταλιμπανόμενον εὐωδέστατον καὶ ὀσφραντικώτατον. Καὶ τὸ πήγανον δὲ ὑπὸ τῆ συκῆ φυτευόμενον ὀρμητέρον ἑαυτοῦ γίνεται; μετατίθεται γὰρ εἰς φυτὸν τὸ ἐν τῇ συκῇ βαρύσμον. Καὶ τῶν συκαῖς δὲ ἀγρίαις παραφυτευομένων συκῶν βελτίω τὰ σύκα γίνονται. Ὀλικῆς γὰρ ἐκάστῃ καὶ φορᾷ πρὸς τὰ σύμφυλα καὶ ὁμοία γινομένης, ὅσον ἐστὶν ἐν τῇ γλυκαίᾳ συκῇ ὀρμητὸν, εἰς τὴν ἀγρίαν μεταβαίνει συκῆν, καὶ ἄμικτον τὴν τοῦ σύκου διαφυλάττει γλυκύτητα.

Γ ρηγ'. Διὰ τίνα αἰτίαν τὸ τῶν ἀγρίων συῶν δάκρυ ἠδύ, τὸ δὲ τῶν ἐλάφων ἄλμυρόν.

Τοῦτο διὰ θερμότητα καὶ ψυχρότητα γίνεται. Ὁ μὲν γὰρ ἔλαφος ψυχρὸς, ὕβεν καὶ δειλὸς καὶ φεύγων αἰεῖ, διώκων δὲ οὐδέποτε. Ὁ δὲ χεῖρος θερμὸς, ἔνθεν τοι τὸ μὲν θερμὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν συῶν ἐγκαθήμενον πέπτει τούτοις τὸ δάκρυον, καὶ γλυκὺ ἀπεργάζεται. Τὸ δὲ ψυχρὸν μεταβαλεῖν τοῦτο τοῖς ἐλάφοις μὴ ἐξίσχον, ἄλμυρόν τοῦτο καὶ φαῦλον ἐξ. Οὐδὲν γὰρ τῶν πάντων ἀνάϊτιον, εἰ καὶ πολλὰ τὴν ἡμετέραν διαφεύγει κατάληψιν. Δεῖ δὲ ἀπὸ μὴν τὰς ἀληθεστέραις διώκειν τῶν αἰτίων, ἀλλὰ καὶ ταῖς πιθανωτέραις ἀρκεῖσθαι, ἐπεὶ καὶ τοῦτο Πλάτων παρακαλεῖται ἐν τῇ διαλόγῳ τῆ Φαίδωνι, οὐ τὰ ἀνέλεγκτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ δυσίλεγκτα προσδεχόμενος.

Δ ρηδ'. Διὰ τίνα αἰτίαν χάλικες καὶ μολιθίδες ἐμβαλλόμεναι ψυχρότερον τὸ ὕδωρ ποιοῦσι,

Τοῦτο τὸ ζήτημα ἐν προβλήμασι Ἀριστοτέλης ἐπιχειρήσας θεωρεῖσαι οὐκ ἐπιλύσατο, ἐστὶ γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα δυσθεωρήτοις. Εἰ γὰρ καὶ ὁ ἀήρ παραφύχει τὸ ὕδωρ ἐξωθεν ἐπιπίπτων, οὕτω δὲ μᾶλλον ἰσχύει πρὸς τοὺς λίθους καὶ τὰς μολιθίδας ἀπεριδόμενος. Στέγουσι γὰρ αὐτὸν τῇ πυκνότητι καὶ ἀνακοκλῶσι εἰς τὸ ὕδωρ, ὥστε δι' ὄλου ἰσχυρὰν γίνεσθαι τὴν περίφυξιν, καὶ τὸν οὐδὲν ἔαν τὰ τῶν χάλικων λιθίδια καὶ αἱ μολιθίδες ἐμβαλλόμεναι ψυχρὸν

ποιοῦσι τὸ ὕδωρ. Διὸ καὶ χειμῶνος οἱ ποταμοὶ ψυχρότεροι τῆς θαλάττης γίνονται· ἰσχύει γὰρ ἐν αὐτοῖς ὁ ψυχρὸς ἀέρ ἀνακλώμενος, ἐν δὲ τῇ θαλάττῃ διὰ βάθος ἐκλύεται πρὸς μηδὲν ἀντερείδων. Ἄλλως τε καὶ ὁ μάλιστος τῶν φύσει ψυχρῶν ἐστίν, οἷ τε χάλικες τῇ πυκνότητι τὸ ψυχρὸν διὰ βάθος ποιοῦσιν.

ρνε'. Διὰ τίνα αἰτίαν ἀγύροις καὶ ἱματίοις ἡ χιὼν διαφυλάττεται.

Θαυμαστὸν δοκεῖ εἰ τὰ θερμώτατα ἄχυρον καὶ ἱμάτιον συνεκτικὰ τῶν ψυχροτάτων ἐστίν. Οὐκ ἔχει δὲ οὕτως, ἀλλ' εἰ αὐτὸς παραλογιζόμενος. Οὐ γὰρ φύσει θερμὸν τὸ ἱμάτιον, καὶ γὰρ ὁ χειμῶν ψυχρὸς ἡμῖν προσπίπτει τὸ πρῶτον ἐνδυσταμένοις, εἴτα μὲντοι θερμαίνει τῆς ἀπ' ἡμῶν θερμότητος ἐμπιπλάσμενος, καὶ ἅμα περιστέλλων καὶ τὸν ἔξω ἀέρα τοῦ σώματος. Ὡςπερ οὖν ἡμᾶς θερμαίνόμενον θερμαίνει τὸ ἱμάτιον, οὕτω ψυχόμενον τὴν χιὼνα περιψύχει. Ψύχεται δὲ ὑπ' ἀφρείσης πνεῦμα λεπτὸν τοῦτο γὰρ συνέχει τὴν πῆξιν αὐτῆς ἐγκατακακλισμένον. Ἀπελθόντος δὲ τοῦ πνεύματος ὕδωρ οὐσα δεῖ καὶ διατῆκεται καὶ ἀπανθεῖ τὸ λευκόν, ἔπειρ ἡ τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ ὑγρὸν ἀνάμιξις ἀσφώδης γενομένη περιεῖχε, καὶ τὸ ἄχυρον διὰ κωφότητα μαλακῶς περιπίπτει οὐ θρύπτει τὸν πάγον.

palea, quoniam perlevis est, molliter nivibus incumbens, consistens ejus gelu non dissolvit, sed intactum relinquit.

ρνε'. Τί ἐστὶ βούλιμος.

Βούλιμος λέγεται ὁ μέγας λιμὸς οἷον πούλιμός τις, τοῦτ' ἐστὶ πολὺς λιμὸς. Βουλιμιῶσι δὲ οἱ διὰ χιόνος μάλιστα πολὺ βαδίζοντες· Πάσχουσι δὲ τοῦτο καὶ ἵπποι καὶ ἡμίονοι, καὶ μάλιστα ὅταν ἰσχάδας καὶ μῆλα κομίζωσιν. Ὁ δὲ θαυμασιώτατός ἐστιν, οὐκ ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ κτήνη ἀναρρώγουσιν ἄρτος πάντων ἐδωδίμων μάλιστα, ὥστε καὶ ἐλάχιστον ἐὰν φάγωσιν, εὐθὺς ἴστανται καὶ βαδίζουσι, περιψύχεται γὰρ ἰσχυρῶς καὶ πυκνοῦται τὰ σώματα τῶν βαδίζόντων διὰ χιόνος, κἀντεῦθεν τὸ θερμὸν ἐσωθεν ἀντιπεριστάμενον ἀναλίσκει τὴν τροφήν, εἴτα ἐπιλειπούσης αὐτῆς ὥσπερ τὸ πῦρ ἀπομαραίνεται. Διὸ πινῶσι σφόδρα οἱ τοῦτο παθόντες, καὶ βραχὺ παντελῶς ἐμφαγόντες εὐθὺς ἀναλάμπουσι. Οἱ δὲ τὴν βουλιμίαν πάθος ἐν στομάχῳ φασὶ διὰ συνδρομὴν θερμοῦ λειποψυχίαν ποιοῦν.

passionem in stomacho esse aiunt, qui ob calorem illi conjunctum facit, ut deliquium animi homines patiantur.

ρνε'. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν εὐθρυπτα γίνεται τὰ ἐν τῇ συκῇ κρεμννύμενα κρέατα.

Τὸ φυτὸν ἡ συκὴ ἀπάντων ἐστὶ ὀπωδέστατον, θερμὸν οὖν πνεῦμα καὶ ὀριμὸν καὶ τμητικὸν ἀφίησι. Καὶ τοῦτο θρύπτει καὶ πεπκίνει τὴν σάρκα τοῦ ὄρνιθος, ὅθεν τῶν ταύρων ὁ χαλεπώτατος συκῇ προσδε-

A gerant. Similem ob causam hiemis tempore fluvii frigidiores sunt quam mare, aer enim frigidus in illis reflexus praevalet magis quam in mari, ubi propter profunditatem nullum in solidum corpus incidit, sed dissolvitur. Alioqui plumbum etiam natura frigidum est, et silices propter densitatem frigus in imo faciunt.

155. Quare paleis et vestimentis injectis nix conservatur.

Mirum videri possit quod calidissimæ res ut palea et vestimentum frigidissimas conservant. Sed non ita se habet, verum ipse qui ita judicas falleris. Neque enim natura calidum est vestimentum, nam et tunicam primo nos cum eam induimus frigidam sentimus, deinde demum calefacit, impleta scilicet calore a corpore nostro procedente, et externum aerem ab illo arcens ac repellens. Quemadmodum igitur calefacta vestis nos calefacit, sic frigefacta nives refrigerat. Frigefit autem emissio ab illis tenui spiritu, qui dum a veste inclusus retinetur, eas intactas ac compactas conservat. Hic enim sic exspiret et evolaverit, nix in aquas e quibus constat liquefacta diffluet, alboremque suum veluti florem amittet, periade ut evanescit ac perit spuma quæ spiramine cum aqua permixta nata fuerat. Sed et

156. Quid sit bulimos

Bulimos vehemens fames est, quasi πούλιμος a πολὺς multus et λιμὸς quod famem significat. Vehementius autem esuriunt qui per nives frequenter iter faciunt, quod et equi sentiunt et muli, maxime quando caricas vel poma portant. Quod vero mirandum maxime est, non homines modo sed et jumenta inter omnes cibos pane maxime confirmantur et vires recipiunt, ac si vel paululum ex eo comederint, erecti iterum stant et progrediuntur. Eorum porro qui per nives iter faciunt, corpora vehementer afficiuntur frigore et constipantur, atque inde calor intrinsicus resistens consumit nutrimentum, quo absumpto una cum calore illa deliciunt ac marcent. Sic itaque affecti esuriunt vehementer, et vel paululum cibi si ceperint, iterum reliciantur. Sunt et qui aerem hanc famem

C 157 (13). Quare carnes ex fico arbore suspensæ teneriores fiant.

Ficus omnium fruticum arborumque maxime succo abundat, itaque spiritum ex se emittit calidum, aerem et incidendi vi præditum. Atque hic subigit ac veluti percoquit avis appensæ carnes, si-

NOTÆ.

(13) Ita in ms., quo usus sum, quæstiones hæ capitibus clvii distinguuntur, neque tamen pauciora argumenta continent quam codex Allatii divisus in capita cxviii, ut ex titulis supra (col. 524) ascriptis videbis. Itaque ne quis existimaret me minus inte-

grum istud Pselli opusculum dare, in titulo capita cxviii memoravi, licet pro divisione quam in Lindenbrogiano apographo reperi, non plura sunt capita quam clvii.

quidem ferocissimus etiam taurus fico alligatus mitior sit contingique se permittit, atque omnino jam veluti languidus factus omittit iram. Hujusmodi igitur spiritus carnibus victimarum vel quibuscunque aliis allahens illas permeat maceratque et teneiores efficit. Itaque etiam dulci e fico grossi crudæ, abundantem illius humiditatem ad se attrahunt atque sic eam meliorem reddunt, quo alludens sacra Scriptura ait (14) : *Ficus extulit grossos suos*, hoc est, anima per purificationem omne inutile tanquam grossum crudum a se emisit atque effudit.

Α θεὸς ἡσυχίαν ἄγει καὶ ψεύσεως ἀνέχεται, καὶ ὄλος ἀφίησι τὸν θυμὸν ὡς περ ἀπομαραινόμενος. Τοῦτο γοῦν τὸ πνεῦμα καὶ τοῖς θύμασιν ἢ ὄλος τοῖς κρέασι προσπίπτων διαίρει τὴν σάρκα καὶ περιθρόπτοι καὶ ψαφάρην ἀπεργάζεται, διὰ ταῦτά τοι καὶ πρὸς τῆς γλυκείας συκῆς ἕτερα σῶμα τὰ λεγόμενα ὄλωνθαι τὴν ἄχρηστον ὑγρότητα τοῦ φρυτοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἔλκοντα, τὴν χρησιωτέραν ἀφίησι. Διὰ ταῦτα φησὶ καὶ ἡ Γραφή, Ἑσυχῆ ἐξήνεγκε τοὺς ὄλωνθους αὐτῆς, τούτέστιν, ψυχὴ διὰ καθάρσεως ἅπαν τὸ ἄχρηστον ὡς περ ὄλωνθον ἐξήνεγκεν καὶ ἀποχέτευσεν.

NOTÆ.

(14) Cantic. ii, 13. Confer quæ de caprilico supra cap. 152.

ΨΕΛΛΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΝ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΝ ΔΟΥΚΑΝ

ΕΠΙΛΥΣΕΙΣ ΣΥΝΤΟΜΟΙ

ΦΥΣΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ

PSELLI

AD IMPERATOREM DOMINUM MICHAELEM DUCAM

SOLUTIONES BREVES

QUÆSTIONUM NATURALIUM.

Græce edidit D. Gottfried Seebode Gothæ 1840 et Wiesbaden 1857, ex apographo quod inter Fabricianas bibliothecæ Academicæ Hanniæ copias asservatur. Præcedent in eo ultima capita ejusdem Pselli Διδασκαλίας παντοδραπίης quam supra edidimus. In apographi pag. 1 supra titulum hæc verba, licet obscure, leguntur : Quæ sequuntur nondum sunt edita, » ab ipso, ut putat D. Seebode Fabricio associata. Interpretationem Latinam addidimus. Edit. Paris.

Plutarchus, o imperator divine, maxime, diversas in C medium proferens sententias, tantum abest ut veritatem revelet, ut mentem legentium circa veritatem in ambiguitatem potius transferat. Quicumque igitur ad rerum cognitionem pervenire voluerit, demonstrative procedere debet, a sensibilibus inchoando et ad principium omnium ascendendo. Hanc ob causam aliam nos in hocce opusculo viam ingressi, et a fine initium facientes, in primo capite terram rotundam esse ostendemus, demonstrando quod medium universi occupat et quot stadiorum ejus est circuitus; quanta ac qualis est pars ejusdem quam nos homines incolimus. Deinde dicemus quomodo septem climata distributa sint, et quousque homines habitent ac deinceps quousque in

Ο μὲν Πλούταρχος, ὃ μάλιστα καὶ θεϊότατε βασιλεῦ, διαφόρους δόξας ἀπαριθμούμενος, καὶ τὴν ἀληθῆ μὴ ἀποδεικνύων καὶ πιστούμενος, συγχέει μᾶλλον τὸν λογισμὸν καὶ ἀπορεῖν παρασκευάζει, ἢ εἰς ἐπίστασιν ἄγει. Τὸν δὲ μέλλοντα ἐπὶ τὴν γνῶσιν ἵέναι τῶν ὄντων δεῖ μετὰ ἀποδείξεως ἕκαστον εὖ γινῶναι, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀρχάμενον, καὶ ὁδὸν προύοντα ἐπὶ αὐτὴν ἀνιέναι τὴν τῶν ὄλων ἀρχήν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι ἕτεραν ἐτραπόμην [εἰς] τοῦτο ὁδὸν, καὶ πρότερον μὲν ἐκ τῶν ἐσχάτων ἀρχόμενος, ἀποδείξω ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ περὶ τῆς γῆς, ὅτι τογγάνει σφαιροειδῆς, καὶ ὅτι ἐν μέσῳ κεῖται τοῦ παντός, καὶ ὅσων σταδίων ἐστὶν ἡ περίμετρος αὐτῆς, καὶ ὅσον καὶ ὅλον μέρος αὐτῆς οἰκοῦμεν οἱ ἄνθρωποι, καὶ πῶς τὰ ἐπτὰ κλί-